

Utdrag av en fangstdagbok.
Av Per Johnson. Side 26

Eit eventyrleg Liv.
Møte med Liv
Skarbakk. Side 14

ISFLAKET

Polarmagasin frå Ishavsmuseet. Nr. 1– 2013 15. årgang kr. 60,-

Leiar:

Grønlandssaka.

Det er i år 80 år sidan Grønlandssaka var ein tvist mellom Noreg og Danmark om retten til Grønland. Tvisten vart avgjort ved domen i Haag 5. april 1933.

Ved Kieltraktaten av 1814 vart dei norske områda på Grønland haldne utanfor og kom difor inn under Danmark. Då Danmark i 1921 kunngjorde at dansk overherredøme gjaldt heile Grønland, protesterte Noreg på grunn av dei store fangst- og fiskeriinteressene ein hadde på Aust-Grønland. I 1924 vart Aust-Grønlandsavtalen inngått. Denne løyste dei praktiske spørsmåla om fiske og fangst, men ikkje suverenitetsspørsmålet.

I samtalar med den danske ambassadøren i Noreg sommaren 1919 uttala utanriksminister Nils Claus Ihlen seg om Grønlandssaka. Etter dette kom den såkalla Ihlen-deklarasjonen. Deklarasjonen gjekk ut på at Danmark skulle stø Noreg sitt krav på Svalbard under fredskonferansen i Paris. Til gjengjeld skulle ikkje Noreg krevja Grønland eller delar av Grønland. Men i 1921 erklærte Danmark at heile Grønland og farvatna rundt skulle vere under dansk styring, ei avgjerd den norske regjeringa meinte krenka norske rettar av di norske sel- og kvalfangarar heldt til på Aust-Grønland.

På slutten av 1920-tallet kasta Adolf Hoel seg inn i ein hektisk aktivitet saman med blant andre Gustav Smedal, for å sikre norsk kontroll over Aust-Grønland. Han initierte privat fangstvirksomheit og norske forsknings-ekspedisjonar til Aust-Grønland.

Eit område ved den norske radiostasjonen i Myggbukta vart såleis seinare okkupert av ein ekspedisjon under leiing av den sunnmørske fangstmannen Hallvard Devold og fire andre kameratar den 27. juni 1931. Området mellom 71° 30', og 75° 40' N kalla dei Eirik Raudes Land, og trekte med det liner attende til Eirik Raude og norsk styre i gamal tid.

Devold sendte eit telegram for å opplysa om okkupasjonen. «*I nærvær av Eiliv Herdal, Tor Halle, Ingvald Strøm og Søren Richter er idag det norske flagg heist i Myggbukta. Og landet*

mellom Karlsbergfjord i syd og Besselfjord i nord okkupert i Hans Majestet Kong Haakons navn. Landet har vi kalt Eirik Raudes land».

Området var i all hovudsak ikkje folkesett. I utgangspunktet var okkupasjonen privat, men den norske regjeringa stødde opp om okkupasjonen. Helge Ingstad vart norsk sysselmann på Eirik Raudes Land frå 1932 til 1933. Forsvarsministeren i Noreg, Vidkun Quisling, gav ordre om at den norske Marinen om naudsynt skulle stø okkupasjonen. Okkupasjonen vart stadfest av den norske regjeringa den 10. juli 1931.

Noreg og Danmark sa seg viljuge til å la den faste domstolen for mellomfolkeleg rettspleie i Haag, dømme i den vanskelege saka.

Mens ein venta på resultatet frå denne domstolen, planla Peter S. Brandal to nye okkupasjonar. I Ishavsmuseets arkiv finnest to brev som Martin Karlsen, på vegne av Peter S. Brandal & Co. AS, har skrive den 7. juli 1932, der han i detalj forklarar ekspedisjons-medlemene kva dei skal gjere.

Breva skal opnast den 1. desember 1932, og okkupasjon skal finne stad den 5. desember 1932. Ekspedisjonen er delt inn i to lag som begge skal okkupere kvart sitt område. Det eine skal kallast «Leiv Eriksons land», og det andre «Gunnbjørns Land».

Når okkupasjonen var utført, skulle dei sende telegram til Gustav Smedal med beskjeden: «Fangsten tegner bra».

«*Derefter foretar dere intet videre i saken før sikker melding modtas om at dommen i Haag er vundet for nordmændene, da kan du straks sende det officielle telegram om okkupasjon nemlig til den Norske Regjering og samtidig til Tidens Tegn, Oslo.*

Hvis vi taper saken i Haag, så må det hele altså bli en hemmelighet, og det må ikke røbes tilnogen».

Domstolen kom fram til at det norske suverenitetskravet på Aust-Grønland var ugyldig etter internasjonal rett. Noreg aksepterte avgjerda og avbraut okkupasjonen den 5. april 1933. I domen vart det mellom anna lagt vekt på Ihlen-deklarasjonen.

Isflaket er ute med utgåve nr. 1-2013, og er dermed inne i sin 15. årgang. Eit lite jubileum som vi nok skal kome attende til seinare i år.

Også i denne utgåva har vi med mange dyktige skribentar som velviljug har bidrege med stoff. Per Johnson har bidrege med fleire artikkelar i denne utgåva, og Isflaket er svært takksame for den store ressursen Per er for Isflaket. Og i høve «Hollywood-feberen» rundt Kon-Tiki filmen passar det godt når han bidreg med eit par historier rundt denne ekspedisjonen også.

I år er det også 115 år sidan «Floren-ekspedisjonen» la ut for overvintring på Nord-Aust Grønland. Adolf Brandal førte dagbok frå heile overvintringa, og denne var også viktig bevisførsel i domstolen i Haag i 1933. Isflaket vil trykke dagboka i si heilheit i fire deler i dette jubileumsåret.

I skrivande stund er det akkurat ein månad igjen til fangststart i Vesterisen. I år er det fire skuter som har søkt om deltakelse. Dette er Havsel, Kvitungen, Kvitbjørn og Meredian.

Brandal 12. mars 2013
Webjørn Landmark, redaktør

ISFLAKET

Polarmagasinet utgitt av Ishavsmuseet og Ishavsmuseets Venner.

Adresse: Ishavsmuseet, Brandalsvegen 28,
6062 Brandal

Tlf. resepsjon 700 92 004 Tlf. kontor 700
92 900, mob 95 11 76 44

Redaksjon: Webjørn Landmark, redaktør
webjorn@ishavsmuseet.no og Sven-Aslak
Veiseth.

Opplag 750. Årskontingent / abonnement kr.
250,- fritt tilsendt. Bedrifter kr. 500,-

www.ishavsmuseet.no

www.ishavsvenner.net

www.facebook.no/aarvak

Forsidefoto: Polarstar. Foto: Peder Sørheim.

ISSN 1891-9480

Innhald

Landkrabbe i Vesterisen	Side 4
Eit eventyrleg liv	Side 14
Minneord Ivar Ytreland	side 18
Tragedien i Svenskhuset	Side 20
Kon-Tiki ekspedisjonen	Side 22
Kongsberg selfangstgevær	Side 24
Utdrag frå en fangstdagbok	side 26
Dødsseilas med Jøkul	side 32
Selfangstdrift fra Skånland	Side 33
Frå arkivet	Side 39
Dagbok Adolf Brandal	side 41
Nytt frå Ishavsmuseet	side 54
Frå samlingane	side 58
Nytt frå Ishavsmuseet	side 62
Dyrelivet på Svalbardtundraen	side 65

Meir fart.

Aarvak var på veg nordover frå Bergen til Sunnmøre og Brandal. Skuta hadde lita maskin og var kjend for å gjere lita fart. Der er mange historier om det. Då dei var komne nord på Hjeltefjorden eit stykke, merka dei at skuta la seg over til styrbord. Etter ei stund kom bestmannen opp i rorhuset, men fann ikkje skipperen med det same. Han sat bak i bestikken på ein stol. Han spurde om kva det var som gjorde at skuta la seg slik over til styrbord. Skipperen svara at det var ei prame som hadde lagt seg under notbåten for ei stund sidan – det hadde skjedd då ein slepebåt skulle passere - men han hadde ikkje gjort noko meir med det då skuta såg ut til å ha fått meir fart!

Landkrabbe i Vesterisen

Ryggen verker og øynene svir, og storm og skruis truer, men håpet om fortjeneste får selfangerne til å holde ut slitet.

Av Arne Sjøgaard Kristensen.

Denne artikkelen stod på trykk i bladet Vi Menn 27. juni 1962, og er gjengitt i Isflaket med tilatelse frå Vi Menn.

Selfangerne har et av de hardeste yrker i vår tid. Fysisk styrke, mot og viljen til aldri å gi opp er egenskaper som kreves av den som skal gjøre nytte for seg på ishavet. Vesterisen er et av de farligste og mest ugjestmilde farvann på hele kloden. Utallige er de tragedier som er utspilt når metertykk is har skrudd seg sammen og presset ned skuter og mannskap, ofte i løpet av få minutt. –Arne Sjøgaard Kristensen, ung freelance journalist fra Oslo, mønstret på Polarsel sist sesong, og skildrer her for Vi Menn's lesere sine opplevelser.

Jeg sto ved rekka og stirret undrende ut i den frostklare polarnatten. Skuta het Polarsel. Fra Brandal ved Ålesund. Vi lå inne i isen. I Vesterisen. Jeg var på selfangst.

Ikke langt unna 100 prosent landkrabbe og til overmål Oslo-gutt uvant med fysisk arbeid var jeg. Mange ganger, spesielt når vi jobbet om natten og det var vanskelig å rette opp ryggen og å holde øynene oppe, fikk jeg undrende drømmeforestillinger.

Alt ble forvirrende og uvirkelig. Det var som om jeg var en fremmed som sto og betraktet meg selv der jeg drev på dekk og flådde, vasket skinn eller plattet dem.

Selfangst er sikkert et av de hardeste yrker som eksisterer. Man må vokse opp i miljøet for å passe til dette arbeidet og til denne tilværelsen.

Dagen etter at jeg var kommet til Ålesund kom Polarsel, skipper Ottar Brandal, og la til ved Brunholmkaia. Jeg tok først en liten tur om bord i et antrekk som hadde svært lite med

Polarsel.

selfangst og ishavet og gjøre.

Skeptiske blikk og en svært reservert holdning var resultatet.

Fangstfolket får prosenter av fangsten, og da de så meg tenkte de vel som så at her kommer en turist og skal ødelegge fortjenesten vår.

Da jeg kom tilbake til hotellet skiftet jeg over til fangstutstyr, og leverte mine «sivile» klær til oppbevaring. Med resten av utstyret i en ryggsekk entret jeg atter Polarsel, skuta som skulle føre meg til ishavet og være mitt hjem de nærmeste ukene.

Da jeg var sistemann om bord ble det ikke snakk om valg av lugar. Det var en ledig køye helt forut. Hva det skulle bety fikk jeg merke da vi kom opp i isen.

Så var det å være med på å laste proviant og andre forsyninger, og om ettermiddagen dro vi til Hareid – et lite sted utenfor Ålesund, forbi Brandal. De fleste av de 20 karene om bord var herfra, eller like i nærheten. Min lugarkamerat Reimo Pentikainen var finsk skogsarbeider og hadde vært med på selfangst for første gang i fjor.

Mannskapet fotofraferert av andreskyttar William Fremstad. Første rekke frå venstre: Smørar Leine, Maskinassistent Jon Hjelle, maskinist Kåre Hjelle, Arne Sjøgaard Kristensen, skipper Ottar Brandal, førsteskyttar Odd Alme, stuert Johannes Kjøde, messegut Ivar Innvik.

Andre rekke frå venstre: Knut Myklebust, Edvin Arnesen, Elias Årskog, Svein Hasfjord, Oddvar Breivik, Arnfeldt Breivik, Arne Hareide, Alfred «Allen» Hareide, Jon Nordahl, Kolbjørn Nasset og Reimo Pentikainen.

Det første isflaket

Å stå til rors og styre etter en kurs på 347 grader f.eks, var noe helt nytt for meg, og i starten gikk da også Polarsel noe i siksak, men snart behersket jeg denne detaljen sånn noenlunde.

Var jeg den dårligste fangstmannen om bord, så får jeg trøste meg med at jeg oppdaget det

første bitte lille isflaket først. Det var fire dager etter at vi gikk fra Norge. Det var forresten Holmenkollsøndagen.

Kulden interesserte meg meget, og karene kunne skremme meg med beretninger om fjorårets temperaturer. Så å si hver eneste dag under hele fangsten lå temperaturen på en 30-40 minusgrader. Det var så ille at flere av karene frøs så huden skallet av i sorte flak.

Annenskytteren William Fremstad ga meg et godt råd for å trøste meg:

-Når vi flår, sa han – gjør vi det med bare hender. Det går raskest. Er det kaldt skal du snitte opp magesekken og gjøre hendene dine inn mellom innvollene. Det varmer godt og gir liv i frosne fingre.

Fangsten begynner 20. mars. Men de fleste skutene tar et dyr eller tre for at debutantene på ishavet skal lære seg å flå før storfangsten setter inn. En slik uskyldig omgåelse av loven

er det ingen som sier noe til. Verre var det imidlertid med russerne. Polarsel kom frem til isen et par dager før fangsten startet for å lete seg frem til stedene der selen samler seg for å kaste. Russerne hadde kommet minst en uke før oss, og alle de skutene hadde en stripe av blod på skutesiden. Karene om bord Polarsel var forbannet.

-Nå skremmer jævlene klappmyssa (moren til blueback'en som har det mest verdifulle skinnnet av alle selartene) langt fandenivold inn i tjukkisen, sa veteranene.

Klappmus på vei om bord i Polarsel. Foto frå Ottar Brandal, Ishavsmuseets arkiv.

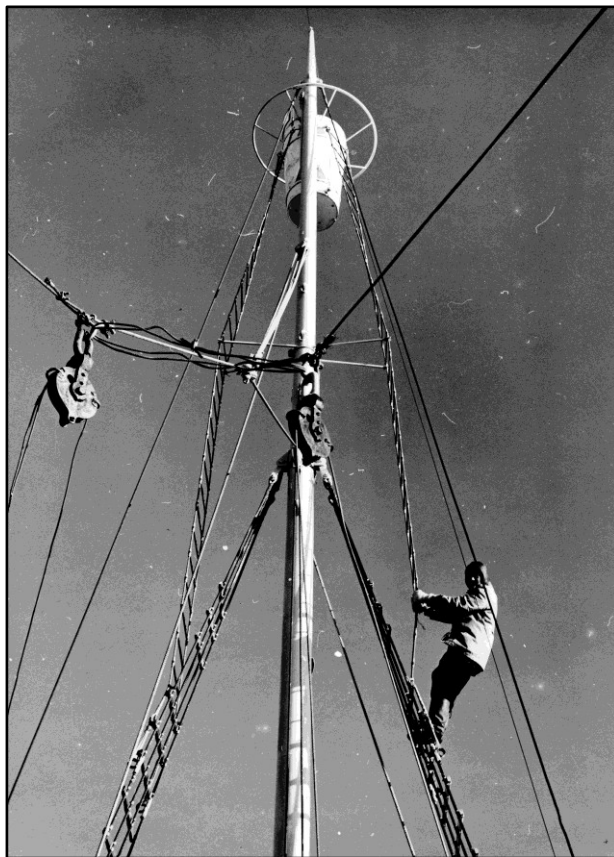
Kl. 7 om morgenen den 20. mars, startet fangsten. De 12 fangstfolkene om bord var delt inn i to arbeidsgjenger. De seks som lå på styrbord side, og vi seks som lå på babord. Utenom storfangst hadde babord vakt fra 12-18 og fra 24-06. Styrbord hadde så de resterende 12 timene i døgnet, fra 06-12 og 18-24.

I dagboken min har jeg skrevet:

«Våknet litt over kl. 10.30. Sovet urolig. Våkner ofte på grunn av «bauing» (Når båten forserer seg gjennom tykk, umedgjørkelig is.) Merkelig hvor lite søvn en greier seg med her oppe. Må være den klare, rene luften. Gruet meg veldig, samtidig som jeg så frem med spent forventning til jeg skulle debutere som fangstmann. Redd for å mislykkes. Ser de flirende fjesene til karene foran meg: - Ja, ja, var det ikke det vi tenkte. Bygutt på ishavet. Turist som leker fangstmann.»

Rolig vakt i dag. Tok bare en blueback. Litt disig, men behagelig temperatur. Bare 7-8

grader. Kjører i «konvoi» sammen med flere andre skuter. Alle leter og ingen tør slippe de andre fra seg. Vi lå stille fra klokken 24 ca da vi tørnet ut til nattevakt, men klokken 03.30 måtte William opp i tønna og snart gikk maskinen for fullt og Polarsel satte etter to skuter som overraskende hadde brutt opp fra «natteleiet».

På vei i tønna. Foto frå Ottar Brandal, Ishavsmuseets arkiv.

Flåing på isen.

Onsdag 21. mars. Rene påskeværet hele dagen, men til tross for det ideelle fangstvær ble det bare «plukking». Fikk bare en 12-15 dyr på alle vaktene. Flådde min første klappmyss. Ikke så veldig vanskelig som jeg trodde, men jeg flår svært klønede og sløser vekk mye spekk fra skinnnet. Skar meg i fingeren også. Men det er vist ganske vanlig i begynnelsen. De store dyrene som kan veie opp til 300 kilo er for så vidt lettere å flå enn smådyrene, de er bare så vanskelig å løfte og vri på. Blodete og glatte er de jo også. På klappmyssa og hettakallen står blodet som en oljesprut i Texas i over et minutt etter at vi under flåingen kutter over hovedpulsåren.

Begynte å bli litt slapp og snufsete midt på dagen. Mer og mer slapp utover ettermiddagen, så jeg gikk å la meg rett etter at vi hadde spist kveldsmat. Karene om bord påstår at kommer en til Vesterisen uten forkjølelse så holder man seg frisk her oppe på grunn av polarluften er fri for basiller.

Muligens har jeg blitt smittet av noen av de andre karene som var sterkt forkjølet ved avreise fra Norge.

De lever et nøysomt og utrolig hardt liv mange av disse karene. Spesielt familieforsørgerne, og for dem er fangsten blodig alvor i mer enn en forstand.

Ingen hobby jakt.

Selfangsten har blitt angrepet fra mange hold, men dette er tross alt fangst og ikke hobby jakt. Arne som har tre barn, fortalte meg at han hadde tjent 22.000 kroner som topp i en sesong, og det var han meget fornøgd med. Men hvor meget blodslit ligger det ikke bak en slik årsfortjeneste. Det er sildefiske på Mørkekysten og ved Island, det er torskefiske ved Øst-Grønland og det er selfangst. De fire månedene som linefisket på Øst-Grønland varer fører fiskerne en tilværelse som vi byfolk har vanskelig for å sette oss inn i.

Arbeidstiden er 16-18 timer hvert eneste døgn, og det jobbes jevnt og hardt nesten uten fem minutters pause. Soving blir det lite av og enkelte ganger blir man så sliten at organismen simpelthen streiker.

«Alle mann på isen»

Lørdag 24. mars. Jevn og rolig dag med tålelig bra fangst helt til klokken 18.30 om kvelden. Satt inne i «offisersmessen» og spilte kort da beskjeden kom: - Alle mann på isen! Ta med kroktau, kniv og stål. Det blir flåing på isen.

Også vi på babord som hadde frivakt måtte i aksjon nå. Drepte mine første dyr i dag. Kvitinger. Små nydelige dyr med hvit, ullen pels og med varme, levende brune øyne som stirret tillitsfullt på deg mens de klynket sårt etter moren sin. Det uhyggelige var at denne gråten lignet ikke så lite på babygråt. Kvitingen har en nesten ideell kamuflasjefarve, den er bare en tanke gulere i skinnet enn isen, men klynkingen røper den. Når vi gikk på isen i timevis, gikk vi bare etter lyden, og selv

mannen helt oppe i utkikstønna kunne høre klynkingen igjennom maskinlarmen.

Folk hjemme hadde advart meg nettopp mot disse kvitingene og sagt at det ville bli vanskelig å drepe disse nydelige smådyrene som lå tillitsfullt og ventet på deg og gjerne ville leke litt. Men merkelig nok gjorde det meg ingen ting å drepe dem. Vi gjør det forresten på en meget human måte som selv dyrebeskyttelsesforeningen ville godta. Først slår vi den hardt i hodet med håndtaket på jernkroken og etterpå slår vi selve krokspissen inn i hodeskallen på dyret og sleper det etter oss, eller vi flår det straks og drar skinnene med oss til samlingsplasser hvor skuta så kommer og tar om bord fangsten senere.

Fangst er fangst – her er det tross alt ingen som dreper for fornøyelses skyld. Men uhyre spennende kan denne fangsten likevel være. Spenningen består først og fremst i hoppingen fra flak til flak og jaget etter og komme om bord i skuta igjen uten å plumpe i.

Løp etter basen første timen på isen. Enda så stor å tung han er hadde jeg de største vanskeligheter med å holde følge. Det er en egen teknikk dette med å løpe og hoppe fra flak til flak. Jeg prøver så godt jeg kan å finne ut hvorfor han velger akkurat det og det flaket. Noen flak kan se solide ut, men så kan det være råtten is eller tykt snelag oppå slik at man går rett gjennom.

Et havari i isen.

Enda jeg hadde studert basen nøye så plumpet jeg ut i. Det var ved 10-tiden om kvelden og jeg var dødstrett etter det uvante arbeidet på isen.

Jeg skulle om bord på skuten med en kviting som jeg dro etter meg i tauet. Jeg hoppet ut på et flak som viste seg å være for lett, det gikk sakte under og jeg var så trett at jeg kastet meg for sent over på et nytt å større flak.

Resultatet var at jeg gikk under til skrittet. Da jeg kom om bord hadde jeg ikke noe å skifte, men jeg tømte gummistøvlene mine og satte meg i offisersmessen for å kvile ut litt. Radioen sto på fiskeribølgen som vanlig. Hørte samtaler mellom skipperen på hjelpeskipet Salvator og skipperen på selfangeren Polaric, også fra Brandal.

Polaric. Foto frå Arnljot Rolandsen.

En skute som het Søndmøringen hadde gått ned på tyve minutter den samme dagen, og mannskapet hadde etter flere timers marsj på isen nådd frem til nærmeste fangstskute som atlså var Polaric.

Salvator's skipper sa han hadde lagt om kursen og at de ville være ved Polaric ved middagstider søndag. Hjelpeskipet skulle så ta om bord det havareerte mannskapet og føre dem til Island.

Etter tyve minutters pause var det å komme seg dyvåt ut på dekk og flå og vaske skinn. Vi holdt på til midnatt, og det viste seg at vi hadde fått om lag 250 dyr denne ene dagen.

Søndag 25. mars.

Vi ble purret klokken 07 om morgenen. Alle mann på isen. Hard dag. Jobbet tilklokken 21 om kvelden. Etter middag stilnet fangsten av og det ble mer strøturer på isen. Men denne «drosje-trafikken» frem og tilbake mellom skuta og isen er mye hardere enn når vi er på isen i timevis. Særlig når dyrene ligger mange hundre meter fra skuta. Skipperen såg en kviting fra skuten og ba meg ta med kroktau og hente dyret. Det var vanskelig is og da jeg hadde besvær med å se skipperens veiledende arm fra tønna gikk jeg utrolige omveier for å komme frem til kvitingen.

På veien tilbake sjanglet jeg og snublet av tretthet etter så mye uvant arbeid de siste døgn. Plutselig kom jeg over en blueback som lå alene og koste seg på et lite flak.

Den flekket tenner og flerret mot meg da jeg med kroken i hånden nærmet meg. Jeg hoppet ut på nærmeste flak, det var for lett og sank og jeg ble våt til livet før jeg fikk kastet meg tilbake til sikker grunn igjen. Nå var jeg så

dødspliten at jeg ikke nådde riktig frem, jeg smelte kneet mot den skarpe iskanten og slo opp en gammel meniskskade.

Kviting og blueback

Smerten gjorde at jeg ble vill av raseri. Jeg kom meg over på et annet flak og slo den snerrende bluebacken i vilt sinne om og om igjen i skallen så blodet sprutet. Skipperen ropte rasende til meg fra tønna: -Kristensen, slå bare kroken en gang i skallen på den. Du ødelegger skinnet ved å skamslå dyret på den måten!

Nå hadde jeg bare et kroktau og det brukte jeg på det tyngste dyret, som var bluebacken, mens jeg tok kvitingen under armen og sjanglet mot skuta. Båten sèg ganske fort, og jeg fikk raskt festet løkken på kroktauet til troder (lang bambusstang med krok i enden) slik at den

verdifulle bluebacken kom om bord, men nå hadde skuten allerede passert meg så mye at jeg måtte se og komme meg om bord i en fart. Derfor tok jeg og svingte kvitingen frem og tilbake et par ganger og prøvde å kaste den om bord. Men det var dårlig med kreftene, og dyret falt i vannet og jeg fikk så vidt slengt meg om bord helt akterut på Polarsel. Jeg gikk for å hente en kviting, men kom tilbake med en blueback.

Vi jobbet til klokken 21 om kvelden, og jeg sov et par timer før vi på babord måtte tørne ut og platte skinn. (Stue dem ned i lasterom og på tankene.) Vi jobbet til klokken 6.

Mandag 26.mars

Opp klokken 11.15. Styrbord vakt hadde fått en ca 60 dyr på sin vakt, og vi fikk ca 80 fra 12-18. Ca klokken 18.00 begynte så rushet. Jeg fikk den meget utakknemlige jobben sammen med smøreren og maskinassistenten og løpe i ustanselig trafikk mellom isen og skute for å hente skinn og dyr. Et voldsomt kjø. Både dyr og skinn fikk vi om bord ved hjelp av vinsjtauet eller jolla som fangstfolkene kaller det. Dyrene kunne ligge mange hundre meter fra skuta, men når vinsjen satte i gang ble de tunge dyreskrottene trukket i jolla over knudrete is, over seen, ned i vannet, opp av vannet, over en istopp, snart forsvant dyrene som ofte var en klappmyssfamilie på tre i sammen, snart dukket de livløse kroppene opp, mens de sakte, men sikkert ble dratt mot skuta og etterlot seg en bred blodstripe på den kritthvite sneen.

Klappmyss og Blueback i knebelen på vei om bord. Foto frå Arnodd Løe.

Snart svingte skrottene over rekka og mannen ved vinsjen slapp jolla og dyrene dunket i dekk. Så var det å løsne jolla i full fart, strekke den på utsiden av riggen og legge den forut klar for neste henting på isen, som kunne komme om fem sekunder. Og foran oss på isen gikk de to skytterne og skjøt og skjøt i ett sett, og etterpå kom fangstfolkene med hakapiker og kroktau og drepte de dyrene som ikke var skutt, og så var det å flå om man hadde tid til det.

Slaktehus på dekk.

Og på dekket dynget dyrene seg opp. Skulle man forut til lugarene eller akter og få seg en matbit eller en kopp kaffe, måtte man krabbe over glatte, skjelvende dyreskrotter. Støvlene ble blodige og fulle av spekk og antrekket for øvrig var så uappetittlig at en under normale omstendigheter hadde mistet matlysten. Men blod og spekk og den stramme dyrelukten klarer ikke å ødelegge den gode matlysten vår. Ingen sykdom ble godtatt om bord, ser det ut til. Her må alle mann jobbe de få dagene det er storfangst. Mange av karene er sterkt forkjølet. William f.eks. må ha noe i nærheten av influensa. I Oslo ville en lege beordret han til sengs øyeblikkelig. Her oppe i isen er beste kuren mot forkjølelse tre timer oppe i tønna som William selv sier.

Under en av turene på isen plumpet jeg nedi igjen. Bare til litt over knærne denne gang. Støvlene vart fulle av vann.

Da jeg kom tilbake til skuta spurte jeg førsteskytteren Alme om å få en pause så jeg kunne få tørket meg.

-Du får et kvarter, sa han, og fortsatte å jobbe som besatt. Maken til arbeidskar har jeg aldri sett før. Flott type.

Da jeg sto i kappedøra og skulle ned i lugaren, kom hiven med tre store dyr susende litt forkjært, og jeg fikk vinsjekroken rett over øyet. Slo dyp sprekk som blødde friskt. En uheldig dag.

Da jeg ikke hadde skiftet fikk jeg lov til å stå i rorhuset og passe telegrafan et par timer så jeg fikk tørket meg noenlunde. Da kom William opp med gummistøvler, to par strømper, dongery og til og med underbukse som jeg fikk låne. En enestående kar.

Vi jobbet til klokken to natt til tirsdag med flåing og vasking av skinn og stabling akter. Humøret var på topp igjen da jeg køyet. Dagsforteneste på ca 1300 kroner antagelig.

Kappløp med konkurrentene.

Tirsdag 27.mars

Fikk vel 100 dyr på vår vakt. Hadde et spennende kappløp med Sjannøy om å komme først frem til noen familier. (Klappmyss, hettakall og blueback som ligger samlet på isen). Sjannøy har sterkere maskin, men skipper Brandal manøvrerte så elegant og dyktig at vi kom frem til dyrene omtrent samtidig. Da vi var langt raskere til å komme ned på isen fikk vi de fleste dyrene rett foran nesen på Sjannøy-karene. Skyttere løp foran og skjøt og vi kom etter og plantet bambusstenger med ildrød vimpel og bokstavene PS på. Levende dyr er fritt vilt, dem konkurreres det om. Men ingen har lov til å ta de dyrene Polarsels skyttere har drept.

Sjannøy

Onsdag 28. mars

Dagene går. I dag er det nøyaktig 14 dager siden vi forlot Brandal. De siste dagene har jeg faktisk begynt å like dette livet, men jeg håper vi kommer hjem til påske likevel. Vi jobbet fra klokken 24 – 05.30 i natt med å platte skinn. Da vi tok kaffepause ved 4-tiden veddet jeg med Nordahl og William på at det var over 111

skinn igjen på dekket. Var det tilfelle ville vi komme opp i 600 skinn sammenlagt de siste to dagene. Jeg vant veddemålet. Det var 132 skinn igjen, og 621 til sammen. Dermed er vi oppe i 1275 skinn i alt. Vi skulle ha tjent en ca 2000 kroner hver til nå, men vi må nok minst ha dobbelt så mange skinn før vi kommer hjem.

Slit dag og natt.

Torsdag 29. mars

Plattet skinn og gjorde rene de to tankene til klokken 5 i morge. Hadde ikke sovnet før 23.15 og ble purret klokken 23.55, så jeg gikk rett til køys mens de andre karene tok seg en matbit etter at nattarbeidet var over.

Fullstendig utenfor og nedsyltet i forkjølelse da jeg våknet om foremiddagen. Var kjempeglad da klokken ble 18 og vi var ferdige med vakten vår. Men da vi satt og spiste kvelds fikk vi beskjed om å fortsette å jobbe.

Vi lå inne i hard og glatt is som var vanskelig og fange på, og da det lå et par skuter til i nærheten måtte alle 12 mann i sving for å følge opp konkurrentene. Jeg gikk på isen sammen med Pentikainen. Han er liten, men bevares hvor spretten og dyktig han er. Det er seigt stål i finnene. Det var lange avstander og hente dyrene på, men det var likevel betegnende at finnen omtrent hadde flådd en blueback innen jeg kom frem til ham. Min lugarkamerat fikk så kroktauet mitt og jeg fikk skinnen og skulle gå mot skuten.

Plutselig kom skodda sigende og jeg fant meg selv helt alene på isen. Det var ikke en lyd å høre. Hoppet fra flak til flak med det fordømte tunge skinnen på slep uten å se hva slags is jeg gikk på. Gikk og virret en tyve minutters tid da været plutselig vart no lettere og jeg så konturene av Polarsel og hørte skipperen skrike fra tønna. På vei mot skuten hørte jeg en kviting som lå og klynket. Jeg drepte den og tok den under armen og kom meg omsider om bord. Skuten hadde ligget rolig og ventet på meg hele tiden

Med blueback i dragartauet var det tungt å hoppe frå flak til flak. Foto frå Arnodd Løe.

og alle karene stod ved rekka og fleipet da jeg hoppet om bord.

-Jasså, så du har vært ute å tatt deg en spasertur, sa Kolbjørn Nesset ironisk.

«Vi er jo nødt til å klare det»

Fredag 30. mars

Jevn plukking i håpløs is. Store dønninger og variabel is. Noen steder er det steinhard og glatt som på Bislett. Andre steder løs med bløt sne oppå slik at en dumper stadig ned til over gummistøvlene. Lange slitsomme turer etter hvert eneste dyr som vi fanget.

De lange, tunge turene på isen tok veldig på. Jeg var dødstrett da jeg satt i messa til kvelds, men de andre karene, selv Allen og Arne som var bortimot 40 år, så ganske spreke ut. –Dere må jo ha fantastisk kondisjon, sa jeg til karene.

–Vi har ingen kondisjon å snakke om, svarte Arne. –Den eneste treningen vi har, får vi om bord i fartøyene. Du har sikkert bedre kondisjon enn oss når det kommer til stykket.

–Men hvordan klarer dere så dette blodslitet som løpingen mellom skuta og isen er?

–Vi er jo bare nødt til å klare det, svarte Arne.

Tidlig på kvelden begynte det å blåse opp. Det ble friskere og friskere vind og vi sluttet av alt

arbeid og fjernet våpen og løse ting på dekk. Både finnen og jeg var ute av form der vi lå helt forut i det harde været og kjente stampesjøene ekstra godt. Vi følte oss som en mellomting mellom fender og gallionsfigur.

Forkjølelsen herjer

Lørdag 31. mars

Omtrent alle om bord er mer eller mindre syke nå. Jeg kan høre enkelte ligge å hoste hele natten. Allen har ligget i to netter nå og Arne sa at han legger seg ikke ned før han stuper, så han må være kraftig syk. Formen min er heller svak. Lurer på om jeg har et snev av influensa. Men selv det godtas ikke om bord her, og det er ganske naturlig. Vi har jo bare noen få dager å gjøre penger på.

Søndag 1. april

Endelig april. Forkjølelsen forverrer seg. Alle om bord hoster om kapp. Allen leder foreløpig når det gjelder styggeste hosten. Den river nok stygt i brystet.

Mandag 2. april

Stupdårlig. Hadde jeg enda bare vært forkjølet. Besvimte da jeg hadde vakt i rorhuset om ettermiddagen. Gikk og la meg.

Tirsdag 3. april

Lå stille inne i isen på grunn av dårlig vær. Ikke noe fangst heldigvis, så jeg kunne med god samvittighet bli liggende. Svettet og frøs om hverandre. Spiste sjokolade. Første maten siden søndag middag.

Onsdag 4. april

Sendte telegram hjem om at jeg kanskje kom hjem til påske. Skipperen lo godt da han leste det. Han viste ikke engang når påsken var i år, så for han spiller det tilsynelatende liten rolle om vi når hjem til den tid eller ikke. Han har jo et stort ansvar overfor rederiet. Store utgifter må dekkes.

Bare i kasko for denne ene ishavsturen må rederiet ut med 10.000 kroner. En skute som Polarsel må skuffe inn brutto ca en halv million kroner på et år, skal forretningen bære seg. I år slo sildefisket totalt feil for Polarsel også. Får ikke mer enn garantien eller minstelotten.

Torsdag 5. april

Etter skipperens anmodning fra tønna fanget vi levende en kviting i nett på isen for at jeg skulle få tatt bilder av den. Nydelige og lekre dyr kvitingene. De andre karene forsvant snart opp i rorhuset og jeg ble alene på dekk med ungen som stirret troskyldig på meg med de nydelige brune øynene sine og kravlet tydelig i villrede bortover dekket.

Karene ropte til meg fra rorhuset at jeg skulle ta hakapiken og drepe kvitingen, men jeg nektet. Å drepe dyr på isen gjorde meg ikke noe, det var verre å drepe dette lille kryptet som jeg hadde hatt på fanget.

Da det ble meldt dyr på isen kom karene på dekk igjen og Allen slo hakapiken rett i hjernen på selungen.

«Død» sel biter-

Fredag 6. april

Strålende solskinn, ikke et vindpust nesten. Slakk is. Driver fra hverandre og vanskelig og finne dyr. 14 dyr på styrbord før middag. Vi klarte 12-15 til klokken 18. Fra køya mi kan jeg høre at karene på styrbord skyter jevnt. Får de et dyr for hvert annet skudd så skulle det bli bra resultat. Men noen av karene skyter på så rent for langt hold. Da blir det å bruke tre-fire opp mot fem skudd på hvert dyr.

Det smalt tett i formiddag og da bemerket en av karene på babord ironisk til en av styrbordsgutta: -Nå, er det heimevernsøvelse her?

Det bør forresten ikke være sløsing med ammunisjon å bruke fire-fem skudd på enkelte av dyrene. Hettakallen og klappmyssa kan tåle utrolig mye. Detbrukes en slags dum-dum kuler, blymantlede kuler som lager store spor og røsker godt med seg på vei gjennom skinn, spekk og inn i lunger og innvoller. Det hender daglig at vi får om bord dyr som har fått tre-fire kuler i skallen og hakapiken nesten tvers gjennom hodet når de ligger på dekk, og enda

kan det være liv i beistene. Derfor fikk vi streng beskjed om å aldri stå skrevs over stordyra når vi flådde dem. Det hadde hendt mange ganger før, senest i fjor, at en tilsynelatende død hettakall plutselig våknet til liv under flåingen og bet fangstmannen som sto skrevs over, mitt i lysken. Ishavshistorien kan fortelle om mange lignende grufulle episoder.

Lørdag 7. april

Sto opp klokken halv ett i natt. Dårlig form. Vi tok skinnene, 48 i alt og la utover dekket så de skulle bli kalde før vi la dem ned. I tre timer måtte vi så sitte i messa og vente på at skinnene skulle stivne.

De to første timene av vekten i dag ettermiddag gikk med til reparasjon av baugen. Ble vitne til en fantastisk «dokksetting» på et isflak. Skipperen kjørte faktisk halve skuten opp på et stort, tykt isflak og Nesset og Arne hoppet ned på flaket og fortøyde skuta med en trosse på en wire til en frossen snetopp på flaket.

Utrolig at det holdt. Båten seg stadig akter og ville ned av flaket, men fortøyningen holdt. Vi har fått en lei baugskade som gjør at vannet siger inn i skuten.

Polarsel med baugreparasjon. Foto frå Ottar Brandal, Ishavsmuseets arkiv.

Spesielt er det ille i maskinen. Der må maskinfolkene pumpe hvert 25. minutt. Det var ikke så mye som kunne utføres av reparasjonsarbeid under disse primitive forholdene, men maskinisten må nå til med sveiseapparatet sitt.

En kar måtte holde ham i buksebaken så han ikke skulle ramle uti der han lå nesten vannrett og arbeidet. Ellers ble det slått inn noen treplugg for å tette så godt som mulig.

Til Island for å reparere.

Etter noen dager med rolig fangst ble det snart klart at baugen ikke holdt. Det ble hardere og hardere å pumpe nede i maskinen, men riktig ille ble det den morgenen Pentikainen våknet og ropte at det var vann i lugaren.

Hele dørken var full av vann og det sildret og rant fra benken. Finnen for i støvlene og opp på dekk. Skuta stampet voldsomt. Snart kom førsteskytteren løpende ned med finnen i hælene. Han rev opp putene på benken og der, fra et lite hull i skottet, sildret vannet inn.

60 centimeter tykk er baugen, men enda kom vannet fossende tvers gjennom.

Vi var på vei til Island, viste det seg. Bauingen oppe i isen hadde tatt for mye på skroget og skipperen turte ikke ta noen sjanse.

Etter en meget frisk overfart hvor vi brukte seilet, kom vi til Isafjordur, en liten by med 2000 innbyggere. Her skulle baugen repareres. Jeg reiste nå med fly til Reykjavik og derfra til Oslo. Takket være en meget elskværdig skipsreder Bjørn Braathen i Oslo, fikk jeg fly gratis hjem med Loftleidir.

Det var vemodig å ta farvel med mine fangstkamerater om bord i Polarsel. Vi hadde delt slit og arbeid, skuffelser og gleder, spenningen ved den hektiske fangst, mismotet når alt slo feil og den isnende vinden som feide over den endeløse isen. For meg var denne turen bare en eppisode. Mens jeg holder sommerferie sliter de fleste av mine venner fra Polarsel kanskje utenfor Øst-Grønlands kyst med torskefiske, eller kanskje er det silda ved Island soom beskjeftiger dem. Og neste vinter er det opp i isen igjen.

Hvert eneste år banner karene på at dette er siste sesong i isen. Men neste vinter er de på plass igjen når fangsten på verden største jaktmark settes i gang.

Hjemme igjen savner man merkelig nok det slitsomme og nøysomme livet om bord. En minnes det gode kameratskapet, spenningen ved hoppingen fra flak til flak og de lange turene innover isødet for å hente skinn. Friske kamper med hakapiken som våpen mot rasende klappmyss og hettakaller som forsvarer sitt avkom. Hver dag var fylt av dramatikk og spenning.

Gode og verdifulle minner. I hele mitt liv til sammen har jeg neppe fått så mye kjeft som jeg fikk i Vesterisen.

Takk for lærerike og minnerike uker på ishavet, karer!

Plukkfangst:

Støtteopplegget klart for selfangsten i 2013

Fiskeri- og kystdepartementet (FKD) har fastsatt retningslinjene for støtteopplegg til selfangstnæringen for 2013. Det blir en todelt ordning der både fartøy- og mottakssiden kan få tilskudd. Det er satt av 10 millioner kroner til tilskuddsordningen.

I en pressemelding fra FKD heter det at opplegget for fangsten har som mål å medvirke til at næringen kan drives så effektivt og lønnsomt som mulig.

Det er Fiskeridirektoratet som skal administrere ordningen og som er ansvarlig for å utbetale tilskuddene.

Forskrift om deltagelse og regulering av fangst av sel gjelder både i Vestisen og Austisen og fører videre regelverket fra i fjor. Det er fastsatt fangst av inntil 25 000 grønlandssel i Vestisen og 7000 grønlandssel i Austisen. Fangstperioden er 10. april til 30. juni.

Kjelde: fiskarlaget.no

Eit eventyrleg Liv

Av Anna Josefin Jønsson

Då eg ringte å spurte Liv om eg kunne få intervju henne, så var ho nølande i starten. Nei, ho meinte ho ikkje hadde så mykje å fortelle, og alt var vel sagt før i tidlegare intervju? Men heldigvis klarte eg, med ei god overtalingsevne, å få ho til å sei ja til eit møte. Og takk og lov for det!

Eg fekk besøke ei lun og varm dame som serverte meg té og eplekake, og som fortalte historier eg aldri kjem til å gløyme. Du kan godt kalle det ei heilag stund på ein heilt vanleg onsdag i januar.

Liv Skarbakk var den første dama som var stuert på selfangst i isen. Men noko «førstedame» vil ho ikkje kalle seg.

Nei, Liv syns kanskje det ikkje var naudsynt å fortelje meir om turane sine, for alt var sagt før. Men eg, eg oppdaga ei modig og sterk dame med fleire eventyr og opplevingar i bagasjen enn folk flest.

Ja, ho var første dama som drog i isen, men før den tid var ho uteseglar og segla jorda rundt på andre båtar. Ho har mellom anna vore gjennom Panama-kanalen sju gongar. Ho har vore så langt sør som til Tasmania. Og ho har vore opp til 81 grader nord. Det er omtrent ingen stadar ho ikkje har vore. Jau, Liv har mykje å fortelle.

- Den lengste turen eg har vore med på, var då eg var 28 månadar i strekk om bord i ein Wilhelmsen-båt som heitte «Tungus». Det var ein linjebåt som gjekk jorda rundt. Eg arbeidde i salongen og i offisersmessa. Så det er enklare for meg om du spør meg kvar eg ikkje har vore. Det er eigentleg berre ein stad eg virkeleg kunne tenkt meg å reise til, og det er Persia. Vi skulle egentlig innom dit, men det vart i staden ein ny tur til New Zealand. Når vi var mønstra på så lenge, så hadde vi jo fridagar til gode når vi mønstra av.

Ein gong spanderte ein amerikansk passasjer tur på meg og den andre salongjenta, til Kairo i Egypt. Då reid vi på kamelar ut i ørkenen for å sjå på pyramidene. Men etter nokre varme dagar på land, lengta eg tilbake til båten så vi kunne kome oss vidare. Eg var også med på ein

Liv Skarbakk. Foto Anna J. Jønsson.

båt som heitte «Dalheim», det var ein fruktbåt som gjekk til karibien og nokre turar opp til Europa. Det var då vi gjekk gjennom Panama-kanalen så mange gongar. Og så var vi til Honduras, og opp til Amerika.

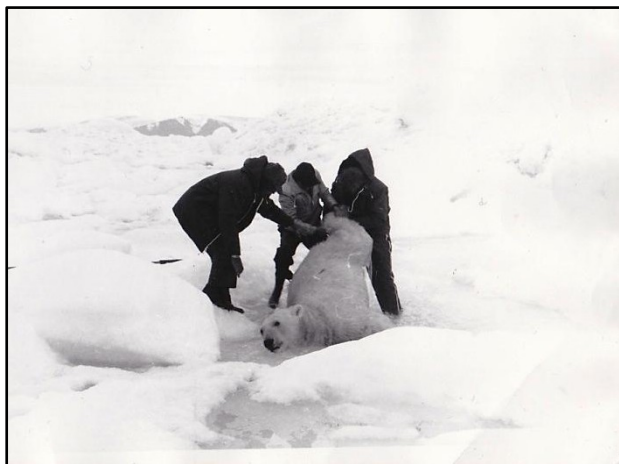
Eit par gongar vikarierte eg også på ein båt som heitte «Leif Eriksson», som gjekk mellom Tyskland og Noreg. Det var den siste båten eg var mønstra på, bortsett frå då eg var passasjer i 18 dagar på den nye «Polar Star» på ein tur til Svalbard i 2004. Min siste tur som uteseglar var i 1976-77, fortel Liv.

Dette var altså før (og etter) ho var med på selfangst.

Kva var det som gjorde at ho valgte å forlate det karibiske hav til fordel for ishavet?

- Det var eigentleg pengemangel som gjorde at eg sa ja til å vere med i isen. Eg skulle til å bygge meg hus, og eg var ferdig utdanna legesekretær, men fekk ingen fast jobb. Eg var eineforsørgjar for dottera mi, Inger Ann, som då var elleve år, og trengte pengar både for å

forsørge ho og til husbygging. Så om sommaren i 1974 sa eg ja til og vere med som kokk om bord «Polarstar» på ein isbjørn-ekspedisjon til Svalbard.

På isbjørnmerking. Foto Liv Skarbakk.

Der var både isbjørneksperter og geologar frå Polarinstituttet om bord. Då eg kom tilbake frå den turen hadde eg framleis ingen fast jobb, så dei som jobba i reiarlaget prøvde og overtale meg til og vere med som stuert på selfangst. Det nekta eg på først, for det turde eg ikkje og vere med på.

Det er forskjell på ein tur til Svalbard, og å vere med opp i isen på selfangst! Men sidan eg stod utan fast jobb og visste at eg hadde eit hus å betale på, så følte eg at eg ikkje hadde noko anna valg enn å bli med. Så slik gjekk det til. Den fyrste turen min til isen var i 1975, då for vi til Newfoundland.

Eg fortsatte på «Polarstar», og vi reiste seinare opp til Jan Mayen med forsyningar til verstasjonen og mannskapsbytte. Eg var også med på ein isbjørnekspedisjon til Grønland i lag med m.a. ein dansk isbjørneksperter og andre marinbiologar, på seinsommaren og utover hausten i 1975.

Ekspedisjonen var sendt av Grønlandsministeriet og Det Danske Forskningsråd. På denne turen fann dei ut at isbjørnen seglar på isflak frå Nordpolen til Aust-Grønland, og at isbjørnen mest truleg er den same på Svalbard og på Grønland. På ekspedisjonen til Svalbard i 1974 reiste eg m.a saman med Thor Larsen, seier Liv.

Thor Larsen er tidlegare isbjørnforskar og forskningsdirektør i Norsk Polarinstitutt, og han gav ut boka «Espen i isen» i 1982, etter at han og sonen Espen var med «Polarstar» på isbjørnekspedisjon. Det var Thor som i midten av 1960-åra starta den systematiske kartlegginga av isbjørnstammen på Svalbard. Han var også sentral i arbeidet som førte til at isbjørnen vart freda i 1973.

Liv hugsar isbjørnekspedisjonen til Svalbard som ein fin og spennande tur, med ein kjekk gjeng om bord i lag med seg.

- Thor var ein skikkeleg friskus, ein tøff mann. Det var veldig kjekt å verte kjend med både han og dei andre som var med, og det var ein interessant tur.

Dei andre karane hadde det morsomt med meg, dei sa at eg vart så ivrig etter å sjå på isbjørnane at eg tok på meg støvlane på feil fot! Men eg har sjekka på bileter i ettertid altso, og det hadde eg ikkje. Det var veldig spennande.

Dei skaut isbjørnane frå helikopter med bedøvelsespilar, så merka dei bjørnane med øyremerking. Eit år var det raude merker, eit anna år blå. For å kjenne igjen dei bjørnane som allereide var merka, spraya dei eit merke bak på bjørnen så dei slapp å skyte ein ferdigmerka bjørn to gongar.

Hensikta med merkinga var å sjå kvar isbjørnane vandra, og det vart mange gode resultat på forskninga som dei gjorde.

På returen stoppa vi og fiska torsk utanfor Bjørnøya, og som den tøffe naturmannen Thor er, blogga han fisken med sin eigen munn!

Men han har sine mjuke sider også. Vi ankom Bodø den 5. september, som er min fødselsdag. Og då hadde han og nokon av dei andre karane vore i land og plukka markblomster og laga ein blomekrans til meg, smiler Liv og viser meg bilete av ei glad dame med blomekrans på hovudet.

Med «Polarstar» på selfangst.

Året etter isbjørnekspedisjonen, sa altså Liv ja til å vere med som stuert på selfangst. Det var nok ei litt spent dame som mønstra på «Polarstar» i lag med berre mannfolk denne dagen.

Thor Larsen merkar isbjørn. Foto Liv Skarbakk.

Fangstmenn og førstereisgutar, og eit mannskap på 18 mann.

Med på turen var også eventyrar Ragnar Thorseth. Men Liv syns ikkje det var særleg problematisk å vere einaste dama om bord, det var heller berre kjekt.

For Liv er ei bestemt dame, og ho takla nok godt å vere sjefen over byssa på «Polarstar». Men sjølv om ho hadde sine arbeidsoppgåver, var ho ikkje redd for å ta i eit tak når det trengtes. I tillegg til å vere den fyrste kvinnelege stuert på selfangst, var ho også den einaste kvinna som har vore med på vanlig dekkarbeid på selfangst.

I løpet av turen bytta ho like godt ut forkledet med kjeldressen, og arbeidde på dekk ved behov, og drog vinsjen når selen skulle om bord.

- Det var eit veldig godt miljø om bord, og vi hadde det godt i lag. Eg syns det var kjekkare å arbeide saman med mannfolk enn med berre kvinner. Det var jo eit mannsdominert yrke, men eg har eigentleg alltid likt meg best der. Eg vil ikkje akkurat kalle meg ei kvinnesaks-kvinne, men eg har alltid vore tilhengar av lik lønn for likt arbeid.

Eg kan godt sei at vi kvinner ikkje er like godt fysisk utrusta til å klare alt arbeidet som

mannfolka gjer, som t.d. selfangst. For det var ikkje det at eg var misunnelig på kva fangstfolka tjente, eg visste kor hardt dei måtte arbeide for lønna.

Men det var artig å prøve litt forskjellig når eg fyrst var med i isen. Eg hugsar at eg gledde meg til denne turen, men var samtidig litt spent.

Eg hadde aldri vore stuert før, og no skulle eg proviantere til ein fangsttur. Det vil seie mat for to månedar, og litt i reserve dersom vi fraus fast. Eg fekk god hjelp av

skipshandlarane, og hadde nokre handlelister som eg hadde fått av tidlegare stuertar, fortel Liv.

Ja, å koke og stelle for 18 mann i to heile månedar var litt av ein jobb. Det er ganske mange måltid som skal planleggast, og i isen kan du ikkje berre å gå på butikken dersom du manglar noko. Du må pakke med deg alt som du kan kome til å trenge i løpet av turen, både av mat og av utstyr.

«Polarstar» brukte åtte døgn på overseglinga, og dei gjekk åleine over Atlanterhavet.

Ei slik overfart kan ofte vere meir dramatisk enn det denne var. Og det kan gå lengre tid dersom ein møter på stormar og grov sjø. Men etter åtte døgn møtte altså Liv og resten av gjengen iskanten.

Det var seks førstereisande om bord, og det var sjølv sagt veldig spennande for dei å oppleve isen for fyrste gong. Men det fyrste møte med isen var alltid like spesielt, uansett om du var førstereisande eller veteran.

Då dei kom dit, låg der to andre sunnmørsskuter, «Polaris» og «Kvitungen». Desse skulle «Polarstar» halde følge med vidare inn gjennom isen. Dette var vanleg praksis, at fleire skuter heldt saman. På den måten kunne dei hjelpe kvarandre framover i isen.

«Polaris» på Newfoundland. Foto Nupen, Ishavsmuseets arkiv.

Dei hadde kontakt med Karl Karlsen som budde i Halifax, Canada, og han heldt skutene oppdatert på kvar selen var.

Det var hektisk om bord på dagar med klappmyssfangst, men det var også rolegare dagar med plukkfangst. Fangstfeltet låg på omtrent same breiddegrad som Paris, så sola varma godt og det var nesten påskestemming i isen. Liv, som var stuert, oppheldt seg naturleg nok mest i byssa, men ho fekk oppleve mykje spennande på sin fyrste tur på selfangst.

- Eg hugsar spesielt ei historie frå ein av dei mest hektiske fangstdagane. Middagen var klar, og eg venta på at mannskapet skulle kome tilbake frå isen.

Til slutt vart eg lei av å vente, og eg kunne ikkje stå og varme på maten lenger, så eg måtte finne på noko anna. Då smurte eg på brødsiver og laga nistepakkar som eg la i bøtter, og blanda saft som eg hadde på flasker. Så gjekk eg av gårde for å finne mannskapet ute på isen.

Eg gjekk rundt for å finne tak i alle, og til slutt hadde alle fått eit kjærkoment måltid ute på isen. Då eg skulle returnere til skuta, møtte eg på ei sint selmor som glefste etter meg. Einaste muligheit for å unngå selen, var å gå ein lang omvei på isflaka. Så hørte eg skipper Holstad som ropte frå tønna at eg skulle bli ståande der

eg sto, mens han manøvrerte skuta bort til isflaket.

Det føltes ut som om eg sto på ein busstopp på ishavet, fortel Liv med eit smil om munnen.

Eg kan sjå i augene hennar at ho har tusen opplevingar i minnet, og ho strålar når ho fortel. Ho har fortalt meg mange av historiene sine, og fleire ligg nok gøymt i alle avisutklippa som

ligg utover bordet.

Eller i dei raude og blå fotoalbumane med bilder frå ei anna tid. Og dei fleste ligg nok trygt og godt i hjertet til Liv.

Liv, den bestemte dama som har opplevd stormar og bølger, kokosnøtt-lopper i lugaren sin, midnattssol blant isfjell, kamelridning og selfangst. Ho har levd livet. Eit eventyrleg liv.

Liv Skarbak i byssa på «Polarstar». Foto: Ragnar Thorseth.

Minneord om Ivar Ytreland

Av Per Johnson

Sommeren 1965 kom jeg gående over til Longyearbyen etter en fangstviner på Edgeøya. Jeg måtte vente der til sysselmannens skøyte ble ledig og kunne gå til Edgeøya for å hente fangsten. Det var langsomt å gå og vente.

Jeg beklaget meg til formannen på gamle mekken, Barry Andersen. Han sa straks at han visste av jobb til meg. Norsk Polarnavigasjon i Grøn fjorden trengte folk. Noen dager etter var jeg i full gang på den lille kjerneboringsriggen i Grøn fjorden. Det at jeg kom rett fra en fangstviner på Østkysten, gjorde at jeg ble vist stor tillit.

Vennskap med Gerd og Ivar og Ivars to brødre Svein og Rolf, har hatt stor betydning for meg i alle år. Hver gang en ny ide om arktisk virksomhet så dagens lys, gjaldt det å ta en tur til Trondheim for å diskutere planene med Ivar. Smilende og positiv var han alltid. Svært ofte hadde han praktiske og gjennomtenkte forslag som var vel verdt å sette ut i livet. Lange kvelder på Trolla og historiene fra Grønland, var herlige for oss gutter.

Vinteren 1967 gikk jeg på teknisk skole i Sverige. Det kom et telegram fra Ivar med spørsmål om jeg kunne bli med ham og Polarnavigasjon til Halvmåneøya, Hopen og Kong Karls Land på utmålsforretning. En fin anledning til å få litt luft under vingene. Jeg møtte Ivar i Øksfjord i Finnmark. Der lå Ishavsskuta "Fortuna". På kaia sto et "Alouette" helikopter. Planen var å gå opp til iskanten, sette helikopteret på isen og fly til disse stedene hvor utmål skulle tas. Vi fikk plassert helikopteret på dekk med fronten helt inn til styrehusveggen. Halen gikk da inn mellom masten og riggen. Dette foregikk i februar og været var ikke det beste. Vi hadde så vidt passert sørspissen av Sørøya, da en svær sjø slo over skuta og dundret inn i helikopteret. Det var opplagt for alle at dette ikke gikk. Inn igjen til Øksfjord og helikopteret ble fraktet til verksted med lastebil. Vi andre dro til Tromsø.

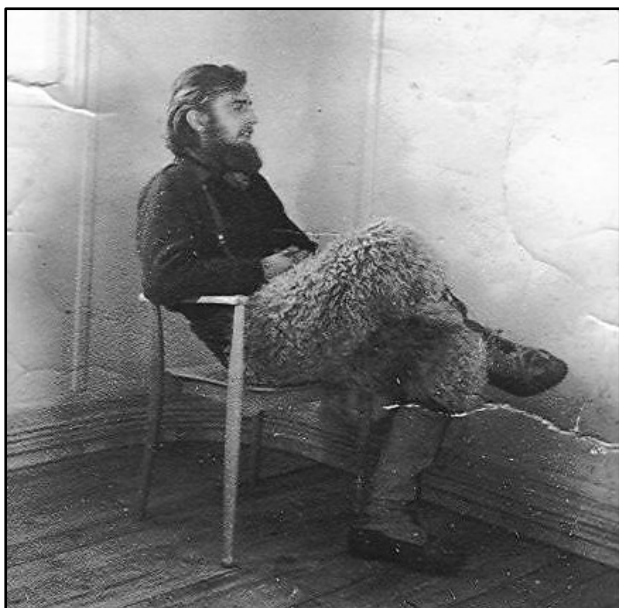

Ivar Ytreland.

Men intet var mer fjernt for Ivar enn å gi opp. Snart kom han begeistret ut fra telegrafene og kunne fortelle at en høyvinget, to-motors Air Commander var på vei fra Kiruna. Snart var vi på vei over havet til Svalbard. Inn over Kong Karls Land i lav høyde, vi skulle hive ut noen mutings merker preget med Polar Navigasjons sitt logo.

Plutselig stoppet den ene motoren. Flygeren satt kurs mot Vest Spitsbergen, men olje trykk og temperatur på den gjenværende motor henholdsvis falt og steg. Dette så svart ut, men Ivar tvilte ikke et øyeblikk på at alt skulle gå bra. Han holdt motet oppe hos oss alle. Piloten klarte så vidt å få flyet over et skar i Vest Spitsbergens tinderekke. Så bar det ned langs breene mot flyplassen i Ny-Ålesund. Vi kom inn med alt for stor fart. Rutsjet utfor nordre ende av flyplassen så snøen sprutet. Flyet hadde nok sett sine siste dager, men vi var i topp humør og hadde allerede nye planer under behandling.

Sommeren 1969 hadde firmaet Norsk Moskus i Bardufoss fått tillatelse til å fange en del moskuskalver på Øst Grønland. Ivar var den naturlige rådgiver. Den dag i dag har jeg sjøkartet over Claveringsøya med Ivars karakteristiske håndskrift. Kommentarer som:

Fangstmann Ivar Ytreland.

”god hytte”, ”bra med rype”, ”laks” og ”god havn” er strødd ut over kartet. Vi skulle ha med en båt for frakting av høy, helikopter fuel og moskuskalver. På et øyeblikk hadde Ivar lokalisert en 30 fots snurpedory av stål.

Vi dro ned til Karmøy hvor vi ble møtt av Ivars fetter Sivert Rundhaug. Han var av samme støpning som Ivar. Snart var båten brakt om bord i en lastbåt som skulle til København, og der ventet Grønlandsskipet ”Nella Dan”. Jeg vet at Ivar hadde god lyst til å bli med.

Samme høst da vi kom hjem skulle Arild Strand og jeg på fangst på Halvmåneøya sammen med Ivars bror Svein. Ivar var da direktør på Trolla Jernstøperi. Han lot oss bruke bedriftens verksted til å gjøre klart mye av det utstyret vi skulle ha med. Han var med oss som en utrettelig drivkraft. Alltid en god ide og et hyggelig ord og herlige historier fra sin fangsttid på Øst Grønland. Som vi koste oss! Vi lagde sledemeier, selvskudd og selvskuddskasser. Utpå høsten ble alt pakket og sendt av sted til Tromsø. Der lå ishavsskuta ”Nordvarg” som skulle til Hopen og Bjørnøya med proviant og diesel for værvarslingsa.

Det året hadde vi med radiosender, og det var ikke få signaler og telegrammer som gikk mellom oss og Ivar. Svein hadde beklaget seg til bror Ivar over at vi hadde glemt å ta med en

skikkelig skrustikke. Ivar sendt en stor, solid, skrustikke til 330 skvadronen på Andøya og ba dem droppe den på Halvmåneøya ved leilighet. En dag kom albatrossen lavt inn over øya. Flygerne mente øyensynlig at en så tungbygd og kraftig gjenstand ikke trengte fallskjerm. Skrustikka gikk rett gjennom hyttetaket og traff den hylla hvor lampeglassene lå. Resten av vinteren var det bare sotete, korte lampeglass i bruk på Halvmåneøya.

I 1974 kjøpte jeg en 60 fots stålbat ”Sandsvale”. Jeg var innom Gerd, Ivar og sønnene deres på Gussøya i Hemnefjorden. Jeg ville jo gjerne høre hva Ivar syntes om skuta. Dette måtte være en god lastedrager for Polarnavigasjon fant han ut. Ivar ordnet med last nordover til Svalbard. Inn i mellom andre oppdrag, gikk vi for de virksomhetene Ivar drev i Berzeliusdalen og på Sarstangen. Senere ble det også lasteturer mellom Longyearbyen og Haketangen på Øst kysten.

En sommer ble Ivars yngste bror Rolf med meg på båten. Han var også en sjeldent koselig kar. Full av godt humør og historier fra sin maskinist tid på langfart. Hver eneste dag overhalte han en kran, eller en komponent på skuta. Når Ivar hadde turer til Svalbard ble han også med. Da varte det ikke lenge før vi fant oss en god havn, tente rekved bål og stekte kobbebiff. Kameratskap med Ivar varte livet ut, men inspirasjonen og det gode forbilde Ivar står for, vil gå videre.

Per Johnson og Ivar Ytreland saman på scena under ein polarkveld på Ishavsmuseet.

Ny bok:

Tragedien i Svenskhuset

For nøyaktig 140 år siden omkom 17 mann i det såkalte Svenskhuset på Kapp Thordsen på Svalbard. Huset var stappfullt av proviant, og samtiden hevdet at karene hadde ligget og dratt seg i køylene hele vinteren og omkommet av skjorbuk. Den gang var hardt arbeid oppfattet som beste middel mot denne snikende sykdommen. For to måneder siden kom det en bok som må glede enhver som er interessert i polarhistorie. Det er historiker Kjell Kjær og Professor i medisin Ulf Aasebø som har skrevet boka «Tragedien i Svenskhuset» om de 17 fangstfolkene som døde der vinteren 1872 - 1873. De to har med sine undersøkelser rettet opp det triste omdømmet de etterlatte har levd med i generasjoner.

Anmelder: Bjørn Økern

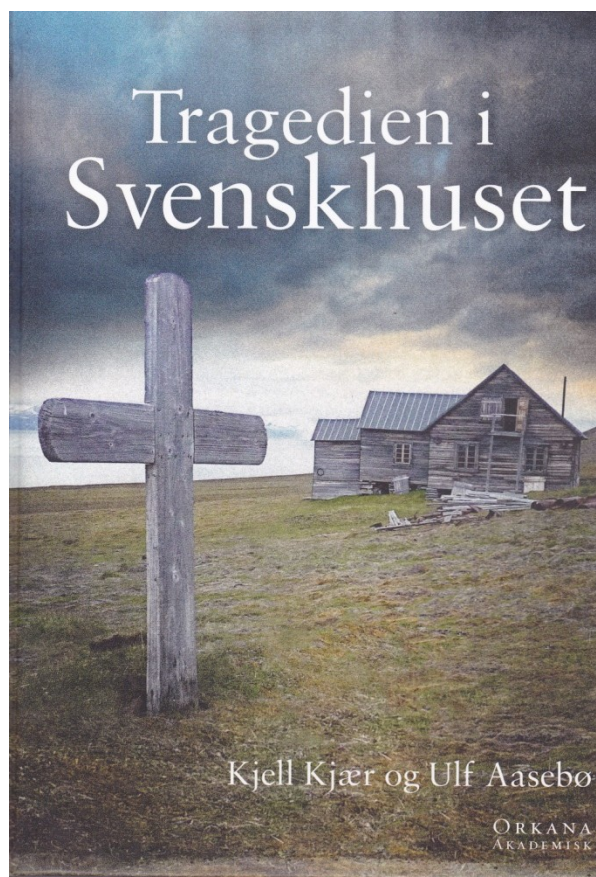
Foto fra boka.

Forhistorien

Svenskhuset ble reist av Adolf Nordenskiöld for å drive ut koprolitt fra fjellet i nærheten. Dette er forsteinet avføring fra fugler og dyr, og svært verdifullt før kunstgjødselens tid. Huset hadde plass til flere familier, og planene var å kolonisere stedet med permanent bosetting. Men planene hadde en svakhet: Det var ikke mulig å drive koprolitt-gruva om vinteren, og da de startet opp viste det seg at det var sterk innblanding av stein og grus. I tillegg var havneforholdene elendige for utskipning, og høsten 1872 var det slutt, selv om virksomheten ikke var påbegynt. Kolonistene som talte 27 kvinner og menn og noen barn reiste hjem og etterlot et kjempestort lager med matvarer.

Tragedien innledes

Samme året skjedde to ting: Nordenskiølds nye ekspedisjon med tre skip, ble stengt inne i Mosselbukta helt nord på Svalbard den 16. september. Samme natt søkte seks norske fangstskuter nødhavn for en nordlig storm ved Gråhuken, ca. 40 km lenger vest. Store ismasser stengte alle fartøyene inne, og en overvintring sto for døra. Noe som ville bli svært vanskelig, siden mannskapene nå talte

122 mann og en kvinne, og matforsyningene var beregnet til fjerdeparten.

Nordenskiöld ville derfor at 1/3 av nordmennene skulle ta seg til Svenskhuset, deretter ville han forsøke å bistå de innefrosne norske mannskapene med «en redusert daglig rasjon». Dette ville bli en svært strevsom tur såpass seint på året, men den 7. oktober startet 17 mann på ferden sørover til Kapp Thordsen. I to døgn dro de to fangstbåter over isen til åpent vann, og seilte langs kysten og inn Isfjorden dit de kom den 14. oktober etter 350 km. Til et velfyllt hus, med mange rom, det var ovn i alle rommene, nok brensel og et stort matlager i 2. etasje. De var mer enn berga vinteren over. Trodde de.

Paradoks

En sterk sørlig storm i slutten av måneden rev opp isen ved Gråhuken, slik at to av de norske skutene slapp ut. De tok med seg mannskapene på de fire andre. Underveis gjorde de to skutene flere forsøk på å komme inn Isfjorden, men ble stanset av drivis og sterk motvind. De seilte deretter til fastlandet. Det ble utrustet noen ekspedisjoner for å komme de 17 til

Foto fra prøvetakning av bein i dobbeltgraven.

unnsetning. Men det var seint på året, ingen nådde fram og en halvhjertet Statlig ekspedisjon snudde ved Bjørnøya, siden de antok at karene på Kapp Thordsen hadde det bra der de var.

Funnet

Ole Barth Tollefsen var skipper på dampskipet «Elida» og kom til Kapp Thordsen helt i slutten av juni 1873. Bare for å finne alle 17 døde. To lå i en dobbeltgrav ute, men resten i sine køyer inne. I de følgende dagene arbeidet de med å begrave de døde. En fellesgrav ble anlagt, delvis gravd ned, delvis bygget opp med karker. Da de var redd for sykdom og smitte, ble mennene begravet med senger, klær, ulltepper og sengetøy. Huset ble godt utluftet og gjort rent etter åtte dagers lufting.

Nekrologen sto i Tromsø Stiftstidende den 27. juli 1873, og der står det blant annet: «..da det jo øiensynligt er paa Grund af Dovenskab og Uforstand, Isfjordmannskapene er omkommet». Uten videre har man gått ut fra at det var skjorbuk de 17 døde av. Og årsaken til skjorbuk mente man var latskap, at de ikke jaktet og spiste ferskt kjøtt men tok for seg av provianten i huset mens de stort sett lå i køylene og dro seg. For hardt fysisk arbeid var ansett som det beste middel mot skjorbuk på den tiden.

Forandret historien

Dette ettermålet har familiene til de 17 levd med, inntil Kjær og Aasebø forandret historien

med sine undersøkelser på Kapp Thordsen fra 2007 og de følgende par år. Franklin-ekspedisjonen i 1840-årene forsvant sporløst i Nordvestpassasjen men i ettertid er det funnet noen omkomne. Det er fastslått at de døde av blyforgiftning. Kanskje noe av det samme skjedde med mennene i Svenskhuset?

Ved å gå igjennom dagboka til de omkomne i Svenskhuset, kan vi fastslå at de jaktet så lenge det var lyst nok. Siste jaktdag var 24. oktober. Deretter spiste de hermetikk, fra store hermetikkbokser, loddet igjen med rikelige mengder bly. Blyet lå som store dråper og tykke falser inne i boksene, og hadde vært i direkte kontakt med innholdet under lagringen. Når mennene varmet maten i boksen, ble det frigjort ennå mer bly. Den 9. desember meldes det om første mann som er syk, og den 24. står det:

«Sundhetstilstanden høyst daarlig, saagodtsom alle Mann er betagen af Sykdommen».

Den 21. februar begynte døden sin innhøsting, men det tok for alvor til midt i mars. 19. april var det slutt.

Kjær og Aasebø måtte igjennom en lang søknadsprosess hos Riksantikvaren, før de fikk tillatelse til å ta noen få prøver av de to i dobbeltgraven. De kunne fastslå at ingen knokkelforandringer tydet på skjorbuk, og hulnålprøvene av bein avslørte store mengder bly i knokkelvevet. Det var altså ikke skjorbuk og latskap som var årsaken. Men de 17 led en

svært smertefull død av en temmelig akutt blyforgiftning.

Boken er full av informasjon, om historien og tragedien. Jeg var på Kapp Thordsen i 1977, og har mange ekspedisjoner til Svalbard bak meg. Jeg har ganske mange hyllemeter med litteratur om polare strøk, men fant en liten gullgrube av nye opplysninger i denne boka.

Vi får innblikk i dagbøker og rapporter fra lete-ekspedisjoner, og avisskriveriet etterpå. Og ikke minst: Et stort kildemateriale og litteraturliste for den som vil lese videre. Språket er levende uten hverken historiske eller medisinske snirkler, og griper øyeblikkelig tak

Gamle hermetikkbokser bak Svenskehuset.

i den som leser. Kapitlene er fint bygd opp, med en dramatisk nerve for det som skjedde for 140 år siden. Det er et rikt billedmateriale, med både historiske foto, og bilder fra arbeidet som Kjær og Aasebø gjorde når de endelig fikk lov til å avdekke dobbeltgraven og ta sine prøver. Oversiktskart hører med til en slik historie, både fra Svalbard og Franklinekspedisjonens reise.

Av de omkomne var de fleste fra Troms: 7 fra Balsfjord, 5 fra Tromsø 2 fra Dyrøy, mens det var en fra hver av kommunene, Meløy, Vevelstad og Vanse (Vest Agder).

Boken er tilegnet de 17 som omkom i Svenskehuset vinteren og våren 1873.

Kjell Kjær og Ulf Aasebø:
Tragedien i Svenskehuset
Orkana Akademisk 2012 – 215 sider

Kon-Tiki ekspedisjonen i 1947.

Av Per Johnson

For et par år siden fikk jeg høre at det filmselskapet som hadde laget filmen om Max Manus, planla en ny film om Kon-Tiki ferden. Jeg ringte dem og fortalte at jeg i 1963-64 var med på en polarekspedisjon sammen med telegrafist Torstein Raaby. Raaby var telegrafist på Kon-Tiki ferden.

Mens vi lå i leir nær Alert på Ellesmereland (ca 83 grader nord), var Raaby ekspedisjonens store munterasjonsråd. Han fortalte masser av historier. Om hverdagsliv i innmark, om jobben han hadde under krigen med å sende rapporter til de allierte om slagskipet Tirpitz sine bevegelser, og selvfølgelig om sin tur med Heyerdal i 1947.

Det er spesielt to historier fra Kon-Tiki ferden jeg har lagt meg på minnet. Jeg fortalte filmfolkene at disse historiene aldri har vært gjenfortalt hverken i ekspedisjonsberetningen, eller i den originale Kon-Tiki filmen.

De spurte meg om jeg kunne tenke meg å komme til Oslo og fortelle det jeg satt inne med, men det ble ikke noe av.

Nå kan jo Isflakets lesere selv gjøre seg opp en mening:

Har filmen tapt noe på ikke å få med seg Torstein Raabys historier? Raaby døde dessverre under denne ekspedisjonen. Det var en usigelig trist opplevelse for oss unge gutter. Det er nok grunnen til at jeg så levende husker det han fortalte der i teltet i mars 1964. For snart 50 år siden.

Raabys historier.

Landingen på øya Raroia i Tuamotu Islands.

Da de begynte å nærme seg kysten av Raroia, reisens mål, forstod alle med stort alvor, at dette ville bli en voldsom landing. Svære havdønninger braket over koralrevene og opp mot øya. Raaby hadde da en siste kontakt pr. radio med deres hjelpere i det amerikanske forsvaret.

Kon-Tiki. Pressefoto.

Amerikanerne ble orientert om situasjonen. En meget risikabel landing lå umiddelbart foran Kon-Tikis mannskap.

En avtale ble gjort: Hvis amerikanerne ikke fikk ny forbindelse med Kon-Tiki innen 24 timer, ville de sende fly og mannskap til unnsetning.

Plutselig var de midt oppe i det. De var mer under enn over vann. Alle hadde mer enn nok med å klore seg fast. Etter en stund lå flåten langt oppe på stranden. Deres eiendeler lå spredt langs fjæra. Radio og generator var kliss våte etter å ha blitt utsatt for store mengder sjøvann.

De innfødte hadde tidlig fått øye på den fremmede farkosten. Mange av dem sto på stranden da de landet.

Blant annet mange utrolig tiltrekkende unge kvinner sto på stranden. Palmevin hadde de også med rikelig av.

Da forsto plutselig Raaby alvoret!

Hvis Kon-Tikis besetning nå begynte å drikke vin og styre med de tiltrekkende kvinnene, ville fristen som var avtalt med amerikanerne bli overskredet. De ville bli reddet!

Derfor holdt han en kort tale for sine kamerater. Der minte han vær enkelt på at hvis radioen ikke var reparert og signal utsendt innen 24 timer, var løpet kjørt. De ville bli «reddet». Hjem til jobb, kjerring og unger!

Dermed satte karene i gang under ledelse av telegrafisten. Radiosender og generator ble demontert, vasket i ferskvann og lagt ut til tørk

i sol og vind. Kondensatorer, spoler, motstander og rør.

Så fulgte den møysommelige sammenloddningen av komponentene. Alt var avhengig av å få senderen i orden.

Jeg husker at Raaby spesielt beskrev teamworket og den intense iveren ekspedisjonens medlemmer nå la for dagen. Bedre hadde det ikke vært på hele flåteferden.

Omsider mente Raaby at alt var i orden. Generatoren ble sveivet opp i fullt turtall, og Raaby begynte å kalle på nødfrekvensen: «All stations, all stations. This is LI2L Kon-Tiki calling» om og om igjen. Når han slo over på mottaking, var det bare de atmosfæriske forstyrrelsene som suste i høyttaleren. Han prøvde igjen: «All stations, all stations. This is LI2L Kon-Tiki calling. No danger, no danger. All stations. No danger».

Hele mannskapet og en del av de innfødte, sto i det ytterste alvor og lyttet til suset fra eteren. Da hørte de en uhyre svak, men tydelig stemme: «This is the Australien radio amateur...., I read you well, Kon-Tiki, but if no danger, why worry?»

Raabys slutt kommentar var: «Stakkars australiener. Han hadde nok aldri før hørt en melding på nødbølgen der avsenderen desperat prøver å forklare at det ingen fare er!».

Foredraget i Umeå

Noen år etter Kon-Tiki ekspedisjonen, var Raaby på en reise i Nord Sverige. På en plakat utenfor folkets hus i Umeå, sto det skrevet:

«I kveld: Bengt Danielson forteller fra sin underbara rese med Kon-Tiki flottan».

Torstein tenkte at det kunne være artig å høre hva slags skrøner hans gode venn fra Kon-Tiki ferden nå hadde funnet på.

Han kjøpte billett, og satte seg bak i salen, selvfølgelig uten å gi seg til kjenne overfor kveldens foredragsholder.

Danielson fortalte i det vide og det brede om de utrolige opplevelser i sødra havet.

Til slutt sa han: «Hvis nogon av tilhørorna har nogon frågor, vill jag gjerne svara på dem».

Nederst i salen reiste Raaby seg. Han gir seg god tid. Han stiller så et uhørt på kanten

spørsmål om de Polynesiske kvinners seksuelle vaner.

Det blir døds-stille i lokalet. Publikum synes at situasjonen er svært pinlig.

Bengt Danielson går uten et ord ned midtgangen og geleider sin venn Torstein opp på podiet. De to kameratene snur seg mot publikum og Danielson sier: «Mine damer og herrer. Dette er min venn Torstein Raaby fra Kon-Tiki ekspedisjonen. Og om den Polynesiske kvinners kjønnsliv, vet han like mycket som jag!»

Torstein sa at det ble stor begeistring i salen. En slik manifestasjon av solid vennskap satte nord Svenskene stor pris på. Raaby og Danielson ble båret ned midtgangen på gullstol.

Litjholmen 20.01.2013 Per Johnson.

Kongsberg Våpenfabrikk og Selfangstgevær - en etterlysning.

Av Bjørn Åge Østmo.

På Kongsberg er det produsert våpen siden 1821 og de produserer fortsatt våpen, både jaktgevær og raketter, en oversikt over en del historiske våpen finnes på www.kvf.no

Til selfangst er mange ulike våpentyper benyttet. Etter år 1900 er ulike modifiserte utgaver av Krag Jørgensen (KJ) geværet. KJ – geværet ble i utgangspunktet produsert i flere modeller for det norske forsvaret, men de fleste modellene hadde en sivil versjon. Det ble produsert KJ- gevær/KJ-deler frem til 1957. De som fortsatt benyttet våpnet var skyttere tilknyttet Det frivillige skyttervesen (DFS), samt en god del selfangst skyttere.

I februar 1965 skrev Kongsberg Våpenfabrikk til bl.a., Andresens Våpenforretning i Tromsø, Kaspar Andersen & Co i Stjørdal og Martin Karlsen AS på Brandal.

Kongsberg Våpenfabrikk meddelte de nevnte firmaer at «man må påregne vanskeligheter med å skaffe reservedeler til for KJ-geværet etter hvert som lagerbeholdningen skrumper inn».

Videre meddelte Kongsberg Våpenfabrikk i samme skriv at de var i ferd med å utvikle et selfangstgevær.

Ifm prototypen har man lagt vekt på å tilfredsstille jegerens ønske med hensyn til våpnets vekt, funksjonering, raske og anvendbare siktemidler, balanse og presisjon. Videre ble det nevnt at prototypen er bygget på Mauser mekanisme og den har konisk pipe med en total lengde på 600 med mer. Pipen er dreiet ned til 15 med mer diameter i munningen.

Kabliberet er 7,62 x 51 mm. Deretter følger en rekke tekniske spesifikasjoner.

Skrivet avsluttes med at Kongsberg Våpenfabrikk sier følgende:

«Vi er takknemlig om Deres firma hurtigst mulig kan kontakte ishavsskipperne for å få

VESTLANDS HUS
- endelig hjemme

Byggeplaner?

Vi tilpasser boligen til ditt behov
Hos VestlandsHus kan du velge mellom 43 hustyper – fra de ultra moderne til de praktfulle. Finner du ikke noe for din smak, så skreddersyr vi boligen til dine ønsker. Bestill GRATIS huskatalog på vår nettside eller ta direkte kontakt med nærmeste forhandler for mer informasjon.

Bestill katalog

Din lokale forhandler:
VESTLANDSHUS ULSTEINVIK
www.vestlandshus.no
Tlf: 70 01 20 33

deres mening om våpnets brukbarhet. Vi er også takknemlig for å høre om hvilket antall det eventuelt kan bli tale om å kjøpe inn i første omgang».

Med bakgrunn i den korrespondanse jeg har tilgang til ser jeg at alle tre firmaer har svart Kongsberg Våpenfabrikk og Peter Karlsen hos Martin Karlsen AS seier:

«Vi har med takk mottatt Deres brev og vi takker for utlånte gevær. Dette er blitt besett av selfangstskippere her, og vi har ikke noe å utsette på geværet. Vi er takknemlig for å høre fra Dem om De kan lage et gevær med mindre kaliber og med maksimum kaliber som en krag.

Vedrørende behovet for kraggevær, er det vanskelig å si foreløpig, men hver selfanger har i gjennomsnittlig 7 stk. gevær, og totalt i landet er det ca. 50 selfangere. Utsifting vil finne sted etter hvert som kraggeværene går ut».

Resultatet av denne kommunikasjon mellom Kongsberg Våpenfabrikk og nevnte firmaer, er at Kongsberg Våpenfabrikk produserer ca 30 selfangstgevær som får betegnelsen M-64, senere benevnt M-63. At man senere valgte betegnelsen M-63 kan skyldes at Kongsberg Våpenfabrikk samtidig produserte et treningsgevær for Forsvaret som fikk betegnelsen M-64.

Selgangstgevær M-63 har antakelig nummer fra 1506 til 1529.

På samme måte som det i Brandal er laget et utmerket Ishavsmusem for å ivareta historien, er det på Kongsberg en del personer som ønsker å ta vare på Kongsberg Våpenfabrikks historie.

Dessverre så finnes det ikke noe eksemplar av selfangstgevær M-63 på Kongsberg, ei heller bilder av dette våpen.

Med bakgrunn i den gjengitte korrespondanse tok jeg for noen år siden kontakt med Ottar M. Brandal. Sommeren 2012 hadde jeg den glede av å besøke Ishavsmuset med Ottar

som guide. Det var et givende besøk men dessverre «dukket» det ikke opp noe selfangstgevær M-63.

Med hjelp av Else Karlsen lykkes jeg likevel i å få oppleve å se et M-63 som var i hennes eie. Det var verd hele turen til Brandal.

Jeg har skrevet denne historien i håp om at det kanskje fortsatt finnes noen selfangere som leser Isflaket som har et av de omtalte våpen eller som vet noe om våpenet. Dersom så er tilfelle vil jeg bli meget glad dersom dere kan kontakte meg på bjoeoest@online.no

Franzefoss

Gjenvinning

Vi støtter Ishavsmuseet!

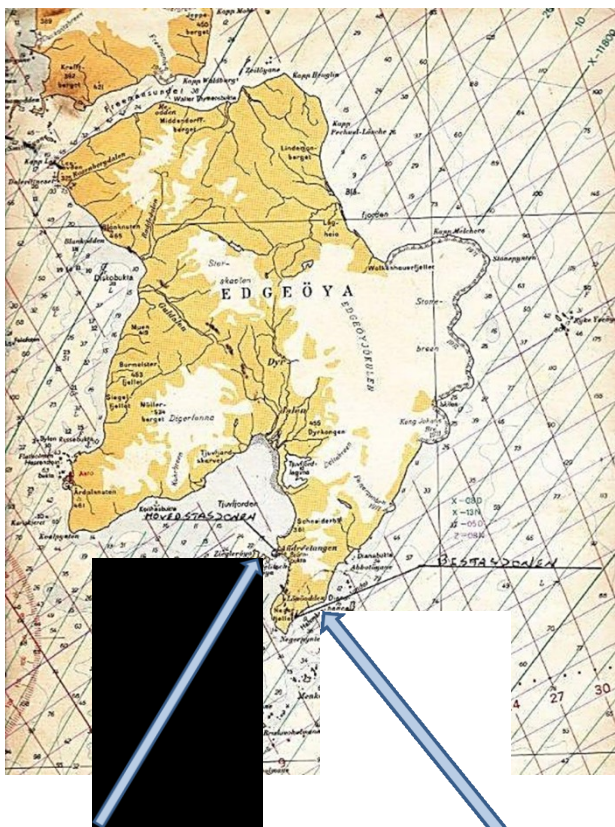
Utdrag fra en fangstdagbok fra Svalbard

Av tidligere fangstmann Per Johnson

Jeg var 20 år gammel sommeren 1964. Jeg jobbet på et tunnelanlegg i Røldal. Da fikk jeg et brev fra min tidligere lærer på gymnaset, Odd Lønø. Han spurte om jeg ville bli med på hans planlagte overvintring i Tjuvffjorden på Edgeøya samme høst. Lønø var en erfaren fangstmann med tre tidligere overvintringer på østkysten av Svalbard. Grunnen til at han spurte meg, var vel at jeg hadde vært flere sommersesonger på Svalbard. Vinter og vår 1963-64 var jeg deltager på en nordpolsekspedisjon som hundekjører. Jeg slo til selv om jeg skulle inn til militærtjeneste i oktober.

Del 2

(første del trykt i Isflaket nr. 4-2012)

Hovudstasjon

Bistasjon

12. desember.

Vi gikk fra bistasjonen om morgenen. Det var fullstendig «White out», og frisk bris fra nordøst. Ved hjelp av kompass fant vi inngangen til dalen, og kom ned på riktig sted. I mellomtiden var det blåst opp til full storm. Det var nesten umulig å stå oppreist under de kraftigste vindkulene.

Det var noe bedre under fjellet, men ved knausen i Bjørnebukta slo det til for fullt.

Vi nærmest krabbet bortover fra selvskudd til selvskudd. Vi måtte legge igjen skiene, og det var meget vanskelig for oss å holde kursen i storm og føyke.

Nå var det herlig å komme i hus og få fyr opp.

16. desember

Å ligge på køya og høre på vinden er akkurat som å reise med natt toget. Det rakler og skrangler, rister og rusker i et eneste kjø.

Da vi åpnet døra i morges, viste det seg at snøen lå helt opp til overkant dørkarm.

Nordøst storm og sterk føyke. Ikke vær for noen utendørs virksomhet.

Snøen lå til overkant dørkarm.

21. desember

Minus 2,2. Årets mørkeste dag. Vintersolverv. Vi tok inn is, fylte parafin og saget ved. Feiret

dagen med fløyelsgrøt og kaker. I morgen blir det altså lysere!

Bikkjene ligger inne. De liker seg dårlig ute i den sterke sydøst vinden. Kappet litt av den nylagde kolben på børsa. Pusset og stelte den.

Julefeiring. Per Johnson (tv) og Odd Lønø

24. desember.

Julaften 1964. Minus 8,5 grader. Snødrev og stiv kuling. Menyen er ren-steik, erter, poteter og hermetisk fersken.

Det uler og skriker i piperøret. Litt av en jul!

Flott suppe kl. 20.00. Tok noen bilder med blitz. Vi åpnet våre julegaver. Odd fikk flere pakker med kaker fra sin svigermor. Jeg fikk en Giæver bok fra Odd: «Stormkake». Fra mor og far fikk jeg en eske med hermetikk: Plumpudding, molter, gåselever og røykelaks.

Jeg vil kalle dette en stemningsfull og fredelig julekveld.

God radioforbindelse. Vi hører julesanger fra Norge. Det er full storm og et voldsomt vindpress mot hytta. Hele kåken rister og skjelver. Litt julepynt har vi også hengt opp. Det gir julestemning med litt juggel og glitter!

26. desember.

Minus 15,5 grader og liten kuling. Det var tegn til spakning i natt, men i morges var det like galt. Vi tok hundene inn i stua i morges. Det er hyggelig å se hvor stor pris de setter på en liten

oppmerksomhet. Det skal sannelig ikke mye til for å glede dem.

Odd fortalte historien om Gustav Lindquist og hans kammerat Anton Marta som døde i Gustav Bayen på Nord-Austlandet i 1935.

En kar ved navn Sigurd Dahl, styrmann på skuten som satte dem i land, fortalte følgende historie:

De satt i land karene i 1934. Lindquist hadde alltid vært kjent for å være svært fæl i kjeften. Da skuta låg utenfor overvintringshytta og losset utstyr og proviant, ble det en del drikking. De to fangstfolkene begynte å sloss.

Sigurd fikk skilt dem. Gustav skrek da til kammeraten at han skulle drepe ham. Ingen reagerte noe særlig på det, for alle om bord var vant med den stygge kjeften til han Lundquist. Vel, karene ble forlatt der i fjæra, møkka fulle. Ingen besøkte dem i løpet av vinteren.

Sommeren 1935 gikk skuta nordover til Svalbard igjen. Da hadde de med Henry Rudi som skulle overvintre i Rjipfjorden på Nordaustlandet. De ankret utenfor hytta til Lindquist. Skipperen, Sigurd og et par matroser, dro i land med småbåten. Hytta så skakk ut. Den var liksom sunket sammen på den ene siden. Tjærepappen i flenger, døra sto åpen og grein mot dem. Det så ikke ut til at noen var hjemme.

Skipperen foreslo at de skulle gå med skuta til bistasjonen for å se etter om fangstfolkene kunne være der. Men Sigurd mente at de fikk gå inn i hytta. Det kunne jo ha skjedd noe galt. Det var mye is og snø i gangen. Skipperen kravlet opp og inn. Straks etter kom han bleik ut igjen. «Det sitter en død mann på doen!» sa han.

Karene brøt opp taket over doen og fikk se Lindquist sitte med bukse nede og is opp til knærne. Han hadde en ull vott på den ene hånden. Den andre var bar. Sigurd tok en øks å satte i gang med å hugge ham løs. Første hogget satt i foten på en som lå under isen. Det viste seg at Anton Marta lå død på gulvet i gangen dekket av is.

Sjøfolkene fikk hogget de døde løse. Det så ut som om Martas kjeveparti var sterkt deformert. På veggen inne i hytta, var det spor etter knusende slag av en tung gjenstand. Men det verste var at døren mellom boligrom og gangen var vrent opp. Motsatt vei av hva hengsler og karm skulle tilsi. Det var brukt voldsom kraft. En person fra forstanden av raseri, måtte ha forårsaket dette.

Det siste notat i dagboka, som ble funnet i hytta, var fra 20. januar. Opptegnelsene gav ingen forklaring på hva som hadde hent.

Sigurd og hans kammerater tenkte seg et hendelsesforløp som har startet med drikking. Lindquist kan ha fått ett av sine velkjente raseri anfall og slått sin kammerat i hjel. Fortvilet over hva han hadde gjort, har han kanskje tatt stryknin, satt seg på do og dødd.

På den tiden hadde alle fangstekspedisjoner med stryknin. Giften ble lagt ut både for rev og bjørn.

En katolsk prest, som var med skipet som passasjer, forrettet i begravelsen der oppe på den øde stranden.

Den vanligvis så muntre Henry Rudi, som skulle overvintre følgende vinter, var uvanlig taus og tungsindig da skuta fortsatte opp til Rippfjorden, fortalte Sigurd Dahl.

29. desember.

Minus 20 grader. Vi startet tidlig og dro mot bistasjonen. Flott vær, men svært mørkt. Det hadde gått mange skred fra fjellet i Bjørnbukta. Det var vanskelig og ta seg fram. Svære hauger av snø og is lå slengt utover sjøisen. Mange steder hadde skredet gått tvers gjennom isen.

Det var mye rim og snø inne i hytta, kaldt som styggen selv. Det tok en time før vi kunne ta av votter og anorakk. Om kvelden stekte vi hjerte og indrefilet av bjørn.

Da jeg sto på skavlen utom hytteveggen og skar kjøtt, fikk jeg plutselig se en svær bjørn 4-5 meter fra meg. Den sto dørgende stille og så på lyset fra hyttedøra. I samme øyeblikk hev den seg rundt og stakk sydover. Jeg var i en fart inn etter børsa, men det var for sent. Moralen er: Gå ikke fem meter fra hytta uten børse!

31. desember.

Nyttårsaften. Minus 24 grader. Nydelig rensteik. (Det beste vi har). Multekrem til dessert. Kremen lages ved å vispe hermetisk Viking melk ute i kulda. Det er en velkjent fangstmannsoppskrift. Nå er vi så mette at vi ligger og stønner på hver vår køy. Høstfangsten 1964 har innbrakt: 33 isbjørn, 16 snadd, 3 storkobber, 2 rev og 1 rein.

15. januar.

Vi har tatt sikte på denne datoen. Når det er klarvær 15. januar, kan en virkelig se at lyset tiltar. Vi startet hjemmefra ved ti-tiden mot ytre Zieglerøya. Det var allerede temmelig lyst i sør, og en stor måne lyste i nord. Det var bra føre, og vi krysset flere bjørnespor. Ut for Snaddsundet var isen temmelig uryddig. Den

var skrudd mot land over alt her ute. Vi gikk på land ved den gamle hytta i Snaddsundet og krysset øya. Det er lite snø. Nesten ren blåst. Mange blanke isflater forteller om små tjern sommerstid.

Vi kom ned i den bukta som vi brukte til landingsplass i sommer. Derifra gikk vi over ryggen og ut på spissen av odden. Åpent vann i en bue herfra til Negerpynten. Strømmen gikk sterkt innover. Flak og sørpe dro raskt langs med iskanten.

(Det er vanlig i dette fangst terrenget å flytte selvskuddene fra Bjørnebukta til ytterkysten på Zieglerøya når isen på Bjørnebukta legger seg. Da slipper en også å gå under det skredfarlige Brattfjellet når turen går til Negerpynten og bistasjonen.)

Det er flotte forhold for bjørn her nå. Bjørnen følger kanten, og havner således på øya. Da jeg sto ute på ytterste odden og så meg om, var det stille og klart. Sydhimmelen strålende, grønnaktig. Havet i sør hadde et flammende skjær. Langt ute i sør, mot Norge, ligger noen svære iskoss og driver. Det er slike stille, flotte stemninger i det frosne landet en siden husker.

Hundespann. Negerpynten i bakgrunnen.

17. januar.

Minus 18 grader. I dag har jeg sydd nye såler på skistøvlene med åtte lags bekatråd. Odd har flådd rev. Vi grov opp en tønne med frosne, kokte poteter. De vi prøvde til middag var temmelig grove i konsistensen.

I dagsnytt kom det en melding om at sir Winston Churchill ligger for døden.

27. januar.

Minus 7 grader. Klokken 07.00 i morges var det tjukt som graut, men i løpet av en times tid klarnet det flott opp. Dro med bikkjene over til bistasjonen. Ved den lille hytta, lå tre store hann-bjørner. En på hvert selvskudd. Litt av en jobb å få dem. Tok et skinn med på hjemturen. Kraftig vind og kølende mørkt. Jeg hadde med kompass og styrte kursen, men havnet likevel ute på midterste Zieglerøya.

30. januar.

Minus 17 grader. Grått og stille. Mens Odd dro inn på bukta for å hente et selvskudd, bakte jeg kaker og satte brøddeig. Senere på dagen dro vi begge utover til ytre Zieglerøya. Isen er såpass oppskrudd på nordspissen, at vi må gå over land.

Ved selvskuddet på ytre odden, gikk et voldsomt blodspor nedover mot sjøen. I lyset fra våre hodelykter fulgte vi sporet mellom iskossene. Med ett lå bjørnen der. Hodet utfor iskanten, lutende ned mot vannet. Ingen bevegelse.

Jeg tenkte at den var død. Odd sto litt høyere enn meg, vi var ca 10 meter unna bjørnen. Plutselig skjedde nå alt på en gang. Bjørnen spratt i været og stormet mot oss med en ufattelig fart. Det var et skremmende syn. Hodet og brystet var tilklint av blod og svart slamm fra svartkrutt ladningen i selvskuddet. Vi rakk ikke å løftet geværene i vanlig skyte høyde. To skudd gikk av fra hofta.

Vi rammet likevel ganske bra. Bjørnen spant rundt i luften, landet på bena og var igjen i stormløp mot oss.

Det smalt igjen, nå falt den og ble liggende. Vi var litt skjelven etter påkjenningen. Satte oss ned på isen og pustet ut.

Vi flådde bjørnen og trakk skinnet opp på landkallen. I det øyeblikket vi kom høyt nok til å se inn over land, fikk vi se en bjørn som sto og luktet på blodet ved selvskuddet. Den løp sydøstover, men vi fikk den.

Forholdene ute ved råka i dag var som i tittelen på Peter Freuchens bok: «Isflak og flammende vann».

Rød himmel speiles i blankt vann. Snadden padler omkring. Dette er et fascinerende land. Jeg vet med meg selv at jeg senere tilbake hit.

12. februar

Minus 23 grader. Elendig vær i dag. Da Odd hadde vært ute og luftet bikkjene, kom han inn kvit som en snømann. I dag er siste dag i mørketiden. Solen titter over horisonten i morgen, og så er det to måneder frem til midnatts sola.

Det har vært en lettvint mørketid, synes jeg. Ikke så mørk og tung som jeg hadde ventet.

14. februar

Dro ut på øyene og sjekket selvskuddene. På kragen lå en stiv tæla storing. 3,40 meter lang. Det var ikke verre enn at vi klarte å vrenge skinnen av ham.

Med denne bjørnen har vi nå 50 dyr. Litt av en milepæl. Dessuten så vi sola som en rund rød kule i horisonten i dag. Vi feiret begivenheten med en boks fersken.

24. februar

Minus 31 grader. Etter en fin natt på bistasjonen, (fyrt med ved, kull og spekk) kom vi oss avgårde i bitende kulde og nordavind. Vi sjekket revefellene ved Lønø odden. Dro så rett over sundet til Halvmåneøya.

(Sundet mellom Edgeøya og Halvmåneøya er 3 km bredt. Odd hadde sin første overvintring der i 1946-47. Nå ligger Andreas Brørnesvik og Kjell Johansen der på andre året).

Vi fikk øye på Andreas som kom oss i møte nordfra. De har fått 125 bjørn! Utrolig! Dette blir ny Svalbard rekord. Hyggelig å se stasjonen. Koselig og flott med tapet og lenestoler!

Nå ble det kaffe og brødsriver, mens vi ventet på Kjell. Han kom klokken 15.00 etter å ha fått 5 bjørn. Vi hadde en meget hyggelig kveld. Kjekke reale karer begge to.

17. mars.

Minus 33 grader. Dro tidlig av garde. Utenfor bistasjonen så vi en binne med en ett års unge. De så oss og kom seg unna. En stund etter kom en liten tass i full fart utover. Den var vettskremt og det var uråd og følge den. Litt lenger nord så vi en fjerde bjørn løpe østover i fjæra og utover isen. Hadde ikke sjanse på noen av dem.

Rett etter at vi rundet Neger pynten fikk vi øye på en binne med en stor unge ca 200 meter foran oss. Også de kom seg unna.

Mye bjørn. I fuglefjellet ute på Negerpynten, har alke, krykje og lundefugl allerede satt seg inn. Et herlig vårtegn. Må ta med hagla en dag så vi får litt variasjon i kosten. Den fuglegryta!

30. mars

Minus 25 grader. Dro rundt Negerpynten i dag. Ute på selve odden møtte jeg Andreas fra Halvmåneøya. Han hadde med seg båt og hagle. Råka utom pynten var full av alke og lundefugl.

(Ute i råka lå det tusener på tusener av fugl. Vi skremte dem opp i svarte skyer der vi rodde frem. Sol, isfjell og fugl. Snakker om liv! En øredøvende kakofoni av fugle lyder).

Mens vi sto der på råk-kanten i frostrøyken, kom en svær bjørn gående mot oss. Den fikk et bogskudd på en 100 meters hold. Bjørnen hev seg rundt, hoppet på sjøen så spruten sto, og

Ettersyn av sjølvskot.

svømte utover. Vi satte ut Andreas sin tunge trebåt og rodde etter den blødende stakkaren. Bjørnen kom seg ut i noe tjukk sørpe, så vi halte inn på den. Plutselig kom en stor flore, (isflak) seilende med god fart i strømmen nordfra. Flora kom mellom oss og fastiskanten, så vi ble presset utover.

Snart lå vi låst fast i blaut, tjukk sørpe uten mulighet til å komme hverken fram eller tilbake. Vi var virkelig redde. I alle år har historier blitt fortalt på Svalbard om ulykker som har skjedd når fangstfolk har blitt faste i sørpa. Ikke kan du gå på den, ikke kan du ro. Du er prisgitt strømmen og isdriften, og kan bli ført langt til havs. Jeg la årene ut på sørpa

og prøvde å krype på magen med fanglinen mellom tennene. Sørpen gav langsomt etter, og jeg måtte bare berge meg om bord igjen.

Etter et par timers fryktelig slit, klarte vi å komme oss opp på et stort flak. Nå gjaldt det å dra den våte, tunge trebåten over flaket i retning av den faste kanten. Den tørre løs snøen på flaket, frøs fast i den

våte båten. Vi slet så svetten silte. Andreas kom plutselig på en beretning om en lignende situasjon beskrevet i Arthur Oxaas sin bok fra Svalbard.

Den beretningen gjaldt også småbåt i drift i tykk sørpe. Oxaas hadde med kniven boret to hull midt i en av båtens tiljer. En line ble festet i hullene. Så kastet han tilja så langt han kunne i riktig retning. Når han rykket og lirket i tauet, arbeidet tiljen seg ned i sørpa. Han vippet båten fra side til side samtidig som han dro.

Hundekjøring.

Dette gjorde vi, og klarte i løpet av mange timer å kjempe oss inn til fastkanten, meter for meter.

Vi kom på land mange kilometer fra der vi hadde lagt ut. Nå hadde vi bare en tanke i hodet: Vi tok med oss så mange alker vi kunne bære, og dro rett inn til bistasjonen. En diger gryte på varmen, stapp full av alker. Da var alle sorger glemt.

Selvskudd.

20. april.

Vi satt og spiste. Ante fred og ingen fare. Plutselig hørte vi flydur. To svære, røde helikopter kom susende inn over øyene.

Det viste seg å være russere.

12-14 mann strømmet ut på volden foran hytta vår. En engelsktalende geolog fortalte at de var ute for å finne leirplasser for sommerens ekspedisjoner. Vi inviterte alle inn i hytta og tok frem en flaske konjakk. Med en gulvflate på 3x3 meter, var det trangt om saligheten.

Vi ble enige om at de skulle være natten over. Maskinisten gikk ut og skrudde løs en plate på helikopterets side. Ut gjennom hullet tredde han et langt ovnsrør. Hoggestabbe og øks ble lempet ut. Snart hadde de fyrt koselig opp i ved ovnen.

Så vidt jeg forsto, var det fast innredning på disse arktiske arbeidshestene.

Så var maskinisten under maskinen med en rustet jerry-kanne. Der var avtappingskranen for avisings-spriten til rotoren. Det ble en riktig så munter kveld. Enestående trivelige mennesker. Jeg husker at jeg følte meg mye mer i slekt med disse russerne, enn Oslo, London, New York og vesten til sammen!

(siste del i neste nummer av Isflaket)

Dødsseilasen med Jøkul 1974

Av Magnus Olai Eidsvoll

Denne gongen vil eg fortelje ei historie frå Jøkul i 1974.

Det var ein sånn ekstra vakker haustkveld, Birger og eg hadde nettopp sett siste enden av lina ved Skåralandet. Eg ville ro sakte for å få med mest mulig av den vakre septemberkvelden.

Då nytta Birger høve til å kome med historia om: Dødsseilasen med den siste Jøkul i 1974.

Vi var på makrellfiske i Nordsjøen, men det var svært lite å få, så vi ville lenger vest. Vi gikk innom Lervik på Færøyane for bunkring. Ja, det vart vist bunkra både vått og tørt av somme. Komne vest om Hebridene traff vi makrellen, og på kort tid hadde vi 2000 hl. For å få ferskast mulig makrell fram til levering i Noreg sette vi kurs heim og full speed. Vakter vart sette og autopilot tilkopla.

Eg som maskinassistent hadde vakt frå 2-8 om natta. Eg brukte å høyre vaktene gå forbi ved vaktskifte klokka 2 og klokka 4. No var det ikkje ein lyd å høyre, så klokka 04.15 kom tanken at eg burde sjå opp i styrehuset, og gikk dit.

Hadde eg kome eit kvarter seinare ville det ikkje vore nokon Jøkul eller mannskap på havflata meir:

Då eg opna døra såg eg to mann som knapt kunne stå på føtene, dei var rett å slett skita fulle. På dørken rulla det to tomme Whiskey-flasker.

Som sagt så var det sjølvstyring, og kursen var rett på Flugga. (Ei stor klippe, 100 meter høg med loddrette veggjar heilt opp).

Ved ein kollisjon med den var det ingen redning til lands. Eg tok over styringa og smatt forbi Flugga.

Alt gikk fint. Skipperen vart varsla, og tok over vakta. Festgutane fikk aldri meir hyre på Jøkul.

Selfangstdrift fra Skånland

Av Gudmund Solstad

Det er to grunner til at jeg fikk idéen til å skrive litt fra dette helt spesielle ishavsmiljøet som utviklet seg på Skånland. Den første grunnen er min tilknytning til stedet langt tilbake i tid.

Slekt i Skånlandsmarka

I 2009 ga jeg ut boka «Kvandalslekt fra Salten». Bestefar Karl, eller Karel som det ble uttalt til daglig, vokste opp på Kvandal i Skjerstad kommune, mens min bestemor Jensine vokste opp i Evjen. Hun hadde alle sine forfedre og -mødre fra dette området, også fra Skånland. I 1701 er det nevnt en Per Nilsson som bodde på et plasssbruk et sted i Skånlandsmarka. Mer vet vi ikke om ham. Han hadde en sønn Jens på to år. Jens er altså født i 1699, og ble gift med Marit Jonsdotter, også født i 1699. De fikk to barn: Jo, født i 1729 og Karen, født i 1731. Marit og Jens er to av mine tipp tipp oldeforeldre.

Jens døde før 1744, og Marit giftet seg på nytt i 1746 med Ola Jensson i Bjørngården punj Fjell. Med det er min tilknytning til Skånland slutt. Sønnen Jo overtok Bjørngården i 1753 etter sin mor, mens hans søster Karen ble gift med skipper Karel Matsson Lind i Gammel-Olagården på Straum.

Ishavsmuséet på Brandal

Den andre grunnen til interessen for ishavshistorie på mine gamle dager, er at jeg synger annentenor i et mannskor sammen med en kar som heter Bjarne Brandal. Han var interessert i fiskerlivet i Lofoten, og fikk min bok fra 2005 «Høvedsmann og bestefar», med undertittelen «Fiskerbonde på Fredvang i Lofoten». Som gjenytelse fikk jeg boka «Is, skuter og folk», utgitt av Ishavsmuséets venner, Ishavsmuséet på Brandal og Spor Forlag AS. Denne medsangeren min fikk ikke selv ta del i fangstlivet på grunn av en skade, men brødre, fedre og bestefedre var kjente ishavsfolk fra kanskje den største ishavsbygda vi har i landet. Brandal ligger i Hareid kommune, litt sør for Ålesund. Mens jeg leste boka, fikk jeg

innføring i en helt ny og interessant verden. I boka blir både Skånland, Schjelderuprederiet og skipperen og rederen Ludolf Schjelderup, med skutene «Quest» og «Polarquest», nevnt i flere sammenhenger.

Skånland gård

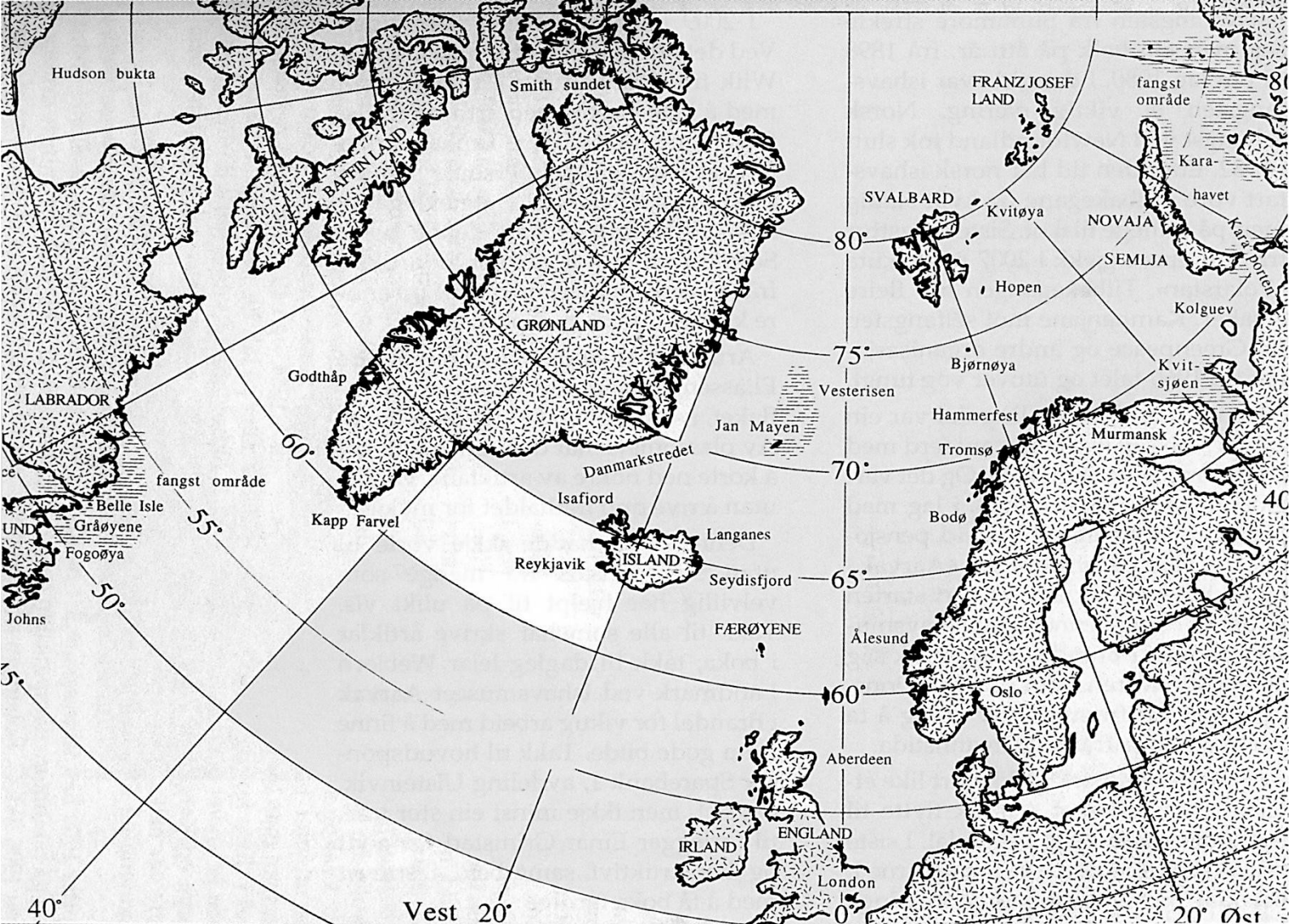
Forfatteren av bygdeboka for Straumen, Terje Gudbrandson, forteller inngående om utviklingen av gården Skånland med Skånlandsholmen. Opp gjennom årene var gården dels delt i to bruk, andre perioder slått sammen til ett. I 1852 fikk en som heter Per Olsen kjøpt begge partene, og siden har gården vært samlet. For at leseren skal få et bilde av størrelsen og drifta av gården, tar jeg med Herredsbeskrivelsen av 1863:

Matrikelnr. 248 og 249 (Per Olsen): 23 mål åker og 52 mål dyrket eng – Muldblandet Sandjord, en Deel myrlendt. 70 mål naturlig eng på en ø tæt ved gården. Sandblandet Muldjord. Ikke utslåtter. Dyrkingsland: 3 mål. Utsæd: 4 tn. Bygg og 7 tn. Poteter. Avling: 16 tn. Bygg, 35 tn. Poteter, 1480 våger høy og 240 våger halm. Buskap: 2 hester og 16 kyr. Havnegang: Mod Nord og Vest - nogenlunde god. Skog til brensel og ved salg for 10 spd. Årlig. Ikke torv til brensel. Ikke tilleggsfôr. Tet ved Søen; til Afsætningssted 1 ½ Miil. Eiendommen er «alminnelig» lettbrukt. Vandfall til eget Brug. Fiskeri. Jordveien er Lidt frostkjendt og «alminnelig godt» dyrket.

I 1865 bodde der 14 mennesker på Skånland, av disse var det to drenger og tre tauser, samt en husmann. I 1866 døde Per Olsen, og kona giftet seg med Edevart Dreyer av Lind-slekta på Straum. Han fikk bygd brygge med en liten butikk i, og han startet med noe fartøysdrift. I 1872 fikk Skånland dampskipsanløp. En viktig funksjon på den tiden.

Peter Schjelderup overtar

Edevart druknet under et forlis på Vestfjorden i 1877, og kona Ovedia fortsatte drifta til i 1883. Da ble Skånland overtatt av trønderen Georg Sellæg. Det var en aktiv mann, som utviklet eiendommen videre. Mellom anna fikk han opprettet poståpneri på gården. Han var varaordfører, og fungerte ei tid også som

Kart over nordområda.

ordfører. Men i 1893 måtte Dreyer med familie flytte tilbake til Trøndelag for å overta en familiebedrift, og Skånland ble overtatt av Peter Schjelderup fra Valnes. Han hadde drevet både med fartøy og handel på Valnes, og førte denne virksomheten over til Skånland. Med en relativt stor gård og større handel og fartøydrift, ble Skånland fra nå av et betydelig bruk.

Peter Schjelderup var gift med ei driftig skipperdatter fra Straum, Johanna Thomesen. Også mor til Johanna og to ugifte døtre flyttet etter fra Straum til Skånland i 1900, og tok med seg både hus og innbo. Den samme Johanna hadde ei søster i Amerika som var gift med en velholden ingeniør der borte. Han spanderte kostbar innredning til dette huset, som fikk navnet «Bestemorhuset».

Rundt århundreskiftet var folketallet på Skånland øket til 36. Da er det regnet med de

som bodde på noen husmannsplasser som er kommet til de siste årene. Familien holdt til og med egen lærerinne til barna sine. En storgård etter nordlandske forhold.

Utvikling til handelshus

To grunner kan ha vært med å bygge opp denne gården fram mot århundreskiftet. Den ene er storsildeventyret på nordlandskysten, som tok til om lag 1860. Vi ser at eieren på denne tiden, Edevart Dreyer, bygde brygge og startet med fartøydrift. Skånland vokste fram etter at ordninga med skipperleie og jektefar til Bergen var avsluttet. Kapstø og Straum hadde i århundrene før tatt seg av denne virksomheten for Straumen-området. Jektefarordninga gikk etter hvert ut fra 1850-årene.

Den andre grunnen som har betydning for utviklinga på Skånland, er avviklinga av handelshuset Kapstø i 1896. I min bok «Jektestyrmann og Bestefar», med undertittelen

«Jekta og jektefaret Kapstø på Knaplund i Bodø sogn» fra 2003, har jeg nokså nøye beskrevet utviklinga der. Det begynte allerede i 1645, ved at en bergensborger som hette Nils Ereksson brukte Kapstø som kremmerleie i tillegg til Straum. Borgerleiet i Kapstø utviklet seg videre opp gjennom århundrene til skipperleie, fikk gjestgiverbevilgning i 1762 og ble et handelshus av betydning.

Quest.

Den siste eieren var Johan Andreassen, gift med Trine Lind fra Straum. Han hadde ved avviklinga hele seks fartøyer: Jakta «Dagny», jekta «Elen Margrethe», sluppen og skarpseileren «Odin», bankskøyta «Enigheten» og skøyta «Lydia». Min bestefar Karl Kvandal var jektestyrmann i Kapstø fra 1881, og vekslet med andre som skipper på de øvrige fartøyene. Det sier en del om handelshusets status, at Johan Andreassen hadde kong Oscar II til middag i 1873 i sitt herskapelige hus, samt at den tyske keiseren Wilhelm var til lunch i 1884. Med avviklingen av handelshuset i Kapstø, kunne Skånland bygge seg opp med en omfattende virksomhet.

Rederivirksomhet og fiskekjøp

Peter Schelderup kjøpte allerede i 1892, året før han overtok Skånland, skonnerten «Moder». Han var dessuten eier eller medeier i sluppen «Odin», galeasene «Trine» og «Hildor», skøyta «Perlø», motorskøyta «Beta» samt sluppen «Trine». Han hadde altså en omfattende fartøydrift før han tok til med ishavsskuter og selfangst. Svigersønnen Tore W. Topp, gift med datteren Sigrun, skriver i en artikkel i bladet «Isflaket», utgiver Ishavsmuseet på Brandal, at «Hver vår seilte «Moder» til Bergen med fisk og sildelast, og hadde med alle slags varer hjem igjen til butikken på Skånland.» Han hadde fartøyene i Lofoten under skreifisket og saltet skrei. Med flere fartøy, tørket han klippfisk på flere tørkeplasser i distriktet. Trolig måtte også disse fartøyene sørover for å få solgt klippfisken,

mest sannsynlig til Kristiansund. Sammen med Ragnar Schjølberg i Bodø, kjøpte han i 1903 et fiskebruk på Røst og to år senere d/s «Skjold», som ble stasjonert samme sted.

Schjelderup Sælfangstrederi

I 1910 startet Peter Schjelderup med noe ishavsfangst. Han utrustet overvintrings-ekspedisjoner til Spitsbergen, Jan Mayen og Hopen, der det ble fangstet polarrev og isbjørn fra fangsthytter. I 1915 var sønnen Ludolf med ishavsskuta «Polarstrøm» på selfangst m.a. i Danskestredet. Der var Anthon Jensen fra Tromsø førsteskytter. Ludolf ble grepet av selfangstlivet i polarisen, og de to bestemte seg for å skaffe seg ishavsskute for fangst i Kvitsjøen.

Men for å få dette til økonomisk, måtte Ludolf få faren med, og det lyktes. Også vennen og samarbeidspartneren i Bodø, Ragnar Schjølberg, ble interessert i prosjektet. Schjelderup Sælfangstrederi ble etablert i 1915. Rederiet anskaffet seg en svensk kutter som ble utrustet for ishavet, og fikk navnet «Johanna Schjelderup». Ludolf tok etter hvert navigasjonsutdanning i Trondheim og Tromsø, og ble etter hvert en vel anskrevet og berømt ishavsskipper.

Dette var under første verdenskrig, og det var gode priser og lønnsom drift. Mange kastet seg inn i denne næringen. Noen år etter krigen pekte konjunktorene andre vegen, og det kom

Quest

mange vanskelige år. De fleste skutene var relativt små og hadde liten maskin- eller motorkraft. De var lenge i tillegg avhengig av seil til framdrifta. De opererte i et område på havet som vel må karakteriseres som det aller vanskeligste. For å finne selen måtte de inn i isen, og her møtte de motstand og farlige situasjoner. Det ble mange havarier og mange menn omkom. Også arbeidet under fangst var farlig og svært anstrengende.

Fangstområder

«Johanna Schjelderup» forliste i 1921. I 1916 og 1918 anskaffet rederiet ishavskutene «Taakeheimen» og «Polarulv», som forliste henholdsvis i 1926 og 1923. Det gir et klart bilde av de vanskelige driftsforhold det var på de forskjellige feltene i ishavet, og den risiko det var å drifte der både for skip og mannskap. Fangsten foregikk på ulike felter som det går fram av vedlagte kartskisser. Fangstfeltene er skravert, og her deltok skuter fra Sælfangstrederiet på Skånland:

1) Vesterisen. Dette er området rundt Jan Mayen. Fangsten foregikk fra 20. mars til ut i mai. Dette er det tøffeste området, med særlig vanskelig is og mange stormer. I 1917 ble 7 skuter skrudd ned i Vesterisen. 84 mann omkom. I mars 1952 forliste 5 skuter med 78 mann i samme fangstområde.

2) Danmarkstredet. Feltet ligger mellom Grønland og Island, og det ble drevet sommerfangst på klappmyss, fra juni til august. Mye skodde, vanskelig is, isfjell og skruing.

3) Nordaustgrønlandsisen. Store isflorer og isskruing. Det trengtes sterkbygde skuter med kraftig motor. I tillegg til fangst, hadde flere skuter oppdrag med avløsningsekspedisjoner til radiostasjoner og fangstfolk på land.

4) Newfoundland. Fangsten her startet ikke før i 1938. Det var lang overseilingstid og vanskelige vær- og isforhold. Bare de største og kraftigste ishavsskutene kunne fangste der.

5) Svalbardområdet/Nordisen. I tillegg til fangst har skutene opp gjennom årene hatt oppdrag for forskningsekspedisjoner og turisme.

6) Austisen. Fangst fra mars og videre utover våren. Også mindre skuter kunne delta her. Mye brukt av nordnorske skuter som andretur det året.

7) Kvitsjøen. Her er mange grunner og mye straum, samt stor forskjell på flo og fjære. Her har vært mange forlis opp gjennom årene, men mannskapene har stort sett berget seg over i nabofartøyer. Feltet er i russisk område, og har vært stengt etter krigen.

Dårlige tider

Når en kommer et stykke ut i 1920-årene, ble det som nevnt dårlige tider, og i tillegg til at mange skuter forliste, gikk drifta med underskudd for mange rederier, med konkurser som konsekvens. For Skånlandrederiet gikk det likevel så pass bra at det i 1924 ble vurdert å kjøpe ei større skute som Ludolf hadde registrert er til salgs i England. Da hadde rederiet samme året kjøpt skuta «Staalís», som forliste i 1926, og videre skuta «Johs. Bache» som ble kondemnert i 1932. Dessuten et tredje fartøy to år etter, »Storsælen», som forliste i 1928. Med andre ord var det stor aktivitet, men også mange havari. Det fartøyet som var til

salgs i England var «Foca I». Hun var bygd i Risør i 1917 for en hvalfanger som het Morten Andreas Ingebrigtsen fra Høvik og Aukra, og var på 204 tonn.

«Quest»

Skuta ble i 1921 kjøpt av Shackleton-Rowett-ekspedisjonen til Antarktis. Hun ble ominnreidd til formålet i Southamton, og omdøpt til «Quest» av Lady Shackleton. Navnet kan bety «en reise mot et mål». Ekspedisjonen fikk etter det oftest navnet «Quest-ekspedisjonen». «Quest» kom til Grytviken på Sør-Georgia på nyåret 1922. Der døde Shackleton, og ble gravlagt på den norske kirkegården der. Ekspedisjonen fortsatte mot Antarktis, og kom tilbake til England etter et år.

Schjelderups Sælfangstsrederi AS kjøpte nå Quest i 1924. Det måtte til litt ombygging, som ble utført ved Johan Drages båtbyggeri på Rognan. Mellom annet ble «kabinen» som Shackleton hadde bygd til eget bruk, og som stod på dekket, demontert og tatt på land. Kabinen ble utstilt på Saltdal Bygdemuseum, men er planlagt å flyttes til Sør-Georgia. Rederiet fikk nå ei moderne ishavsskute, og med den driftige Ludolf Schjelderup som skipper. For øvrig hadde rederiet som nevnt flere fartøy i drift. For «Quests» vedkommende hadde hun flere oppdrag utenom fangst. Det var m.a. rednings- og forskningsekspedisjoner, og avtaler med et reisebyrå om årlige turistturer til Spitsbergen, Nordøst-Grønland og Franz Josefs Land.

Selfangst

Skutene fangstet altså i hovedsak på sel og selungar. Det er pelsen de er ute etter. Ungene har hårfast pels i om lag fjorten dager etter fødselen. Senere faller denne pelsen av. Etter fire-fem uker, er det vokst ut ny pels som er

spraglet og fin – og verdifull. Denne selen kalles gråsel resten av året. De neste to årene heter den brunsel, med pels som ikke er hårfast. Disse skinnene går til garving. Tre år gammel parer selen seg, og blir kalt gammelsel eller grønlandssel. Den har hårfast pels inntil diingen av ungene er over. En annen selsort er klappmus og hettekall. Ungene til disse blir kalt blueback, og er svær verdifulle.

Livet om bord på fangstskutene var både hardt og farlig. Forsker Torger Øritsland, som var på selfangst i samband med sin hovedfagsoppgave, forteller i boka «Ishavsfolk si erfaring» at «han tok tidlig et oppgjør med seg selv, der han prøvde å være bevisst på at han hadde valgt et yrke med stor risiko. Bare å springe, gå eller hoppe på isen en vanlig dag var ikke ufarlig. Skuter ble skrudd ned på kort tid, og storm kom alltid upassende. Det som likevel kanskje sitter sterkest i minnet, er de store isfjellene som plutselig kunne begynne å kalve, og så tørne rundt og rundt. De gikk rundt så det ulte, og ville knust skuter dersom de lå i retningen.»

Quest.

Når de hadde funnet en flokk dyr, måtte alle være med, kanskje unntatt kokken. Arbeidet pågikk fra tidlig morgen i fem-seks-tida til midnatt. Fangstfolkene tok med seg niste ut på isen. Voksne dyr ble skutt av skytterne, mens

ungene ble slått i hodet med hakapiken. Dyrene ble flådd ute på isen, og skinnene lagt i dunger og merket med stenger. Skinnene ble så tatt om bord senere på dagen. Skipperen holdt et våkent øye med fangstingen, og holdt tall på mannskapet på isen for å sikre seg at ingen var blitt borte mellom isflakene.

Samarbeid med Tromsø

Ludolf Schjelderup giftet seg med Hildur Therese Jensen fra Tromsø. Fra slutten av 1920-årene bodde han for det meste i Tromsø. Også rederikontor ble etablert der. Han beholdt en halvpart i Skånland, mens broren Thomas eide andre halvdelen av gården, og bestyrte gården og drifta der. Han var også deleier i rederiet.

Ishavsskuta «Quest» hadde en dampmaskin på 250 hk helt til i 1938 eller 1939, da det ble satt inn en Wichmann-motor på 400 hk. I 1939 blir Skipsaksjeselskapet «Quest» i Tromsø tinglyst som eier, og fartøyet ble registrert i Tromsø som T-24-T. Medreder i Tromsø var Ivar Austad. Rederiet hadde i tillegg ishavsskuta «Selis», og også flere mindre fartøy i drift.

Verdenskrig

Like før krigen ble det åpnet for selfangst ved Newfoundland, og «Quest» gjorde en stortur i 1939. Sammen med flere skuter, mellom anna rederiets «Selis», gikk turen samme veg vinteren 1940. Krigsutbruddet stoppet hjemturen for alle skutene som fangstet ved Newfoundland. Det ble fem år under Nortraship, med krigstjeneste med mange ulike oppdrag. «Selis» ble bombet og sank utenfor Svalbard i 1942, og 15 mann omkom. Men både skipper Ingvard Johannessen og styrmann Albert Hansen klarte seg. «Quest» holdt ut til krigen var slutt. Riktignok svært nedslitt etter fem år praktisk talt uten vedlikehold. Ludolf Schjelderup var skipper på «Quest», men ble syk like før overfarten i 1940, og ble ikke med skuta under krigen.

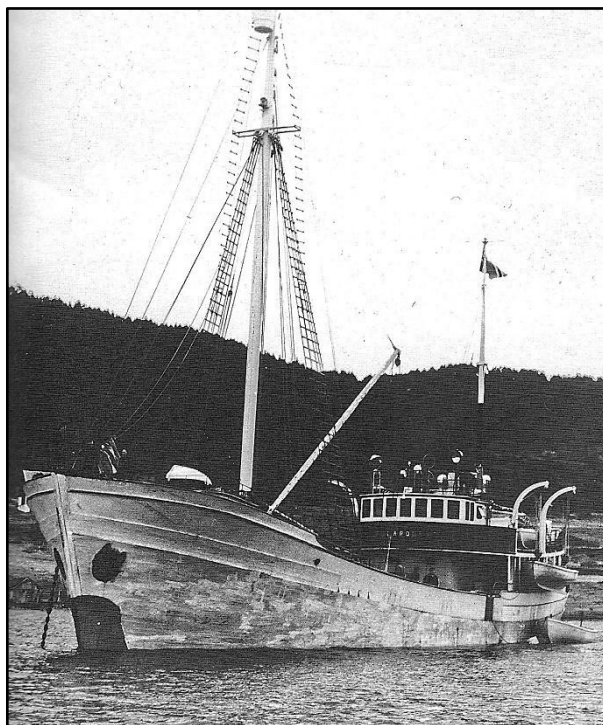
Så begynte oppbygging og fornying. «Quest» ble ombygget og fornyet ved Gravdal Skipsbyggeri i Sunde i Sunnhordaland, mens ny «Selis» ble bygget ved Søviknes verft like nord for Ålesund. Mange skuter ble på den tida

bygget i stål, men denne skulle bygges på gammelmåten, i tre. Alt skulle være sterkt og førsteklasses. Under byggingen ble navnet endret fra «Selis» til «Polarquest». Skuta ble sjøsatt i 1949, og målte 128 fot og 330 br.reg.tonn. Hun ble holdt for å være det største og mest sterkbygde trefartøy som var bygget i Norge etter krigen. Skuta fikk en Crossley motor på 600 hk.

«Polarquest» og avvikling

Skipper på «Selis» under krigen, Ingvard Johannessen, overtok den nyrestaurerte «Quest», mens Leidulf Schjelderup selv gikk om bord i nyskuta «Polarquest». Begge skutene var på fangsturer i årene etter, også til Newfoundland. I de stille periodene av året lå «Polarquest» ofte fortøyd i Hopen i Saltenfjorden, eit par mil fra Bodø like ved riksvegen. På mine mange bussturer mellom Saltstraumen og Bodø i disse årene, så jeg ofte denne fine skuta med tønne i formastra ligge fortøyd.

Men alt har en ende. Også en så solid skute som «Polarquest» kunne forlise. I 1957 var skuta på veg til Newfoundland. Kursen var satt sør om Island. Her kom skuta ut av kurs og forliste der. Alle ombord ble berget.

Polarquest.

Leidulf Schjelderup gikk nå tilbake til «Quest» som skipper. Han var da 63 år gammel, og fortsatte i fire år til. En markant og vel kjent skipper fra Skånland gikk i 1961 på land for godt. Olaf Johannessen, sønn til Ingvard Johannessen, tok over som skipper. Den nye skipperen hadde kallenamnet «Snusungen». Navnet stammet fra faren som ble kallet «Snusen». Samme året fikk «Quest» en skade i isen som var så alvorlig at skuta sank. Også denne gang ble hele mannskapet berget.

Ikke lenge etter ble rederiet avviklet. En viktig og interessant ishavshistorie med familien Schjelderup på Skånland som base, og med utløp til Tromsø, er blitt en saga. Både skipperen og rederen Ludolf Schjelderup, og de to mest kjente ishavsskutene «Quest» og «Polarquest», er godt kjent i ishavskretser. Ikke minst her jeg sitter i Fosnavåg og skriver denne historien, noen kilometer fra ishavsbygdene Brandal og Tjervåvåg.

Kilder: Finn Sindre Eliassen, Magnus Sefland og Gunnar Wiik: Is, skuter og folk. Spor Forlag AS 2010.

Reidulf Frøysa: Ishavsfangst - Bjørn Nikolaisen Øvrelid. J. Gjerdes trykkeri 2003.

Terje Gudbrandson: Bodin Bygdebok II 6 B 2001.

Johan Ottesen: Skuter og selfangst. Fotoarkivet 2007.

Tore Topp: Artikkelen «Schjelderup Sælfangstrederi». Saltstraumboka 2012.

Eit 30-års minne:

85 år gamal næringsveg til ende?

For første gong sidan 1898 vert det ikkje sendt ishavsskuter til isen frå Hareid kommune.

Av Henrik Landmark, 1983.

Like så visst som flyttfuglane dreg mot nord når våren kjem, like sikkert kursar ishavsskutene frå Brandal mot fangstfeltet i ishavet.

Slik har det vore i 85 år. 1983 er det første året på heile denne tida at ikkje ei einaste skute herifrå har sett kursen nordover.

Dermed er ein tradisjonsrik næringsveg til ende. –Folket her har til alle tider henta levebrødet sitt frå sjøen. Vi veit at dei var med, og var føregangsmenn, i åttringetida. Då ein låg ute med store, opne robåtar på 50-60 fots lengde. Dei var også med dei første i omlegginga til möringsbåtar, dekket båtar, småskøyter og storskøyter.

Kanskje gjekk utviklinga litt for fort her med oss. I 1880-90-åra hadde ein her i kommunen forholdsvis mange storskøyter. Både Abeline, Nordeggen, Orion, Bergliot og Minna må reknast for å vere storskøyter.

Men på denne tida syntet det seg at det var på småskøytene ein gjorde dei beste turane. Dei var nemleg hendigast til det rike kveitefisket som gjekk føre seg desse åra.

Kanskje var dette ei medverkande årsak til at brandølingane byrja å sjå seg om etter andre felt å drifte på.

Severin Brandal har fortalt om ein gong han var på Finnmarksfiskje med Nils Liaaen, og låg inne for dårleg ver. Då kom det i land ei søkklasta skøyte og tørna i lag med dei. Han rodde om bord til dei for å frette kvar dei hadde fått all denne fisken. Stor var hans undring då

SKREDDARSYDDE PRESENNINGAR

PLANY

PLANY AS NO-6082 Gursken NORWAY T: +47 70 02 68 20 F: +47 70 02 68 21 salg@plany.no www.plany.no

han fekk sjå at det var skinn skuta var lasta med.

Det han fekk sjå og høyre her, tende karen, og då også sonen, Peter S. Brandal, hadde kome i kontakt med selfangstmiljøet medan han var nordanfor (han hadde kome i lag med Svend Foyn som hadde trandamperi på «finnmarkja»), vart begge karane samde om at «den leiken, den ville dei sjå».

I 1898 var det første året dei rusta ut skøytene sine for ishavet. Det gjekk nokon lunde bra, betre etter kvart dei fekk meir røynsle. Første åra var det dei vanlege fiskeskoytene sine dei brukte. Dei forsterka dei med eikeplankar og la jernskinner utanpå. Men snart synt det seg at skulle ein drifte på desse felta, så måtte ein ha større og sterkare båtar.

I 1911 og 12 vart dei sjøsett, dei første skutene som bygde etter dei erfaringane ein til no hadde vunne seg. No kom Jopeter og Brandal.

No byrja utviklinga å gå fort. Det var ikkje lenger berre «Hau-karane» som dreiv med ishavsskuter. Tre-fire gardar til i Brandal bygde seg skuter, både ei og to. Etter kvart kom det også ishavsskuter både i Hjørungavåg og Hareid. Floten vaks. Kring 1920-åra var det 18-19 skuter som dreiv selfangst i Hareid. I tillegg til dei som arbeidde i anlegga på land, var om lag 300 mann knytt til næringa i Hareid kommune.

Skutene gjorde ofte to turar i isen og dreiv i tillegg sildefiskje vinterstida, så ein sjonar at mykje folk etter kvart var knytt til denne lokale næringa.

Heilt frå dei første åra hadde mannskapa gått i land på nordaust-Grønland for å komplettere fangsten med dyr i frå land.

Særleg dei første åra, då dei hadde berre segl til framdrift, var det å take seg inn til kysten eit karstykke som ein må beundre gamlekarane for. Ofte vart dei stoppa av isen langt ute. Då kunne det verte lange og tunge marsjar for mannskapa, og ikkje alltid var fengda så stor heller. Likevel var fleire skuter kvart år under land for å fangste.

Snart fann dei ut at dersom dei kunne overvintrare her, så måtte fangsten verte både vissare og større.

Frå 1908 var dette også ein røyndom. Den første var «Floren»-ekspedisjonen, med Severin Liavåg som leiar. Den andre var «7de Juni»-ekspedisjonen med Vebjørn Landmark som leiar.

Både ekspedisjonane miste diverre folk under overvintringane, men dei kom heim med fangst og med rike erfaringar til å bygge vidare på. Etter kvart vart slike overvintringar årvisse. Fleire ekspedisjonar vart utrusta både frå Sunnmøre og frå Nord-Noreg. Så dette vart som ei binæring til selfangsten som varde ved, heilt fram til 1950-åra.

Åra rundt første verdskrigen var gode år for selfangstnæringa. Prisane på selprodukta var bra. Nye og større skuter vart innkjøpte, sjøbuder og fabrikklegg vart utbygde i land. Ein prøvde seg til å med på kolgruvedrift på Svalbard.

Det som driftige menn i Brandal sette i gong i 1898, fikk etter kvart ringverknadar rundt om på Sunnmøre. Det vart ishavsrederi i Ålesund, Vartdal og Tjørvåg, på Remøya og i Brattvåg. Det vart etter kvart så mange skuter i isen at ein måtte sjå seg om etter andre felt.

Frå først av var det Vesterisen og i Grønlandsstredet ein fangsta. Men i 1918 var talet på skuter i Vesterisen så stort at ei utviding tvinga seg fram. Derfor tok ein no oppatt turane til Kvitesjøen. Men her fekk ein vanskar av politisk art. Russerane trekte nye grenser, og fleire skuter vart arresterte. Frå 1924 kom det i stand ein konsesjonsavtale med russerane. Det året var det 80 norske skuter som hadde slik avtale. Av dei var det 12 i frå Brandal og 22 frå Ålesund.

I slutten av tretti-åra var ein igjen på utkik etter nye felt. I 1938 gjorde «Polarbjørn» og «Polaris» frå Brandal eit forsøk på Newfoundlandsfeltet. Det gjekk svært bra, og sidan har det i 40 år vore årvist med skuter herifrå til dette feltet.

Arbeid på ishavet har aldri vore nokon lett leveveg. I 20- og 30-åra, då ein hadde små skuter og dårleg utstyr, var det ofte eit blodslit

for mannskapa og få last på skutene. Det kunne også hende at prisane på produkta var så låge at når dei kom heim og fekk oppgjjer, så vart ein skuldige for kosten.

Men ishavslivet var eit alternativ. I dei harde tretti-åra med stor arbeidsløyse i land var det ofte dei einaste alternativet.

Dei vanskelege tilhøva ein arbeidde under på ishavet, med isskruing og ofte uvêr, har kravt sine talrike offer. Dei fleste skuter som sidan 1898 har vorte utrusta til ishavsdrift, ligg att der oppe. Mange frå vore grender fikk også si grav der. Det hendte seg at skuter gjekk ned med heile sitt mannskap, utan at det fanst spor igjen etter dei.

Eg nemnde innleiingsvis at dette er første året det ikkje siglar skuter herifrå til ishavet. Med det kan ein epoke vere til ende.

Den protestbylgja som rir store delar av verda, har råka oss også.-

Men selen si evne til formering gjer at ein må rekne med at denne fangstinga må takast oppatt før eller seinare.

Det vert nok likevel i andre former enn den vi er vande med. Den frie jaktinga med små treskuter er nok for all tid forbi.

Å take vare på tradisjonen og føre denne tidbolken av historia vår med framover, skuldar vi alle som ligg att der ute i havet.

Lasta fangstbåt. Foto: Bjørn Berland

Dagbok

ført av Adolf Brandal under en overvintring på Øst-Grønland 1908-1909

I samband med at det i år er 80 år sidan domen i Haag avslutta Grønlandssaka, og samstundes 105 år sidan Floren-ekspedisjonen, vil Isfalket i år trykke dagboka frå Floren-ekspedisjonen i si heilheit. Dagboka ført av Adolf Brandal var også viktig bevisførsel i Haag domstolen.

Del 1 av 4.

Torsdag 18 Juni. Endelig er vi klar at seile, vi har bedt farvel med vore kjendte og kjære. Mens vi siger udover med kurs for Staursundet bringer de os en sidste hilsen i form af en viften med lommetørklæder.

Vi svarer med flaget ved at heise og senke det tre gange - et sidste farvel.

Fredag 19 Juni stille enkelte kast af nordostlig vind, vi ræker forbi Synes kl. 6, jeg har frivakt. Da jeg udpurret til middag staar vi saan et par mil ret ud for Erkna.

Lørdag 20 Juni. Fint veir nordlig ostlig bris enkelte gange nesten stille, kursen er nord.

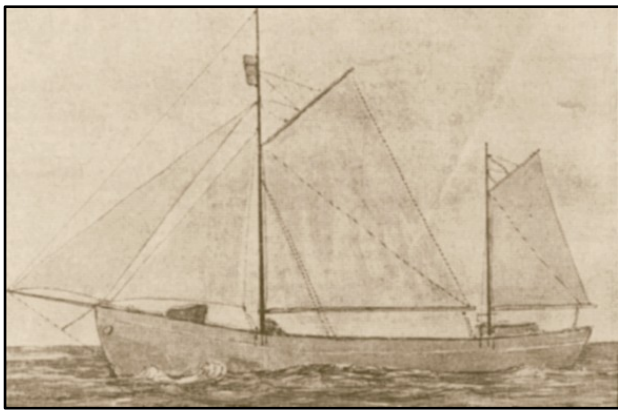
Søndag 21 Juni. Frisk bris af sydvest horisonten disig af regntykke.

Jeg og Peder debaterer om vi neste søndag får se bjørn.

Mandag 22 Juni frisk af sydvestlig og sydlig kl. 4 til 5 laarer ned storseil og lægger ind 2 reb. Vi gjør det fast, sætter op en klyver til at lænse med.

Tirsdag 23 Juni fremdeles sydlig fortsætter med klyveren som lænsefok. Regn og taage, lidt flau paa vaktskiftet kl. 6.

Onsdag 24 Juni vestlig og N.vestlig ligger bidevind, forresten spak. Obs. NB 72°. Enkelte gange taage.

Floren teikna av Benjamin Brandal.

Torsdag 25 Juni fint veir lidt taage, vinden vest nordvest styrer bidevind. Jeg avtager at vi er i den store bugt som undertiden danner sig i nord og nordost for Jan Mayen ingen is i farvandet.

Fredag 26 Juni Fint veir, min første vakt i isen for i aar. Har praiet «Gunhilde af Brandal» Leverte endel post til skipperen til endel andre fartøier. Han fortalte at «Minna» var reist til Frantz Josefs land.

Lørdag 27, juni seiler ind gennem Isen. Svert lidet dyr at se. Men enkelte Bjørnespor at se der dog er noget gamle.

Vi har det travelt med at gjøre istand forskjelligt. Skipperen og Larsen holder paa at sy seil til baaden, mens jeg arbeider med dens mast. Jeg lurar paa om stuerten faar sine brød til idag, det er nemlig første gang for iaar.

Ja vi faar se.

Traf «7de Juni» hun havde en fangst av 600 klapmys og en bjørn. Vi fik et bjørnelaar med dem. Aftalte at holde lag i bjørnefangst, de er i godt humør baade Vebjørn og Johannes, vi ogsaa haaber paa fremtiden.

Vinden er flau S.ostl.

Søndag 28 Juni kl. 12 til 1 fanget en bjørn han svømte alvorlig for at bjerpe livet. Jeg stansed, ham lidt ved at lægge ham en del bly i kroppen. Vi lever som baroner i kjød. fint veir, S.ostl., tæt pakis.

Mandag 29 Juni isen blir tættere og tættere, vi har gaat ind paa en nordvest men maatte vende. Vi bad lev vel med «7de Juni». De vilde ud

igjennem isen igjen. De tog med sig et bjørneskind Kl. 3 efm. fik vi øie paa en

7.de Juni.

steembark jeg tror nesten at det er hvalfangeren «Scotia». Omtrent kl 4 til ½ 5 opdaged skipperen land - Grønland. Vi ligger bak og ser om ikke isen vil aabne sig, ingen bjørne at se. Alle er i godt humør.

Tirsdag 30 Juni stille, ligger fast i et isflak. Mattias prøver sit fotografiapparat idet han tager et billede af skuden, han stod paa et tomfad hvor paa var anbrakt en sponkasse. Ved middagstiden opdagedes en bjørn, efter en haard roing lykkedes det at indhente ham og med et velrettet skud af Mattias rifle falt den tilføie.

Det var en stor hanbjørn. Vi styrer paa nordvesten, det gaar smaat med fremfarten isen er ikke meget tinet iaar enda.

Onsdag 1 te juli. Fint veir, vestl.-sydvestl. Om morgenen skjød vi paa hornfiske. Fik ingen af dem. Paa eftermiddag skjød skipperen en fisk. Vi laaret baaden, kom den paa hold, fik stikke den fast. Den begyndte at skyde fart, og da var vi uheldig nok, idet den dukkede under en flore og sled sig løs. Kl 5 og 1/2 skjød vi en bjørn. Den stod just og fortærte sit aftensmaaltid, da vi kom den paa hold. Den syntes vist, vi var nærgaaende ved saaledes at forstyrres ved dens med snadd vel dækkede bord. - Vi ser landet. Montro om vi kommer ind? Megen is.

Torsdag 2den juli. Frisk sydvestl. om morgenen. La in to rev. Løiet af ud paa dagen.

Vi nærmer os land, gaar mest paa nord, passerede igjennem to smale kneb. Tænkte næsten paa ikke at vove det, men- det var vor lykke,-at vi gjorde det. Jeg ser, at det var de sidste hindringer vi kavde for at naa landvaakken.

Jeg maa tilstaa, at jeg føler lidt glæde over at være kommen forbi en av de værste hindringer. Vi er i arbeide med ettersyn av harpuner og liner og forskjellige andre fangstredskaper.

Fredag 3. Juli kl. 2 morgen. Stille. Skipperen med 3 mand reiser for at undersøge om hvalrosen ligger oppe. De stevner paa Hvalrosø.

Gid jeg kunde ha et godt fotografiapparat og dertil plader og fotografer landet. - De kom ombord kl 1, havde ikke set nogen hvalros.

De besøgte «Depoet» og fandt, at «Minna» kavde vært ved øen 24. Juni.

Minna.

Krydsede med skuden op til Hvalrosøen, hvor vi lod ankeret gaa klokken 1,05. Vi begynde straks at se os om efter plads til at trække skuden op, og fandt en som var nogenlunde tilfredsstillende.

Efter at stedet var undersøgt, begynde vi at bringe iland alt, som trængtes til skudens opdragning. Likesaa halvdelen av melet, lidt salt og forskjellig andet. Medens endel af os

var beskjæftigede med dette, reiste Skipperen over fjorden til den anden side for at undersøge, om terænet var godt skikket til at bygge hus paa.

Efter et par timer kom han tilbage og meldte at ha fundet et passelig sted samt at ha fundet plads til kul og ved paa en nærliggende holme. I morgen skal vi begynde at faa huset iland.

Lørdag 4de juli. Fint veir. Tørner ud kl 2 formidag. Bringer paa land endel boks og bjelker. Forsøger at skyde bort lidt sne og is af fjæren, der hvor skuden skal sættes paa land. Men desværre, det viser sig at dynamit er ubrugelig, isen er alt for gropen til at den øver nogen indflydelse.

Vi letter ankeret og slæber skuden tvers over fjorden, ankrer igjen tæt ved en liden holme hvor vi skal ha iland kul og sala.

Derpaa gaar vi igang med losningen af mel og kaffe, smør, sukker samt det meste af vort hus. Kl. 9 efm. slutter vi arbeidet. - Johan lagde ned den første kobbe for i aar. Baard agerte hamlemand, og han fik den ros, at han var den bedste, som kavde hamlet til dyr for Johan. Stuerten gik iland for at gjøre en jagtudflugt - hovedsagelig for at speide efter moskusdyr, ulv og ræv.

Jeg saa ham stige paa land og marsjere i vei bærende rifle og hagle samt med sin tveeggede kaarde hængende ved bæltet. Kaarden er døbt «Inkosicas». Jeg ønsker ham i mit stille sind lykke paa turen.

Søndag 5te juli. Fint veir. Peder kom hjem fra sin jagtudflugt, liden fangst.

Mandag 6te juli. Losser lidt kul og salt. Skipperen og jeg gaar igang med at sætte op vaaningshus stort 6 alen i hver kant. Huset er af reisverk.

Jeg synes, det ligner temmelig godt Norges banks afdeling hjemme i Aalesund - udvendig set naturligvis.

Resten af mandskabet er borte paa Hvalrosøen og rydder bort is, der hvor skuden skal optrækkes. Jeg kan høre dem hid over, hvorledes de fyrer med dynamit. Kl. 9 slutted vi arbeidet. Veiret holder sig fremdeles godt.

Adolf Brandal

Tirsdag 7de juli.
Har arbeidet med
vort hus, lagt ned
loftbjelker,
gulvaaser, sperrer,
sat ind glas og
dørkarmer.

De andre af
mandskabet driver
fremdeles paa med
at hugge is borte
paa Hvalrosøen.
Her er stegende
varmt, det ryker af
jorden som det
skulde være i en
kjedel.

Onsdag 8de juli. Alle undtagen stueren har
vært paa Hvalrosøen. Skipperen har arbeidet
paa renner og slæde. Jeg og Mattias har
arbeidet fem bukker. De andre har hugget is og
gravet en fordybning i øverste kant af fjæren,
som skuden skal drages op i. Vi arbejder hver
dag fra klokken 8 til 11 kveld. Veiret holder sig
fremdeles straalende.

Torsdag 9de juli. Har arbeidet hele dagen med
at fuldføre gaarsdagens paabegyndte arbeide.
La ud en renne med tilsvarende bokker og
slagbedding. Det var ikke frit for, at vi syntes,
vandet var lidt koldt. Efter endt arbeide vred vi
vore klær og forsøgte saa at sove lidt men det
blev noget koldt.

Skuden laa for anker tvers over fjorden og
Baard samt Johan var reist ombord tidligere for
at seile skuden hit til «slipen».

Fremdeles fint veir.

Fredag 10de juli. Vi havde just begyndt vort
arbeide kl. 6. Da kom steamskonnert «Laura»
af Stabæk sigende ind igjennem sundet mellem
Hvalrosøen og Sabine øen.

Vi glædet os i vort stille sind til, at vi nu fik
sende breve hjem. Efter at ha gjort en sving
rundt bugten kom fartøiet over til os, laarede
baad og iland.

Vi talte med skipperen, Øien heter han. Blandt
andet sa han, at som passagerer fulgte unge
baron Rotschild og hans fætter og et par andre.
Efter at vor skude var ankret op, strøk vi

ombord og skrev brev hver til sine kjendte og
kjære.

Skipperen var venlig nok til at tage brevene
med sig. I dag har vi laget i stand resten af vor
slip, sat op gangspillet og gjort i stand ginen og
forskjelligt. Vi er dygtig trætte nu, og derfor tar
vi os en blund til næste høivande. Veiret fint.

Lørdag 11 te juli. Halte skuden til slipen, men
det viste sig, at den stak for dybt. Halte den saa
af igjen for at prøve ved næste høivande. Efter
at ha fortøiet skuden gik vi tilkøis. - Kl. 9 1/2
halte vi skuden til igjen for at se, om den fløt
paa, men enda lykkedes det ikke.

Vandet har steget lidt, saa det kan hende, at det
ved næste høivande lykkes. Hvis ikke maa vi
til at lægge slipen længer ud, hvilket blir
vanskelig, - eller saa fortøie skuden borte ved
nogen holmer paa den anden side fjorden,
hvilket er mere resiko ved af den grund, at isen
kan skrue den istykker.

Ja vi faar se. Fint veir, lidt tåge i eftermiddag.
Baard har skudt to maaser og plukket lidt dun.

Søndag 12 Juli. Skipperen, Johannes og jeg tog
os en tur over til Sabineøen for at se, om der
muligens kunde være en havn skikket til at
lægge skuden op.

Efter at ha set os om lidt - blandt andet set paa
nogle eskimoerhytter som var sammenstyrtet
og endel andre ruiner, antagelig av teltleire for
kartlægningssekspeditioner, eller turister - gik vi
langs stranden i nordlig retning, hvor vi
opdagede hvalros i vandet. De to første for iaar.
Ikke noget under da, at vi fik en fristende lyst
til at gjøre jagt paa dem.

Vi kom os i en fart ombord, fik baaden
bemandet og afsted. Vi opdaged dem snart og
fik harpunere den ene og dræbe den. Da vandet
var grundt, stak vi en tofte paa harpunlinen og
kasted den ud til vaker.

Saa i vei efter den andre. Efter en hidsig roning
kom vi den endelig paa hold, hvorpaa den fik
sig et velrettet skud af skipperens Krag
Jørgensen rifle, samtidig nogle kraftige aaretag,
og den var vor.

Frisk vind af nordost, forresten fint veir.

Mandag 13de juli. Skipperen og 4 mand tog sig
en tur med storbaaden for at se efter Kvalros;
kom ombord kl. 7, havde ikke set dyr. Derimod

havde Johannes fanget et par maaseunger. Fint veir.

Tirsdag 14de juli. Halte skuden til beddingen, ventet medens tidevandet steg.

Da vandet havde naaet sit høieste, forsøgte vi, men det viste sig at være umulig. Hvorfor vi halte den af igjen samt begynte at ta ombord alt hvad vi havde losset iland.

Kastede los og satte kurs over fjorden. Efter en halv time stilnet vinden, som havde været frisk da vi lettede anker, og vi drev nordostover i sundet mellem Sabineø og Hvalrosø. Vi kastede en line fast i en stor is, som stod paa grund og gik tilkøis. Tæt taage, blikstille.

Onsdag 15de juli. I 5-6 tiden ramlet isen overende, hvorved linen, som vi var fortøiet med, brak. Vi strak paa mesan, fok og klyveren. Storseilet var ikke bænt under af den grund at vi havde benyttet bom og gaffel til vor slip. Vi gik i storbaaden og hjalp til med bugsering. Efter at ha bugseret en time, tog vi fast i et stort isflak, hvor vi fyldte lidt vand og frisket os op efter ronningen.

Hen paa eft.md. frisket det op af sv.lig, men da den ikke rakte sig ind fjorden til os, ventede vi en stund til, hvorefter vi kastede los og bugserede med stevnen vent mod «Lagerholmen».

Hjulpen af enkelte vindkast seg vi snart over fjorden og fortøiede ved en liden holme tæt ved Lagerholmen. Vi gik straks ifærd med at gjøre istand ankeret, satte sammen 4 a 5 favner skibskjetting med vor egen, som vi lagde firdobbel.

Deri en stor blok med fire parter staa vier strop, i hvilken vi skar ind en kokusstrosse, som løb rundt masten. Efter at ha faat ankeret ud, slap vi det paa 9 favne vand, gjorde fast og gik tilkøis. Om kvelden sydvestlig sur kold taage.

Torsdag 16de juli. Tørnede ud, drak vor kaffe og begyndte at hale tot vore fortøininger; men det viste sig da, at ankeret gav efter, altsaa ingen holdebund.

Der kunde vi umulig ligge. Gik isen op hele fjorden, havde vi vind og sjø ned paa os, samtidig med at isen driver ind fjorden, og naar strømmen vender ud igjen da tvinger skuden op

paa holmen, hvilket kunde resultere i at faa den ødelagt - især da holmen bestaar af ujevne bjergknatter.

Altsaa anden gang mislykkedes forsøget paa at finde et passende sted, hvor vi kunde gjøre regning paa at bjerger skuden over vinteren.

Jeg maa ærlig tilstaa, at humøret sank under det normale.

Men efter at ha summet os lidt, tog skipperen og jeg baaden for at se os lidt om. Paa nordostlandet var der ingen mening i at lægge fartøiet. Vi undersøgte paa nordsiden af en holme, som vi har døbt «Maageholmen». Der var dybt klos i holmen, men da isen laa lige i, nyttede det ikke at fortøie der heller, hvorefter vi rodde langs fastlandet henimod Griper roads, hvor vi fant fin stenbund og passe dybt til at det kunde nytte at gjøre et forsøg.

Vi bestemte os til at gjøre et forsøg hvorefter skipperen og jeg begyndte at grave en grøft ca. 2 alen dyb, hvor vi vilde lægge ned en stok til at gjøre fast gjeine og gangspil. Vi sendte 4 af mandskabet over til Hvalrosøen efter gangspillet, en rende samt forskjellig andet.

Moskusdyr på Grønland.

Tog op vore fortøininger og bugserede skuden paa plads. Efter saa mange mislykkede forsøg paa at faa den til at flyde op paa bedding paa almindelig maade bestemte vi os til at krænge den over paa siden, lægge planker under den og hale den op slig at den glider paa kjølen og siden med bredsiden vendt mod land.

Vi besluttede at arbeide til vi havde faat alting færdig, ta natten til hjælp. Saa nu da det er begynt paa næste dag, kan vi glæde os med, at den staa et godt stykke oppe i fjæren.

Vi har indstillet arbeidet og skal tåge os en blund. Vestl. vind, som jager taagen ned efter fjeldet, men det hindrer dog ikke solen fra at sende sine straalere for at varme os og tørre vore klær.

Fredag 17de juli. Kl. 6 efr.mdg. Tørnede vi ut til arbeide. Da kjettingsbroken rundt skuden ikke var jevn, slakket vi jeinen og fik den i orden.

Derpaa hivet vi til igjen og gjorde fast for at vente til tidevandet kom og hjalp os.

Vi begyndte, straks det var flod og hivet skuden en 3 alner, hvorefter vi gjorde fast, da vi antok, at den var udenfor foreløbig fare.

Da ophalningsapparaterne skal staa klar til at benyttes, hvis det paakræves, kan vi ta det med større ro nu.

Stuerten har idag havt et rummeligt kjøkken. Vi satte byssen paa land, da det ikke var videre behagelig at bake brød i en ovn, som heldet mot ham med en 45 graders vinkel.

Et seil har han hængt op til værn mod vinden, og hvor han kan staa i ly, mens han stiller istand sit brød.

Jeg ser, at vore to hunde er noksaa nærgaaende med ham - helst vor lille brunette Flora. Hun hører egentlig til gjendøpersekten. Ti straks efter fødselen havde hun faaet navnet Skipper, men da vi opdaged at den hørte til det svagere kjønn, hvilket en kan se paa dens optræden, døjte vi den straks om.

Det er nok varmen i forening med brødduften, som gjør hende saa nærgaaende. Viggo tar det med mere ro.

Hundar på Grønland. Foto: Peder Sulabakk.

Da denn ikke har opnaat audiens hos stuerten, tar han sig i ro og mag en liden blund længere borte paa marken. Dog kan den ikke negte sig den fornøielse at kaste enkelte stjaalne blikke til vore to smaa maasekyllinger, som smaapusler borte i en liden sandhaug og enkelte gange forsøger sine vingestumper, om de er istand til at hæve sig bort over fængselslivets gjenvordigheder.

Da Viggo har faat formaning om ikke at røre dem, er han altfor god diplomat til ikke at forstaa, hvad han tjener best paa.

Men alle andre fugle og fuglereder sparer han ikke. Fugleunger og æg gaar noksaa let ned gennem halsen paa ham. Jeg ser, at kl. er 6 morgen saa det er bedst at ta en liten blund; ti vi skal snart begynde at virke paa huset igjen. Sur vind, taage.

Lørdag 18 Juli. Vi sov til henimod middag. Efter at have skaffet begyndte vi at arbeide paa vort hus. La ned gulv rettet op spigerslag og bordklædde samt panelte en væg. Mellem bordklædning og paneling fylder vi sand, hvilket vi tror skal være godt baade for at holde varmen, og tilligemed at det skal være tungt for de gode Herrer høststormene.

Vi afsluttet arbeidet henimot midnat. Sur vind, taake.

Søndag 19 Juli. I dag da vi vaagned, skinnet solen varmt ned gennem skylighet. Den vilde liksom varme os op, teenker jeg, efterdi det er søndag.

Efter at ha drukket vor cacao raadslog vi om enten vi skulde gaa igang med vort bygningsarbeide eller ta det med ro søndag. Resultatet blev, at vi gik igang med arbeidet af den grund, at vi ikke kan faa iorden den fornødne mad, ei heller kan vi ligge til køis ordentlig. Da skuten ligger med den ene side i fjæren, er det næsten uhjelpelig at være ombord. Og da veiret er godt, maa vi drive paa for at komme i hus.

Jeg kom til at tænke paa, at vi maa bruge det slig som presten i Seidisfjord brugte det at naar han holdt præken i kirken, gik hans tjeper og holdt høiterre af den gode grund, at det var som oftest søndagene, det var godt veir. Johan er

paa fjeltur idag forsynet med sit remington og sin rypesæk fuld af mad og patroner.

Mandag 20de juli. Har beskjeftiget os med istandgjørelsen af huset. Skjipperen er begyndt at sy seil paa storbaaden. Johannes gik i morges tidlig afsted paa jagt. Havde gaat ca. 3 mil; havde skudt en hare, set spor efter moskusdyr og ulv. Kl. 8 kom «Elf», skipper Johan Olsen, hid ind. Havde været i Danskestrædet; faat der 100 dyr; havde vært i Isafjord, Island. «Herkules» ogsaa «Union» vilde nordover og saa hjem. Klart veir. Solskin.

Tirsdag 21de juli. Bygger paa huset fremdeles. Skipperen, Johannes, Johan og Baard reiste i eft.md. sydover paa storbaaden.

Jeg, Mathias og Peder er igjen for at fuldføre hytten. «Elf» reiste imorges kl. 8. Har set en hvalros ikveld. Var ute og rodde; men den pilte saa fort iveri, at det var umulig for os at naa den, da skjælisen laa saa tyk at vi ikke kunde skjyde nogen fart. Klart veir. Solskin.

Onsdag 22 Juli. Har lagt tag næsten paa hele huset. Vi sluttete arbeidet kl. 12 eft.mdg. Vi har kommet slik i vane at staa op henimod kl. 12 formdg, at døgnet blir aldeles bagvendt - af den grund at solen staar oppe hele døgnet.

Jeg ser en seiler styrende paa sydvesten. Antagelig «Elf». Fremdeles fint veir.

Torsdag 23. Tørnet ut kl. 10 formdg. Har lagt paa resten af taget af vort hus samt sat op ovnen; vi stillet den op saan midlertidig af den grund at stuerten skulde faa bage brød. Har lagt ned listværk rundt gulvet.

Til middag skulde vi ha bjørnebiff og sagesuppe. Mens stuerten var borte fra stekepanden, stjal Flora biffen. Hun bekom en grundig afstraffelse. Jeg kunde skjønne, at hun havde gjort noget galt, da jeg saa hende komme pilende bort til os, som bygget paa huset; for dit har hun ikke nogensinde villet gaa.

Da hun snuset mig op, kjendte jeg det paa lög og peberduften, hvad hun havde bedrevet. Stakkars Flora, du fik ordentlig juling.

Kl. 9 steg den første røg op fra huset. Jeg maatte af nysgjerrighed ud og se, om røgen var ligedan at se til af vor skorstenspipe som av

dem der hjemme. Kl. ½ 1 om natten spiste vi nystekte brød i vort hus. «Union» av Brandal passerede Griper Roads i Eftermiddag. Gik nordover. Idag fint veir Nordlig bris.

Fredag 24de juli. Idag har vi taget det med ro, da det er saa som saa med veiret. Vi har lagt listverk langs væggene ved gulvet. Vi var idag bestemt paa at ta os en liden udflugt; men i eftermdg. røg det op med en kuling af nordost, saa vi maatte indstille turen.

Jeg og Mathias tog os en tur op i fjeldet paa Griper Roads nordost pynt. Der ligger en stor sten paa toppen af en liten fjeldspids.

Vi havde saa store tanker, at kunde vi naa op til den, skulde vi vælte den ned. Veien opover gik det noksaa let; vi maatte passe paa at undersøge fjeldknatterne, vi steg paa da Feldet er saa forvitret og sønderfrosset, at store partier styrter løs ved den mindste berøring.

Da vi naadde, op, viste det sig at være en umulighed at rokke stenen; den var nok for stor. Da vinden og skodden jog op efter fjeldspidsens sider, behaget vi straks at returnere lidt længere indover, hvor det var sikrere; lenger oppe staar to skarpe fjeldspidse den ene lidt større og tykkere end den anden, de har faat navnet «Apostlene».

Vi kom i en fart ned igjen da vi fulgte fordybningene for sten og sandskredene, hvor vi lod os glide. Sur N.ostl. vind, taage.

Lørdag 25 juli. Efter at have tat ind vor cacao ordnet vi baaden for at ro over til Sabineø og se, om der muligens skulde være hvalros.

Da vi ikke kunde opdage nogen, tog vi os en liden tur opover øen, idet vi fulgte elven lige op til «tunnellen».

Da isen ikke har smeltet op paa et sted, hvor elven rinder ned mellem to bakkeskraaninger har der i tidens løb dannet sig en mægtig snebræ, under hvilke, elven rinder, og da varmen fra elveleiet virker paa bræen under blir det som en buet tunel. Dens høide er mindst 30 fod.

Lidt længere oppe i dalen er to andre tuneler, men ikke saa store. Vi gik op gjennem dalen op til et vand, hvorfra elven har sit udspring. Vi tænkte, at der muligens kunde være laks; men vi saa ikke noget.

Garnfiske på Grønland.

Mathias saa en liden fisk i elven. Vi gik over elven tæt nedenfor vandet, da vi syntes der ikke var saa blødt ler og sanddynd. Efter at ha gaat et stykke nedover paatraf vi en hare. Mathias kom den paa hold og fik gi den en kugle.

Vi ruslet videre nedover; saa en hare lidt længere oppe paa bergryggen. Jeg fik Mathias gevær og labbed ivei opover. Saa da noget hvidt, som jeg antog var ryggen av en hare, tog sikte og trykket af. Haren gjorde et sprell og var død. Men jeg var lidt skuffet da det viste sig at være en liden hare, saa afsted efter den først observerte hare; jeg labbed ivei efter men jeg kunde ikke komme den paa hold, den piled ivei det forreste den havde lært opover og blev borte i taagen.

Da vi kom tilbage, kom ogsaa de som havde vært paa udflugt til Claveringsøen. De havde faat 3 storkobber og en tønde laks samt nogle harer. Moskusdyr havde de ikke set. Bare spor; ligedan af ulv og ræv. Stille taaget veir.

Søndag 26de juli. Tørnede ud henimod middag. Efter at ha faat lidt til livsophold, bestemte jeg mig til at ta mig en tur langsmed stranden nordover for at undersøge, om der havde boet eskimoere.

Efter at ha passeret en slette paa et par kilometer, traf jeg paa en forladt teltleir, hvor ben av moskus, ræv, hare og hvalros laa spredte. Et hundre meter derifra, lidt længer

inde paa stranden i et lerras, fandt jeg hovedet af en eskimo.

Efter at ha taget det i nærmere øiesyn grov jeg det ned mellem nogle stene. Mathias, Johannes og jeg tog os en liden tur op paa fjeldet for at se efter harer. Vi gik kl. 8 og kom tilbage kl. 1 om natten.

Vi fandt 3 renshorn, og nede ved stranden lidt nordenfor det sted hvor jeg fandt menneskehovedet, fandt Mathias en harpun forfærdiget af et sværdftskhorn.

Mildt taaget veir.

Mandag 27de juli. Trætte efter gaarsdagen sov vi dygtig, fremover morgenen tørned saa ud og begynte en del av os at bære sten til en tilbygning paa sydsiden af huset. Jeg for min del undslog mig for at bære sten da jeg nesten siden vi reiste hjemmefra har haft reumatisme i ryggen saa jeg har ikke vært i mit humør. Jeg synes at jeg er lidt bedre nu og da her er ingen doctor at gaa til faar en være forsigtig.

Men jeg tror at bedste lægen en kan have her oppe er at henvende sig til den største læge hist oppe. Han forstaar sig bedst paa enhver sygdom, og som kan læge uden synlige midler. Idag har det vært surt taaget veir sydlig, nu er det spaknet lidt.

Tirsdag 28de juli. Tørned ud og begyndte paa vort arbeide med tilbygningen. Da transporten af sten er noksaa lang og besværlig, idet vi maa ta den under fjeldet og der læsse den paa en slæde, kjøre den over en isbræ, læsse den af igjen og bære den over et blødt dynd til sit bestemmelsessted, gaar det noksaa sagte med arbeidet.

Idag lidt mildere, men dog taake; sydlig.

Onsdag 29de juli. Paabegyndte arbeidet kl. 10. Henimod middag havde vi murverket færdig, sperrerne nedlagt og dør indsat. Det staar igjen at lægge taget paa.

Idag frisk kuling af sydost.

Torsdag 30te juli. Idag gik Sevrin og jeg en tur langs stranden nordover til en liden dal, hvor vi vilde undersøge om der muligens kunde være skiffer tilstede.

Paa en tidligere udflugt, jeg havde til samme sted, fandt jeg skiferlignende sten.

Vi udrustet os med spade, Sevrin med et Koben. Skiffersten var der tilstede, dog var den noget blød; men vi kunde ikke benytte os af den, da adkomsten til sjøen var altfor tungvint. Hvorefter vi masjerte tilbage. Sydlig, taaget vind.

Fredag 31te juli. Da vi har vært bestemt paa at opføre en fangsthytte længer syd eller vest paa kysten, gik vi igang med at udruste os med det nødvendigeste af arbejdsredskaber, desforuden endel bord til tag og endel nødvendige kogeapparater samt lidt brændsel.

Altsammen stuvedes i storbaaden. Kl. 3 eftmdg. reiste vi vestover.

Da baaden var tungt lastet, gik det sent, især da ikke alle kunde faa sidde og ro ordentlig. Vi holdt rast ved stranden, hvor en dal strækker sig langt ind i landet.

Ned igjennem dalen rinder en elv, som fører grus og sand med sig udover omtrent et par kilometer, og hvor vandet er blit saa grundt, at man saavidt kan ro paa baad over sandrevlen. Tæt vestenfor sandrevlen lagde vi til lands og kogte kaffe.

Mathias og Baard gik en tur op i fjeldet for at se efter harer. De saa en god del harer. Mathias skjød to. Baard kom en paa hold, men skjød kun det ene øre af. Da han næste gang skulde trykke løs, klikker geværet af den grund, at der ikke var krudt i patronen. Det hænder tidt, at der er tændsats og kugle i patronen, men ikke krudt.

Vi ankom til vort bestemmelsested kl. 11 1/2. Gik straks igang med at koge kaffe og gjøre istand et telt, som bestod af en mesan, som vi lagde over nogle bord over en revne i berget. Mens kaffen kogtes, saa jeg mig lidt om paa stedet.

Fra fjæren opover en 30 alen er jorden græsbevokset; men saa begynder sten og sand,

hvor du vender øiet hen - her som næsten overalt paa Grønland.

En masse ben laa strødde om overalt; især ben efter hvalros, moskus, ræv, hare og sæl.

Nogle stenhauer undersøgte vi for at se, om der kunde findes noget som gav os oplysning om det var længe siden eskimoer havde boet her.

En del aflange stenhauer, som vi antog maatte være grave, saa vi over; dog uden at grave i dem.

I en af dem fandt vi hovedet af en mand. Tæt ovenfor det sted, hvor vi holdt til med kaffekogningen, og hvor vi spiste, lå hovedskallen samt øverste kjæveparti af enten et halvvoksent barn eller en kvinde. Det saa ud til at ha vært et velformet ansigt.

Og saadanne hvide velformede tænder! De var ikke ødelagt af formegen kaffe og andre substanser, som fordærver vore tyggeredskaber. Jeg maatte sandelig i mit stille sind misunde Eskimohovedet dets snehvide kjæveprydelser, der det laa paa en liden fjeldknaus et par alen fremfor mig, mens jeg sad og spiste haard kavring og drak min glohede kaffe. Gid at mine teender maatte være ligesaa friske. –

Efter at ha spist, trak vi saa meget klær, som vi kunde, paa os og krøb ind i teltet, hvor vi efter bedste evne forsøgte at holde os varme og faa en liden blund. Vinden frisk, sydvest, taage.

Lørdag 1te August. Efter at ha drukket vor kaffe med smørrebrød, gik vi igang med at se efter en beleilig plads til at bygge vor hytte.

I en bakke, som vender mod vest tæt ved en berghammer havde der boet en eskimo i en jordhytte. Vi fandt stedet godt beliggende, især da der mellem sjøen og hytten laa et lidet vand. Vi grov op jordhytten, hvor der var en mængde dyreben. Vor hytte er fire alen bred og 7 alen lang.

Mathias og jeg gik igang med murerarbeidet; de andre grov op tomten og brød løs sten af en berghammer, som stod en 3 alen fra stedet. Vi sluttet arbeidet kl. 12 nat. Vinden sydvestl., taage.

Søndag 2den August. Jeg vaagnede kl. 10. Det var lidt koldt; tørnet ud, fik kjedelen over ilden. Saa purret jeg de andre ud for at drikke kaffe.

Ved frokosten funderte vi paa, enten vi skulde arbeide paa en søndag eller ei.

Vi kom til det resultat, at vort madforraad var svundet betenkelig ind, og det var bedst at benytte søn-dagen til at forøge beholdningen.

Jeg og Peder tog os en tur vest med stranden for at se, om der var hvalros i vandet. Vi gik et langt stykke vestover, hvor vi tok op gjennom en dal for at se, om der muligens kunde være harer; men ingen harer var at se, kun en enkelt fugl peb mellem stenene.

Vi kaldte dalen for «Spuedalen». Lidt længer nede ved elven traf vi spor af moskusdyr. Vi gik i skraa linje over dalen og over nogen sten- og sandheier frem til vor leir.

Vi sad just og drak vor kaffe, da Baard kom tilbage bærende en hare. Han havde truffet paa en moskusokse tæt østenfor næsset i et lidet dalføre og havde lagt den ned.

Vi gjorde baaden klar og rodde til stedet, hvor dalen gaar i et med stranden; saa op og gik igang med at flaa huden af og skjære lemmerne og de bedste dele af kjødet og fik bragt det til baaden.

Da vi kom tilbage til leiren kom Johan af fjeldet. Han havde truffet moskusdyr og havde lagt ned 5 stykker. Han havde taget med sig tre lemmer tilbage.

Johannes havde truffet en flok, som han havde forfulgt næsten til Claveringsfjorden; men da de var saa langt oppe paa fjeldet, saa han sig ikke syn med at skyde nogen af dem, idet transporten af kjødet havde blit altfor besværlig.

Vi tog os en lur i teltet med den bestemmelse, at naar morgendagen randt, skulde vi afsted og transportere ned kjødet af de dyr Johannes havde skudt. Baard og Johan gik med det samme til stedet, hvor de vilde flaa huden af, til vi kom. Laber sydvtl. vind; tæt taage.

Moskus på Grønland. Foto Peder Sulebakk.

Mandag 3je August. Vi tørnet ud og ruslet afsted opover mod fjeldet. Gik i 1 1/2 time uden at se noget til de andre eller til de døde dyr.

Endelig fik vi øie paa Johan; han viste os retning; enda et godt stykke igjen.

Da vi var næsten fremme, traf vi en stor okse, som gik og græsset. Mathias og Peder vilde forsøge at springe omkap med den. Efter en liden springmarsch stoppet dyret op og begyndte at gjøre sig klar til at rende paa dem. Da de ikke havde geværer med, smed jeg fort en potron i mit og stoppet den med en kugle i hovedet.

Jeg var ikke bestemt paa at skyde den; men da de havde ertet dyret paa sig, var jeg nødt. Vi flaadde huden af og tog alle lemmerne; saa op til de andre døde kroppe. Tog skindet af dem og endel kjød.

Saa nedover igjen og tog skindet og lemmerne af det nylig fælte dyr. Vi fulgte elven, som gaar gennem det lille dalføre, hvor Baard la sit dyr. Til sjøen brugte vi mellem 3 og 4 timer.

Vi gik til baaden, gjorde os klar til at reise tilbage til Griper road, og afsted bar det.

Kom til Griper road kl. 3 morgen dygtig trætte. Frisk sydvestlig vind; taage.

Tirsdag 4de August. Sov til kl. 11 fm. Har gjort istand kjødet og stellet med nogen poteter. Idag

er det første gang det regner. Vinden frisk N.n.ost, taage.

Onsdag 5te August. Har syslet med poteter næsten hele dagen. Forresten pusler vi med forskjelligt. Vinden N.ostlig, regn, sne og taage.

Torsdag 6 August. Fint veir idag. Vi stiller os istand til at reise vestover. Ved middagstid reiste vi fra Griper Road, kom vest til «Borganes» I udpaa kvelden. Efter at have faat iland salt og forskjellig andet nødvendig, gik vi igang med at sætte op et telt, hvori vi stillet op kaminen til kahytten.

Frå Grønland. Foto Peder Sulebakk.

Da vi havde drukket vor kaffe, forsøgte vi efter bedste evne at faa sove, men det var omtrent umulig, da det røg op ud paa natten med storm af nordost. Vi frøs dygtig allesammen. Om dagen og kvelden stille. Gaarsnes skjød en kobbe.

Fredag 7 August. Vi gik straks igang med at arbejde paa hytten, nogle bar sten, Mathias og

jeg fungerer som murere. Vinden frisk Nordostlig.

Lørdag 8 August. Arbejder fremdeles paa hytten. Johannes gaar en tur op paa fjeldet for at se efter moskusdyr.

Sevrin og Baard tog sig en tur med storbaaden ind i Claveringsfjorden for at se efter laks.

Søndag 9 August. Da jeg vaagnede, var de igjenkomne, de som var paa udflugt. Ingen laks. To moskusokser havde Johannes seet.

Vi arbeided paa hytten søndagen. For at holde nogenslags søndagsskik var vi lidet stemte til. Fint veir, Nostl. vind, taage.

Mandag 10 August. Tørnet ud til arbejde. Vi var paa jagt efter storkobber; fik to af dem.

Ud paa eftermiddagen reiste skipperen og Baard østover igjen for at hente ny forsyning af mad samt kul. Stille.

Tirsdag 11 August. Vi flyttet fra teltet til hytten mandag aften. Det var en kold nat, da hytten ikke var paa langt nær færdig, kun en halvdel af taget var paalagt. Da det sneede om natten,

frøs vi temmelig meget, især da vi ikke havde nogen sengklær.

Vi arbeidet med at mure et torvlag rundt hytten for at gjøre den varmere. Om kvelden kom skipperen tilbake samt Baard og Peder havende med sig hæksbaaden lastet med kul, i storbaaten endel kul samt mel, poteter, smør og kaffe.

Vi var omtrentt madløs, kun lidt kjød og havregryn leved vi af. Vi gik til hvile i hytten allesammen paa nogle bord som var plaseret paa grunden. Det var lovlig trangt, men det gjør ingenting. Sydvestlig.

Onsdag 12 august. Bar provianten op i hytten, lagde tag paa udhuset. Kl. 4 eftm. reiste Skipperen, Peder og Baard østover til Griper road. Vi fortsatte med forskjellig arbeide. Svag sydvsl. bris; lidt taage.

Torsdag 13 August. Mathias har lagt torv, paa endel af taget. Johannes har laget en krave, som skal fastgjøres rundt vinduet mot træk. Jeg har vært beskæftiget med mellemvæg i hytten samt sat ind dør. Som dør har jeg benyttet mig af en, som hørte gamle «Emil» af Brandal til. Isen nærmer sig land, ligger ikke lenger end en 1/4 mil borte.

Ingen dyr at se paa den. Har brukt kikkerten flittig idag for muligens at se bjørne. Straalende solskin, svag sydvsl. bris.

Fredag 14 August. Har sat op en torvmur til kullager. Vi gjorde os klar at reise østover til Griper Roads. Kl. 3 reiste vi fra «Borganes» 1, rodde hele veien, kom til Griper 8 aften.

Huset var tomt for folk. Paa en papirlap stod skrevet: «Vi reiser ind igjennem fjorden». Men begge hundene tilkjendegav sin glæde ved vor adkomst.

Maaseungerne kom ogsaa skrikende. De var vist sultne. De er saa tamme, at de spiser af haanden. Men de greier ikke at flyve enda. Straalende veir idag, solskin, let sydvsl. bris.

Lørdag 15 August. Jeg vaagnet op af stormens hyl henover bølgebliktaget. Kl. var 9.

Jeg stod op og lavet istand cacao. Skipperen med folk og baat var ikke komne tilbake. Jeg har vasket endel klær i dag, forresten har jeg beskæftiget mig med læsning af romanen

«Cleo de Merodes offer» eller «Prinsessen af Koburg.»

Mathias har serveret varme retter, hvilke har smagt mig fortræffelig. Johannes læser i en Geologisk historie. Har spaknet af med vinden, der var sydlig. Nu lidt taage i fjeldet.

Søndag 16 August. Vaagnet af søvnen ved, at skipperen med sine folk kom ind i stuen. De havde roet rundt Sabineø til Basrok.

Det havde nok været vaadt for dem, da vinden blæste som bedst.

Jeg har idag kocht hare med suppe til, liker daarlig den kogningen. Har været utmærket veir idag. Solskin og en let sydl. bris.

Mandag 17 August. Vi gjør os færdig til at reise vest til «Borganes» 1. Tager i hæksbaaden kul og forskjellig. I storbaaden proviant, klær, kogeredskeer. Reiste fra Griper Roads kl. 11 eftm. kom vest til «Borganes» kl. 7 fmd. Losset og bar op til hytten.

Efter at ha forfrisket sig med lidt cacao og brød reiste Peder, Baard og Johan tilbake. Vi tog os en lur til kl. 4 eftm. Fint, sydvsl. vind. Solskin. Mathias skjød en ulv tæt ved sjøen.

Mandag 18 August. Arbeidet med indredning i hytten, satte op køier samt tapetserte. Fint veir. Sydvest, laber.

Onsdag 19 August. Arbeidet med indredning. Da vinden, som havde vært frisk N.ost, løiet af ud paa eftmiddagen, bestemte vi os til at ta os en tur ind i Claveringsfjorden, for at se efter laks. Vi saa ingen laks.

Var op gjennom en dal for at se efter moskusdyr. Saa bare spor efter dem.

Vi kom tilbake hentmod kl. 4 Torsdag eftermiddag efter at ha slidt og roet hele veien tilbake med N.ost og strøm mod os. Vi gik tilkøis trætte af vore strabadser.

Fredag 21 August. Har spækket en storkobbe, som vi fik den dagen vi var i Claveringsfjorden. Mathias har servert middag til os samt arbeidet med opsættelse af et spisebord. Fint stille veir.

Lørdag 22 August. Har betjent som kok idag. Mathias tog sig en tur efter vilt. Jeg har syret deig for første gang i min levetid. Fint veir.

Søndag 23 August. Tørnet ud med tanken paa min brøddeig. Jo, den stod sig godt - var i fuld gang, at arbeide den til brød var næste kunst, men det gik det ogsaa.

Brødet stegte jeg i en liden kamin, som hører til kahytten ombord i «Floren». Johannes har vært kok idag. Mathias kom tilbake imorges med 4 harer. Frisk vind af Nordost.

Mathias Lorentzen Hjellvold

Mandag 24 August. Reiste fra «Borganes» kl. 2 efmd. Vi rigget haksbaaden med mast og seil, og med en agterlig vind gik det østover.

Vi kom til Griper Roads kl. 4 eftermidd.

Da vi kom til huset, var der ingen tilstede. Men ret som vi stod og saa os om, kom skipperen stikkende frem paa en bakke ovenfor huset med en moskuskalv efter sig. Han fortalte, et de havde fanget 4 kalve. Vi skyndte os tilfjelds for at hjelpe de andre tre ned med kalvene. Efter at have spist lidt, drog vi tilfjelds for at flaa endel dræbte moskusdyr.

Vi kom ned igjen fra fjeldet ud paa morgensiden næste dag, hvorefter vi gik tilkøis.

Tirsdag 25 August. Vi tar det med ro idag; er trøtte efter gaardagens møie. Fint veir, stille.

Onsdag 26 August. Vi reiste med haksbaaden og 6 mand vestfor Griper road til en liden dal, hvor der gaar en elv ned til sjøen.

Over elven er der en isbræ, og ned over den skal vi drage kjødet af de døde dyr. Vi fik kjødet og skindene ned til bræens endepunkt men da var vi ogsaa dygtig trøtte og sultne.

Vi tog lidt kjød med i baaden og rodde hjem, la baaden ved siden af skuden for at den skulde ligge klar til næste togt. Blikstille.

Torsdag 27 August. Vogned af vindens tuden. Min første tanke var, om haksbaaden var blit knust. Efter at vi alle var kommet paa benene, gik vi afsted for at se efter den. Vi fandt den liggende tæt ved skuden, men endel af bunden var ødelagt. Stormen tiltog og skuden begyndte at arbeide saa smaat. Ved hver sjø hivet vi til med gangspillet; slig arbeidet vi, til søen faldt ned igjen. Vinden var N.ostl. med snekave.

Fredag 28 August. Vinden er lige sterk idag ogsaa. Har arbeidet med skuden; slaaet lidt græs til kalvene. Samme vind og veir som igaar.

(Del to av fire kjem i neste utgåve av Isflaket).

Plukkfangst:

Ny utstilling på Svalbard Museum.

Fra gruvelivet på Svalbard — 1930

Gert Jynge (1904-1994) var en norsk maler, grafiker og tegner.

Den aktuelle utstillingen av tegninger og skisser fra gruvelivet på Svalbard har som bakgrunn at kunstneren i 1930 fikk anledning til å tilbringe hele sommeren på Svalbard. Det er tydelig at den kunstneriske motivasjonen lå i motivtilfanget i dette helt spesielle miljøet. Slik føyer det seg inn i en god del av hans øvrige motivvalg for sine arbeider, ofte med arbeidsfolk og arbeidsliv som tema.

Utstillinga opna 14. februar.
(svalbardmuseum.no)

Siste året har Ishavsmuseet hatt stort fokus på formidling av historia også utanfor museets veggjar. Ishavsmuseet har blitt mykje meir synleg og aktive f.eks på sosiale media.

Ein annan viktig arena for formidling er digitaltmuseum.no. Her finn ein no store delar av gjenstandssamlinga til Ishavsmuseet.

Jens Peder Brandal har i fleire år jobba gratis ved Ishavsmuseet med ulike oppgåver, men i hovudsak med registrering av gjenstandar. No kan alle som vil gå inn på digitaltmuseum.no og søkje på Ishavsmuseet for å lese meir om historia bak kvar einskild gjenstand.

Langt i frå alle gjenstandane er kome ut her enda, men talet aukar veke for veke. I skrivande stund er 1299 av Ishavsmuseet sine gjenstandar tilgjengelege her. 600 av dei også dokumenterte med foto.

Ishavsmuseet er svært takksame for attendemelding og utfyllande opplysningar kring desse gjenstandane om du skulle setje på meir opplysningar.

Ikkje alle gjenstandar er godt nok dokumenterte, til dømes har gjenstandar blitt satt frå seg på utsida av museet berre med merkelapp «gåve til museet, hilsen Per».

Vi er sjølvstake takksame for alle gåver, men ynskjer også mest mogleg informasjon om kvar enkelt ting.

På litt lenger sikt vil også fotosamlinga etter kvart verte lettare tilgjengeleg.

Målet med DigitaltMuseum er at musea sine samlingar skal vere lett tilgjengeleg for alle interesserte, uavhengig av tid og stad. Håpet er at samlingane no enklare skal kunne verte brukte til studiar, undervisning og formidling.

På DigitaltMuseum kan du no utforske 1 175 565 objekt, 12 utstillingar frå 125 ulike museum.

Alle objekt og tilhøyrande informasjon som er publisert på DigitaltMuseum er, i dei fleste tilfelle, henta frå samlingsforvaltningssystemet Primus som Ishavsmuseet har nytta i fleire år.

Jens Peder Brandal

Ny aktiv sesong på Ishavsmuseet.

1. mai opnar ny sesong på museet. Då er museet ope alle dagar ut til og med september. Men gjennom heile vinteren og våren har det vore større aktivitet enn normalt på museet. Mange grupper har funne vegen til museet, og tre polarkvelder har vore gjennomførte med stort oppmøte.

Dugnad.

Før museet opnar for sesongen, ynskjer styret i Ishavsmuseet Venner og innvitte til dugnad på museet. Venneforeininga er aktive i alt arbeid kring museet, men ynskjer seg stadig fleire medhjelparar.

Måndag 29. april kl. 18.00 vert det altså dugnad på museet der siste finpuss før opning står på programmet. Dette er rydding og stelling av uteområdet og vask av museet og Aarvak-huset. Ta kontakt med leiar Sven-Aslak Veiseth om du kunne tenke deg å vere med. sven_aslak@hotmail.com

Leo Oterhals heidra kvinnene under polarkvelden på Ishavsmuseet 8. mars.

Atter ein gong kan Ishavsmuseet notere spengfullt hus i si formidlig av ekte polarhistorie.

Med over 150 i salen vart dette ein ny suksess for museet. Styrer Webjørn Landmark ynskte alle polarvenar velkomne, og gratulerte alle kvinnene i salen med dagen.

Kveldens foredragshaldar var den kjende skribent og foredragshaldar Leo Oterhals fra Aukra. Han trollbatt forsamlinga frå første stund.

Leo starta foredraget sitt med å fortelje historier frå sine første besøk i Brandal i møter med dei gamle ishavsskipperane som for eks. Bernt Brandal.

Også om sine møter med Henrik landmark. Oterhals lovde å heidre kvinnene bak alle desse polarheltane, som det høver seg på sjølvaste kvinnedagen. Og han starta med Bernt sitt svar då han eingong vart spurd om kven som var helten hans.

«Jau, det var mor mi det», svara han Bernt som 15 år gamal reiste ilag med far sin på sin første ishavstur, og mora sto att på kaikanten med sitt ansvar for hus og heim. Det kunne ikkje alltid vere enkelt.

Oterhals kom også inn på store forlis, dramatisk i isen, om guten som kom heim med 60 kr i lott etter ein knallhard ishavstur for so å verte sendt rett i Marinen og rett i krig.

Han kom inn på Polarbjørn sitt forlis og ytterligare forlis med Herøyfjord og om dramatikken då Flemsøy så vidt rakk fram og fekk berga folket.

Vidare fekk oss høyre om gisseldrama i Tromsø og om oppbygginga av Jan Mayen-stasjonen, der Nordahl Grieg las dikt for det norske folk gjennom eteren frå den nyoppretta stasjonen, og Runne Johan heldt mikrofonen for han.

Leo kom då innom Runne Karen som sat heime med ansvar og venta på nyhende. Ho kunne stå som verdig representant for dei som

Leo Oterhals leverte eit fantastisk foredrag på Ishavsmuseet. Foto: Gaute Hareide

sat heime og gjorde ein voldsom innsats for hus og heim og bygd.

Det var sterke kvinner! Det var som regel slik, dei mannlege polarheltane var snare å få fortalt om sine bragder, medan du hørde lite om ho som sto bak og heldt familia i hop.

Oterhals kom då naturleg innpå Roald Amundsen som hadde nære forbindingar til brandølingane. Han var også ein som visste å utnytte kvinnene, med dei forviklingar det innebar å skulle balansere mellom tre kvinnfolk, ho Siggen i Norge, ho Kiss i London og ho Bess i Alaska.

Oss fekk høyre om alle feilgrepa Amundsen gjorde oppgjennom åra, mykje på grunn av sin hang etter kvinner, og korleis Fridtjof Nansen pressa han til å halde lovnaden om å erobre nordområda.

Amundsen fekk lånt båt, fekk fly og mannskap om bord, og segla nordover. Og kven var det som sto og venta han der oppe på Svalbard, jau han Peter S Brandal!

Der kom dei heltane, Roald Amundsen, Riiser Larsen, Lincon Ellsworth og alle dei andre, og vart møtt av ein brandaling som ynskte dei hjerteleg velkomne til Brandal City!

Der oppe hadde Peter S Brandal etablert koldrift i stor skala, det var noke anna enn å vere heime å spa torv i myrane og hogge ved i skogen bak låa i heimbygda, sa Leo.

Peter S. Brandal hadde etablert venskap med Amundsen, og no tilbydde han polarheltane å nytte villaeen som Brandal hadde i Brandal City.

Det var full sal på Ishavsmuseet under foredraget. Foto: Gaute Hareide

Og kven var det som trakterte og stelte alle desse heltane, jau det var ho Berta Nesset Aam, hushalderska til han Peter, ilag med ho Eldrid frå Mo i Rana.

Ho Berta var eit fantastisk kvinnemenneske som så absolutt burde vere nemd som ei av dei aller viktigaste og strekaste polarkvinner.

Leo fortalde levande om korleis ho kom springade med nistepakke til alle desse berømtheitene då dei skulle legge avgarde til Nordpolen, «dokke kan då ikkje reise utan niste!»

Vidare kom Oterhals innom Miss Boyd og hennar bravader og ekspedisjonar med skutene Hobby og Veslekari.

Sjølv han Lisjenes-Pål let seg imponere av henne, ho var nok eit spennade kvinnfolk for desse ishavspionerane. Han sa ein gong bl.a «her er mykje fine kurver her nord, og eg ser ikkje på fjella».

Oterhals kom også innom den svenske polarhelten Andree der det også er ei sterk historie om ei kvinne som sat heime og venta på sin kjære Nils som skulle kome heim.

Det var ho Anna, som hengde gullsmykket sitt rundt halsen på sin Nils då han for, og som han

Sevrin Skjelten fann att på Kvitøya då dei 30 år etter at Andree ekspedisjonen forsvann fann restane etter dei der oppe i isaudet.

Dei fann og dagbøker som fortalde dramatikken og om lengten heim til sine kjære. Om gullhjertet og om Salme 103 som so sterkt fortel om tru og kjærleik.

«Desse kvinnene som eg no har fortalt om og heidra denne kvelden», avslutta Leo Oterhals sitt foredrag, «hadde sitt hjerte av gull, og desse kvinnene skapte himmelrike på jord for alle dei som høyrde dei til, og som visste kva det var som skulle til for å verje om heim og familie og folk».

Leo Oterhals fekk stor applaus frå forsamlinga, og styrar Webjørn Landmark overrekte han ei bok som takk for eit flott foredrag. Sjeldan har ein time gått så fort her på museet, sa Webjørn og utalte at dette var ein

verdig måte å heidre ishavskvinnene på.

Etterpå vart det servert herleg ishavskost, saltkjøt, flesk og ertersuppe. Nærare 80 porsjonar gjekk med!

Folk i alle aldrar vart sitjande å drøse og prate utover kvelden og for denne referenten er det ekstra spanande å sjå alle dei nye andleta som kjem til frå heile distriktet, ja heilt frå Nordfjord. Det er tydleg at dette er formidling av polarhistorie på sitt aller beste!

Plukkfangst:

Deler av norsk polarhistorie har trolig blitt borte etter en brann ved vitenskapsmuseet Città della Scienza i Napoli tidlig i mars.

Museet i Italia har fått låne flere eiendeler som har tilhørt Fridtjof Nansen. Deriblant en ski som han hadde med seg på ferden over Grønland.

16 inuittgjenstander som Nansen tok med seg tilbake i 1889, kan også være borte.

– Slik jeg har forstått har hele museet brent ned til grunnen, og det ligger bare en svart askehaug igjen, sier Anne Rief, kommunikasjonsdirektør ved Frammuseet

(facebook.com/frammuseum)

*Libra*TM

Tinnfatet frå «Polarhav».

Ferja «Skagerak» i ruta Kristiansand-Hirtshals forliste utanfor Hirtshals i 1966.

«Polarhav» av Brandal, som var i farvatnet, kom til og tok opp 30 personar. Magnus Sefland har samla informasjon om forliset og berginga. I boka «Når storstormen rasar» (Ishavsmuseet 2002) har Sefland eit stort og detaljert kapittel om dette. Her presenterer vi ein kortversjon av historia om hendinga og om tinnfatet som «Polarhav» fikk og som no heng i utstillingane ved Ishavsmuseet.

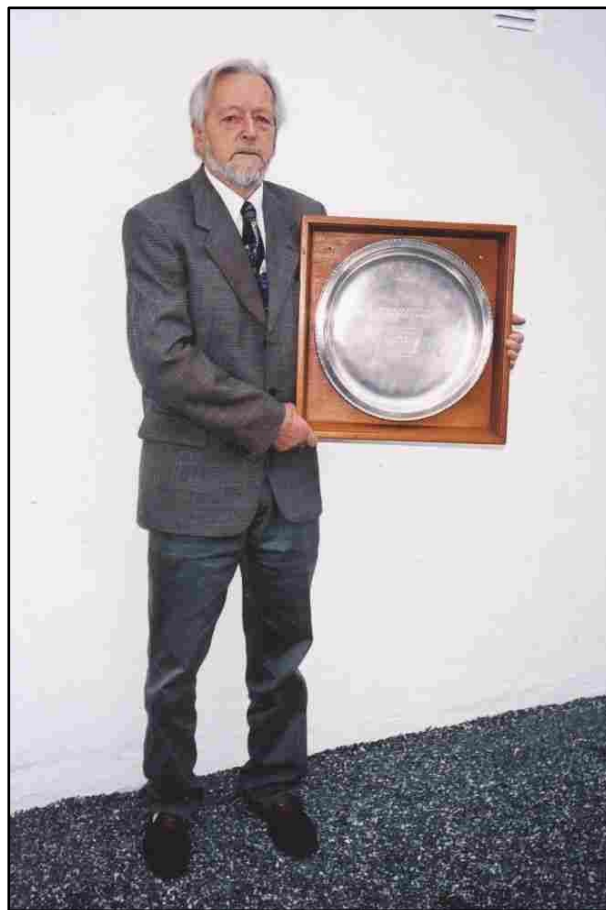

Den gløynde bergingsbragda

Ferja «Skagerak» var på veg frå Kristiansand til Hirtshals med 97 passasjerar, eit mannskap på 47 og ei rekkje jarnbanevogner og bilar om bord. Vinden svinga mellom sterk kuling og liten storm då ferja forliste eit stykke nordvest for Hirtshals. I uveret traff ein brotsjø ferja i hekken. Brotsjøen slo inn køyreporten og fylte bildekket med store mengder sjø. Ferja fekk slagside og let seg ikkje rette opp. Sjøen trengde ned i maskinrommet. Etter kvart auka slagsida, motorane stoppa og den elektriske straumen fall ut. Kapteinen frykta at ferja kunne kante.

Det vart sett i gang evakuering med livbåtar og flåtar. Med eitt unntak vart alle frå havaristen berga vel i land. Ein av passasjerane var død då han kom fram til sjukehus i Danmark. Danske helikopter kom til, det same gjorde ei rekkje fartøy.

Blant desse var «Polarhav». Skuta var eit kombinert fartøy for selfangst, ekspedisjonsfart og frysefart. Ho hadde vore til Sør-Sverige med ein fiskelast og var på veg heim til Sunnmøre i ballast då naudsignalet frå «Skagerak» kom. Skipper på denne turen var Jarle Sandvik og overstyrmann var Arne Røbekk.

Skipper Jarle Sandvik med tinnfatet mannskapet fekk

«Polarhav» la om kursen og gjekk mot havaristen. Dei danske helikoptera tok opp opp 69 personar, ein sovjetisk trålar tok opp 39 personar og eit dansk lasteskip tok opp seks personar.

«Polarhav» tok opp til saman 30 personar frå ein livbåt og to flåtar. Ved berginga var det ein fordel at «Polarhav» hadde eit lågt hovuddekk. Det gjorde det lettare å få dei skipbrotne over frå livbåten og flåtane til skipsdekket.

Men akkurat lett var det ikkje i den sjøgangen som var. Bergingsmennene ved rekka om bord i «Polarhav» hadde ein mann på kvart bein, som ein klamp om foten, for at dei sjølve ikkje skulle stupe over bord.

I den stilling plukka dei folka frå livbåten og flåtane, ein etter ein, i rette sekund kvar gong bergingsfarkosten låg på ein båretopp i høgd med rekka på «Polarhav».

Dette gjekk føre seg medan sjøane kom inn over dekk på «Polarhav» i eitt vekk. Samtlege 30 skipbrotne vart tekne om bord i «Polarhav» utan skade. Ein av medlemene i mannskapet

om bord i «Polarhav» fekk skadd ein finger under bergingsarbeidet.

Om bord i flåtane var dei fleste meir eller mindre sjøsjuke. Den mest medtekne var den eldste som vart berga, ein 64 år gamal brite med hjarteproblem. Han var så dårleg at det ei stund var dei som tvilte på at han ville overleve påkjenningane. Om bord i «Polarhav» vart britten lagd til køys i skipperlugaren.

Skipper Sandvik sjølv sprang fram og tilbake mellom styrehuset og skipperlugaren for å føre tilsyn med britten. Litt etter kvart kvikna han til. Alle dei berga var gjennomvåte, og dei fleste var tilgrisa med oppkast. Mannskapet om bord i «Polarhav» overlet mykje av kleda sine til dei skipbrotne.

Mannskapet sjølv var etter det ganske tynnkledde.

Då søket etter folk i sjøen rundt havaristen var avslutta, gjekk «Polarhav» til Kristiansand med dei berga. Ved det vart fleire familiar splitta. Det var noko som skipperen av svært gode grunnar ikkje kunne ha oversikt over då avgjerda om å gå til Kristiansand vart teka.

Fram til då hadde omsynet til å få flest mogleg overlevande om bord og få dei innandørs før dei kunne bli skylde over bord igjen vore overordna alt anna. Om bord i «Polarhav» var eit tysk-norsk ektepar. Dei hadde ein 20 månader gammal son som vart teken opp frå ein livbåt av den sovjetiske trålararen og brakt inn til Danmark.

Eit fransk-norsk ektepar vart teke opp av danske helikopter og brakt til Danmark. Dei hadde ein son på tre og ei dotter på fem år. Sonen kom om bord i den sovjetiske trålararen. Dei to smågutane der var ikkje gamle nok til å kunne gjere greie for seg.

I tillegg kom språkvanskane. Ved eit mistak vart den fem år gamle jenta igjen om bord i havaristen etter at livbåtane med dei andre borna hadde lagt frå. Kapteinen såg ikkje anna løysing enn å kaste femåringen direkte på sjøen. Jenta vart umiddelbart plukka opp av folka i ein flåte. Seinare vart alle i denne flåten berga om bord i «Polarhav».

Jenta snakka berre fransk. Om bord i «Polarhav» var der ingen andre som snakka fransk.

Både i Danmark og i Kristiansand var det ei tid vanskeleg å finne ut av identitetane til desse borna. Både borna og foreldra hadde ei pinefull tid inntil det var klart for alle at dei andre familiemedlemene var i god behold.

Skipper Jarle Sandvik og mannskapet om bord i «Polarhav» fekk rosande omtale i avisene for innsatsen. Skipsreiar Peter Karlsen fekk takkebrev frå den norske regjeringa.

Frå A/S Kristiansands Dampskipsselskap fekk mannskapet om bord i «Polarhav» eit tinnfat med inngraverte namn på dei medlemene i mannskapet frå havaristen som vart berga om bord i «Polarhav».

Ein britisk passasjer spanderte sigarett-tennar med inngravert namn på kvar einskild i mannskapet om bord i «Polarhav».

Og ikkje minst: mange av dei skipbrotne som vart berga om bord i «Polarhav» har uttalt seg sterkt rosande om berginga og forpleiinga dei fekk. Ingen kunne peike på noko som «Polarhav»-folka kunne ha gjort betre i den situasjonen som låg føre.

Likevel har innsatsen til «Polarhav»-mannskapet langt på veg vorte ei gløymd bergingsbragd. Det kan vere mange grunnar til det, mange tilfeldige forhold har sikkert spelt inn. Men ein grunn er det nærliggande å peike på. Forliset skjedde rett utanfor dei danske helikopterbasane. Derfor kom helikoptera til å ta opp den største kontingenten av skipbrotne. Helikoptera viste ein effektivitet som vekte oppsikt. Det vart sagt at denne hendinga var innleiinga til ei ny tid i moderne sjørednings-teneste.

Dette er med på å forklare kvifor «Polarhav» sin innsats har vorte ståande litt i skuggen av helikopterinnsatsen.

Men kapteinen om bord i «Skagerak» uttalte at m.a. «Polarhav» sin innsats ikkje stod tilbake for helikopterinnsatsen.

17. oktober 2001, 35 år etter forliset, markerte Ishavsmuseet dette forliset på sin årlege «Ishavskveld» i oktober.

Fire av dei seks gjenverande frå mannskapet om bord i «Polarhav» møttest i Ishavsmuseet, med museumsleiinga som tilskipar og vertskap. Av dei som møttest der til middag før programkvelden var: Skipper Jarle Sandvik, overstyrmann Arnø Røbekk, andremaskinist Oddvar Djupvik og matros Norvald Midtbø. «Polarhav» folka fikk også møte den yngste av dei 30 personane dei redda i 1966: Ingrid Årstad som den gang var 5 år.

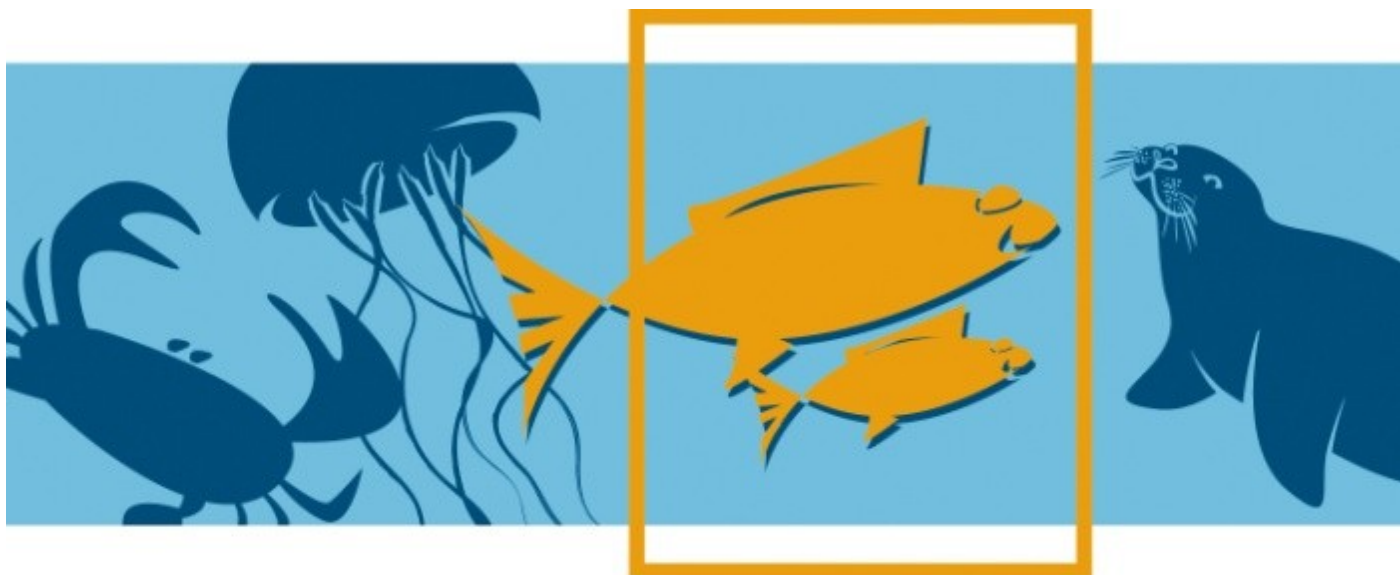
NRK veteran Arne O. Grimstad var intervjuvar i programmet, og hadde framme på scena fire av «Polarhav»-karane. Det var også Ingrid. Dei vart alle heidra med blomar frå museet.

Arne Røbekk hadde teke vare på redningsvesten som Ingrid hadde på seg då ho vart redda om bord i «Polarhav». Denne overrekte han no, 35 år etter, til Ingrid.

Ingrid sjølv takka og overrekte vinflasker til alle i «Polarhav»-mannskapet.

Jarle Sandvik inviterte så museumsstyrar Webjørn Landmark fram på scena. Sandvik overraska med å overlevere tinnfatet som «Polarhav» fekk som takk frå «Skagerak»-mannskapet i 1966, til Ishavsmuseet. Fatet hang i mange år på eit skot om bord i «Polarhav», men då skuta vart seld til Canada, overtok Sandvik tinnfatet og hadde det heime hos seg.

I dag heng tinnfatet i utstillingane til Ishavsmuseet, med denne spanande historia om ein bergingsaksjon.

ATLANTERHAVSPARKEN

Ålesund Aquarium - Norway

Tlf nr 95070668

Stålkonstruksjoner - Aluminium produksjon - Konstruksjoner rustfritt stål

*- PE produksjon - skrog - seksjoner - alle type konstruksjoner - sport
/fritid - trykksaker*

Teknisk support - kjøp/salg - import/eksport - crewing

Jubelår for Ishavsmuseet.

2012 vart eit stort jubelår for Ishavsmuseet. I det første driftsåret utan museumskonsolidering kan museet vise til fleire nye rekordar. Omlag 10.000 menneske var innom dørene til museet i fjor, og dette er ei auke på 75 prosent i høve til 2011 sesongen, og det klart største besøket for Ishavsmuseet nokon gong.

Dagleg leiar Webjørn Landmark jublar over dei gode besøkstala. -Det er eit stort tal, og ein viktig milepæl å nå 10.000 besøk på eit år, seier han.

Formidling av historia som Ishavsmuseet syner fram er det viktigaste for oss på museet, og dette har vi lukkast stort med i 2012. Nær 100 prosent av alle besøkande i grupper på museet får formidla historia gjennom omvising av våre dyktige omvisarar.

Satsinga på foredragskveldar med ulike polare tema har også vore ein stor suksess, og vil halde fram med jamne mellomrom i 2013, lovar Webjørn Landmark.

Ein stor del av auka i 2012 kjem av fleire anløp av turistbussar. Det er svært gledeleg for oss at fleire reiseoperatørar vel å stoppe på Brandal, fortel Landmark. Tilgang til kai ved museet har også gjort det lettare for skyssbåtar å besøke museet med passasjerar frå bl.a cruisebåtane som anløper Ålesund.

Den store auka i besøkstal gav også nye omsetjingsrekordar, og museet kan vise til ei omsetjingsauke på 93 prosent i 2012.

Også dette er svært gledelege tal, seier Landmark, som også har stor tru på at 2013 skal verte eit nytt stort år for Ishavsmuseet.

Naturlegvis var jubileet til Aarvak 100 år med på å auke tala for 2012, men også i 2013 skal Ishavsmuseet presentere fleire nyhende med opning av nye utstillingar. Deriblant del to av

utstillinga Ragnar Thorseth –Levd liv som har opning 1. mai.

Fornyng er viktig for Ishavsmuseet, og siste åra har museet skifta ut og fornya mykje av utstillingane. Fleire nye rom har blitt tekne i bruk til utstilling og formidling, og utstillingsarealet har auka med fleire hundre kvadratmeter.

Mykje nytt vil også skje på denne fronten både i 2013 og 2014.

Jan Mayen – vulkanøya i ishavet

Årets fyrste polarkveld gjekk av stabelen fredag 15. februar, og nok ein gong var det fullt hus på Ishavsmuseet. Denne kvelden var det Jan Mayen som var i fokus, og foredragshaldarar var Svein Ove Flaten og Rune Aamelfot. Tradisjonen tru var det også middagsservering etter foredraget, og museumsstyrar Webjørn Landmark kokte selkjøtgryte til vel 50 personar.

Styreleiar Harald Knutsen ønskte dei om lag 150 frammøtte velkomne, og var glad for at så mange møtte opp denne fredagen. Han kommenterte at 2012, som var 100-års jubileet til Ishavsmuseet Aarvak, var eit år som sette fleire rekordar, mellom anna var det besøksrekord for museet. Knutsen håper at det gode frammøtet vil halde fram også i 2013.

Den norske, arktiske øya i Nordishavet er delvis tildekt av ein isbre, og har verdas nordlegaste aktive vulkan, Beerenberg. Beerenberg er også med sine 2277 m.o.h eit av Noregs høgaste fjell. Men Jan Mayen er først og fremst viktig for sine vêr- og radiostasjonar. Jan Mayen fekk norsk suverenitet i 1929, men allereide i 1922 vart deler av øya okkupert av Meteorologisk Institutt på vegner av Noreg. Det er nok mange i nærområdet her som har eit forhold til øya, m.a. har fleire ishavsskuter vore der på ulike oppdrag.

Den kjende ishavsskuta «Veslekari» vart i 1941 brukt til å frakte utstyr til øya, då verksemda av den meteorologiske stasjonen vart starta opp att etter at den vart brent ned året før, i frykt for tyske angrep under krigen. I 1959 var både «Polarhav» og «Polarbjørn» brukte til å frakte

utstyr til Jan Mayen, då NATO starta utbygginga av ein LORAN-A og ein LORAN-C-stasjon.

Svein Ove Flaten (tv) og Webjørn Landmark før foredraget starta. Foto: Beathe Holstad

Svein Ove Flaten er i dag driftsteknikar ved Sunnmøre Museum, men var i 2007-2008 stasjonert på forswarets stasjon på Jan Mayen, som vedlikehaldsleiar. Han kunne fortelle at det er 18 personar som er stasjonert der i gangen, og det er ikkje lov å vere der lenger enn 6-12 månadar i slengen. Det er éin flyplass på øya, der forsaret sine fly kan lande, og det går som oftast 2-3 månadar mellom kvart fly som landar. Kystvakta kjem til Jan Mayen ein gong i året med forsyningar, aggregat, o.l.

Alt av søppel vert sendt til fastlandet, då det ikkje er lovleg å brenne noko som helst på vulkanøya. Sjølv om øya er nettopp dette, ei vulkanøy, så påpeikar Flaten at der er veldig fin natur, og eit spennande dyreliv. Dei ser m.a mykje kval, og ein gong fann dei eit stort kvalkadaver som var skylt i land, og kvalbardane som Ishavsmuseet har utstilt er faktisk i frå den kvalen.

Sandefjord museum har også nokre bein frå kvalen. Det spesielle landskapet på øya ser

mest ut som eit månelandskap, som skiftar mellom snø- og sandstormar.

Jan Mayen har ingen havn, ikkje ei vindstille bukt der båtane kan ankre opp. Dei kan gå i land berre dersom veret er bra. Der veks ikkje gras, kun litt mose. Det einaste som fins av tre der borte, er drivved. Eggøya er alltid svart, og det ryk i frå bakken. Så snøen legg seg ikkje der. Svein Ove fortel at det er mange idyllar å oppsøke på øya, og dei som er stasjonerte der er ofte ute på tur.

Beerenberg er i dag ein aktiv vulkan, og det siste utbrotet var i 1985. Vidare i foredraget sitt viser Flaten ein film frå 1970, som viser eit stort vulkanutbrot. Fram til 1970 trudde forskarane at vulkanen var utbrend. Det er framleis jevne jordskjelv på øya, og i fjor sommar var det eit skjelv som målte 6,6 på Richters skala.

Dette er truleg det sterkaste som har vore der. Interessant var det også å sjå ein film heilt i frå 1934, og dette skal vere fyrste gong det er filma frå Jan Mayen. Då var der forskarar som gjorde geologiske og botaniske undersøkingar. Rune Aamelfot arbeidar til vanleg i Ålesund som tannteknikar. Men han har ein lidenskap for fotturar, og har nærmast vakse opp i sunnmørsfjella.

I 2009 meldte han seg på ein ekspedisjon til Jan Mayen, via Eco Expeditions. Målet var toppen av Beerenberg. Turen starta i Moskenes, der Rune og dei andre deltakarane gjekk om bord i ein seglbåt som skulle ta dei over til Jan Mayen. Deretter var det ein guida klatretur opp Beerenberg.

Aamelfot kunne fortelle at dei etablerte ein sokalla "base camp" på 1000 m.o.h, som vart basen deira under klatreturen. I polare strøk er det lyst heile døgnet, og dei fleste ekspedisjonar bruker å styre døgnet slik dei vil. Dette gjorde dei også på denne turen, og Rune seier at dei kunne starte å gå tidleg morgon, eller dei kunne drøye det utover kvelden. Han fortel også at det var ein sosial tur, og han vart godt kjend med personar frå ulike land som også hadde meldt seg på.

Både filmane og lysbileta vi fekk sjå i løpet av kvelden, viste ein spektakulær natur vi ikkje

kan sjå så mange andre stadar. Eit norsk månelandskap, ein aktiv vulkan, og ei spennande historie. Dei frammøtte fekk eit innblikk i eit kapittel av norsk historie som mange kanskje ikkje veit så mykje om. Som Nordahl Grieg ein gong sa om Jan Mayen; ”det stykke Norge som tiden aldri fikk satt sin fot på”.

Årsmøte i Ishavsmuseets Venner

Måndag 25. februar vart det avholdt årsmøte i Ishavsmuseets Venner. Årsmeldinga vitnar om stor dugnadsinteresse blant medelmane.

Årsmelding Ishavsmuseets Venner 2012

Årsmøte i 2012 for Ishavsmuseets Venner var 06.03.2012. Det nye styret vart som følger:

Stian Runne Brandal attvald som leiar for 1 år.
Tor Riise attvald som kasserar for 2 år,
Oddlaug Brandal kom inn for 2 år for Margit Moldskred Skeide som hadde bedt om avløyning.

Sven Aslak Veiseth og Jan Bigset var ikkje på val.

Ny 1. vara i staden for Oddlaug Brandal som rykte inn i styret vert Sindre Moltu Risøen.

Roger Korsnes, 2. vara, ikkje på val.

Kontingenten for 2012 vart satt til 250,- for vanlege medlemer, kontingent for bedrifter var uendra.

Av aktivitet har venneforeninga bidrege med:

- Vask av museet
- Søndagshjelp i sesongen
- Vask av Aarvakbygg og dugnad på uteareal i forbindelse med kronprinsparbesøket
- Stand på Bigsetmessa
- Utkøyring av Isflaket
- Grillkveld 1. september
- Assistert med m.a. oppvask, rydding og servering. Til dømes under Julemessa og Brandalkonferansen.

Markeringa for Aarvak sitt 100-års jubileum var frå 29. august til og med 2. september. Grillfesten 1. september samla i overkant av 100 gjestar som fekk servert god grillmat og levande musikk.

I tillegg til det som er lista opp, har medlemer av venneforeninga bidrege til mykje dugnad og hjelp på eige initiativ utanom fellesdugnader og planlagde oppgåver.

Isflaket har som tidlegare år gitt ut fire eksemplar av magasinet. Opplaget har auka, og innhold og kvalitet er fortsatt på eit høgt og fortsatt stigande nivå.

Venneforeninga ønsker å takke redaktør Finn Sindre Eliassen for flott jobb med Isflaket gjennom lenger tid. Finn Sindre har gitt beskjed om at han ønsker ei pause frå redaktørstolen ei stund framover.

Webjørn Landmark har teke på seg å vere redaktør i mellomtida, og har med Sven-Aslak Veiseth i redaksjonen.

Medlemstalet for Ishavsmuseet Venneforening er på 516 betalande medlemer per 31.12.12. Dette er ein oppgong frå 474 i 2011 og frå 402 året føre det.

I 2012 var opplaget for Isflaket på 750 eksemplar.

På Ishavsmuseets Venner sitt årsmøte mandag 25.02 ga eg vidare stafettpinnen for leiarvervet etter tre flotte år. Eg har fått vore ein liten del av ei stor forening i stadig vekst, med trufaste, engasjerte og gode museumsvennar. Gjennom desse få åra har eg lært mykje om Ishavsmuseet, folka, skutene og historia elles. Dette er kunnskapar eg vil bygge vidare på, og forhåpentligvis kan eg vere ein ressurs for museet også i framtida.

Kven hadde trudd at etter meir enn 30 års formidling av ei historie som hadde si glansperiode for 2-3 generasjonar sidan, så skulle museet fortsatt tiltrekke seg stadig fleire engasjerte medhjelparar? Eg trur det må vere bort i mot unikt at ei venneforening for eit museum har pågang av nye medlemer, samt vekst i antal unge og engasjerte mennesker med interesse for historia og vilje til å delta på

dugnadar og hjelpe til på arrangement utan å få ei einaste krone for dette.

I tillegg har venneforeninga eit tidsskrift, Isflaket, som kjem fortsatt ut fire gongar i året, med innhald og i ein kvalitet som stadig vert betre, samt aukande opplag.

Alt dette vitnar om eit museum som har gjort ein meget god jobb for å sikre formidlinga i lang tid framover, og ei venneforening som fungerer godt. Eg er heldig som har fått lov å vere ein del av denne flotte organisasjonen. Takk til Venneforeninga, Webjørn og alle museumsvennane!

Den nye leiaren i venneforeninga er Sven-Aslak Veiset som er ei av desse unge eldsjelene som har brukt mykje tid på museet den siste tida, samt vore styremedlem i venneforeninga.

Med venleg helsing Stian Runne Brandal

Helsing frå den nye leiaren:

Eg har no teke på meg oppgåva å vere leiar i Ishavsmuseets Venner, ei oppgåve eg ser fram til å ta fatt på. Dei siste to åra har eg vore styremedlem i venneforeninga, samt delteke på det meste av dugnadar og arrangement på museet. Gjennom denne perioda har eg vorte stadig meir gripen av den lokale fangsthistoria og den viktige funksjonen Ishavsmuseet Aarvak har. Eg ser viktigheita av ei aktiv venneforening som kan hjelpe til med arrangement, dugnadar, Isflaket og alt det andre som er med på å bygge opp rammene rundt aktiviteten på Ishavsmuseet.

Eg vil takke årsmøtet som samrøystes valde å gi meg denne tilliten.

Med venleg helsing Sven-Aslak Veiset

Dyrelivet på Svalbardtundraen under “klimapisken”

Våte og milde vintre gjør livet hardt å leve for dyrene på Svalbards tundra. Regn blir til is på bakken og danner et skjold mot vegetasjonen som dyrene lever av.

Manglende tilgang på næring fører til økt vinterdødelighet og dårligere ungeproduksjon. Dette gir en total bestandsreduksjon hos både svalbardrein, svalbardrype, fjellrev og østmarksmus, som er de eneste dyrene som overvintrer på Svalbards tundra. Dette fremkommer i en ny norsk studie som publiseres i tidsskriftet Science.

Resultatet er oppsiktsvekkende fordi forskningen viser hvor likt hele dyresamfunnet på tundraen blir påvirket av det milde og våte vinterklimaet.

Fjellrev. Foto: Jason Roberts

Fire dyrearter med så vidt forskjellig kroppsstørrelse, levealder, reproduksjon og mobilitet reagerte nærmest identisk på regnværsepisodene, forteller forskerne og medforfatterne Eva Fuglei og Åshild Ønvik Pedersen fra Norsk Polarinstitutt.

Mildværsperioder med regn om vinteren gjør at de tre planteeterne rype, rein og markmus får en reduksjon (knekk) i bestanden som er proporsjonal med nedbørsmengden. Årsaken er at regnet fryser til is på bakken og danner et skjold mot vegetasjonen som disse artene lever av på tundraen. Mens bestandsknekkene hos de tre planteeterne kommer helt synkront og i takt med regnværsvintrene, kommer nedgangen i fjellrevbestanden med et års forsinkelse. Forskerne tror det i hovedsak skyldes redusert

tilgang på kadavre av rein som er en viktig matkilde for fjellreven.

Stor dødelighet av rein en vinter etterfølges som regel av mindre dødelighet og færre kadavre neste vinter fordi svake dyr har blitt luket ut av bestanden, forklarer Åshild Ønvik Pedersen.

Forskerne har kombinert og analysert Norsk Polarinstitutt sine overvåkningsserier på rein, rype og rev helt tilbake til begynnelsen av 1990-tallet og frem til i dag, og slik fått unik innsikt i effekten av klimavariasjoner på dyresamfunnet. De mener at studiene viser verdien av å satse på langsiktig overvåkning av dyrelivet.

Spesielt viktig er det at flere arter overvåkes med vitenskapelig robuste metoder på samme tid og sted for å kunne dokumentere sammenhenger. Godt samarbeid mellom forskergrupper med ulik kompetanse er også viktig, understreker Eva Fuglei.

En ny og omfattende vitenskapelig plan for et Klimaøkologisk Observasjonssystem for Arktis Tundra (KOAT) er nylig lansert og den skal omfatte overvåkning av alle ledd i næringskjedene – fra planter til rovdyr. KOAT ledes av professor Rolf A. Ims ved Universitetet i Tromsø.

Science-studiet ble til i samarbeid mellom forskere fra Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), Norsk institutt for naturforskning (NINA) og Norsk Polarinstitutt.

Referanse: “Climate Events Synchronize the Dynamics of a Resident Vertebrate Community in the High Arctic” – Science 18 January 2013.

Plukkfangst:

Fiskeglede på Bjørnøya

Besetningsmedlemmene på Bjørnøya meteorologiske stasjon får tillatelse til å fiske røye med håndsøre i år. Bjørnøya er vernet som naturreservat, noe som betyr at all fiske etter røye i vann i utgangspunktet er forbudt. Sysselmannen på Svalbard kan gi dispensasjon, som de gjør i dette tilfelle.

(Svalbardposten)

Aldrende selfangstflåte.

Dagens flåte av skuter som er aktuelle for å drive selfangst er aldrende. Det er i dag fem farty i denne kategorien, og snittalderen på disse er i dag over 38 år.

Flåten består av:

Kvitbjørn	byggeår 1970 43 år
Kvitungen	byggeår 1958 55 år
Havsel	byggeår 1980 33 år
Meredian	byggeår 1987 26 år
Polynya Viking	byggeår 1978 35 år

(kjelde: fiskebat.no)

Ny bok frå Ishavsmuseet:

SOGA OM AARVAK

Boka fortel saga om Aarvak gjennom 100 år. Frå dagboka i 1912 til mannskapet igjen mønstra på til 100 års jubileumsfeiring ved Ishavsmuseet i september 2012.

Redaktør Webjørn Landmark. Skribentar: Johannes Alme, Webjørn Landmark, Anna Josefin Jønsson, Beathe Holstad, Sigmund Bøe, Herman Gunnar Hoem med fleire.

180 sider, stort format med over 220 bilde, og full farge trykk.

Bestill boka frå Ishavsmuseet. Kr. 339,- + porto, eller spør etter den i bokhandelen.

Frå Hildur Sørheim har Ishavsmuseet fått nokre foto. Far hennar, Peder Sørheim, var om bord i Melshorn i fleire år. Vi tippar desse bilda er frå ca 1970.

Er det nokon av Isflaket sine lesarar som kan sette namn på alle desse karane på dei to bilda? Send gjerne inn til webjorn@ishavsmuseet.no

Blåbær

- ❄ god for synet
- ❄ magen
- ❄ og nattesomnen
- ❄ høg konsentrasjon av
- ❄ antioksidantar

Forskning viser at Blåbærkonsentrat har positive verknader på kroppen sitt immunforsvar, og gir betre sirkulasjon i dei tynne blodårane.

Dette fordi ekstrakten har ekstra høg konsentrasjon av antocyanar som er dei mest effektive antioksidantane i naturen.

Blåbærekstrakten er også betennelsesdempande. 1-2 kapslar dagleg.

Polarolje®

- ❄ god mot ømme, stive ledd
- ❄ styrkjer immunforsvaret
- ❄ regulerar mage-/tarmfunksjonen
- ❄ god for hår og negler
- ❄ ei unik Omega-3 kilde

Kuren mot ømme og stive ledd - utan negative biverknader. Etter meir enn 5 års klinisk forskning syner forskarar ved Haukeland universitetssjukehus og Nasjonalt institutt for ernæring og sjømatforskning (NIFES) til oppsiktsvekkjande resultater.

Blåbærekstrakt og Polarolje finn du i ein Coop-butikk nær deg, og hos Polargodt AS i Tjørvåg.

Forbrukarkontakt/producent:

Polargodt AS

6070 Tjørvåg, tlf 70 08 42 62 - fax 70 08 42 63

Arnfinn mobil: 906 60 438

arnfinn@polargodt.no

www.polargodt.no